

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาจิตสำนึกของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 โดยค้นคว้า แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การจัดการศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาทั่วประเทศ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6

1.1 การจัดการศึกษาสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.2 สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6

2. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา

2.1 ความหมายของการบริหาร

2.2 ทฤษฎีการบริหาร

2.3 ปัจจัยทางการบริหาร

2.4 ทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้บริหาร

2.5 บทบาทผู้บริหารการศึกษา

2.6 ขั้นตอนการบริหาร

2.7 ขอบข่ายของการบริหาร

2.8 การบริหารงานวิชาการ

2.9 ขอบข่ายของการบริหารวิชาการ

2.10 การบริหารงบประมาณ

2.11 ขอบข่ายการบริหารงบประมาณ

2.12 การบริหารบุคคล

2.13 ขอบข่ายการบริหารบุคคล

2.14 การบริหารทั่วไป

2.15 ขอบข่ายของการบริหารทั่วไป

3. แนวคิดเกี่ยวกับจิตสำนึกของผู้บริหาร

3.1 ความหมายของจริยธรรม

- 3.2 องค์ประกอบทางจริยธรรม
- 3.3 จิตสำนึกผู้บริหารตามแนวทางศาสนา
- 3.4 หลักธรรมในการบริหาร
- 3.5 ทศพิธราชธรรม
- 3.6 จักรวรรดิวัตร
- 3.7 ราชสังคหธรรม
- 3.8 อคติธรรม
- 3.9 หลักธรรมในการอยู่ร่วมกัน
- 3.10 สังคหวัตถุธรรม
- 3.11 สาราณียธรรม
- 3.12 อปรีหานิยธรรม
- 3.13 ธรรมะที่เป็นรากฐานแห่งความดี
- 3.14 หลักธรรมในการทำงาน
- 3.15 ความเพียร 4 ประการ
- 3.16 จิตสำนึกผู้บริหารตามแนวทางศาสนาคริสต์
- 3.17 คำสอนของพระเยซูคริสต์
- 3.18 พรหมสุข 8 ประการ
- 3.19 เกล็ดของโลก
- 3.20 ความสว่างของโลก
- 3.21 พระธรรมบัญญัติใหม่
- 3.22 ความโกรธล้างความสามัคคี
- 3.23 ลวักนัยน์ตารักษาชีวิต
- 3.24 การหย่าร้าง
- 3.25 อย่าสาบาน
- 3.26 การตอบแทน
- 3.27 รักศัตรู
- 3.28 อย่าทำดีแลกหน้า
- 3.29 อย่าถือศีลเพื่อหลอกลวง
- 3.30 เก็บทรัพย์สมบัติไว้ที่สวรรค์
- 3.31 การกล่าวโทษผู้อื่น

- 3.32 ให้ผู้ที่ควรให้
- 3.33 ใจเขา ใจเรา
- 3.34 ประตูนรก –สวรรค์
- 3.35 จงเลือกที่จะให้
- 3.36 พระเจ้าไม่รู้จัก
- 3.37 รากฐานชีวิต
- 3.38 พระบัญญัติ 10 ประการ
- 4. จิตสำนึกผู้บริหารตามแนวทางศาสนาอิสลาม
 - 4.1 หลักคำสอนของศาสนา
 - 4.2 คุณธรรมจริยธรรมผู้บริหาร
- 5. แนวคิดเกี่ยวกับจิตสำนึกของผู้บริหารด้านจิตใจ
 - 5.1 พรหมวิหาร 4
 - 5.2 ทศพิธราชธรรม
 - 5.3 สังกหัตถ์ 4
- 6. แนวคิดเกี่ยวกับจิตสำนึกของผู้บริหารด้านปัญญา
 - 6.1 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์
 - 6.2 ทฤษฎีทางสติปัญญา
 - 6.3 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม
 - 6.4 ทฤษฎีจริยธรรมของบรอนเฟนเบรนเนอร์
- 7. แนวคิดเกี่ยวกับจิตสำนึกของผู้บริหารด้านพฤติกรรม
 - 7.1 จรรยาบรรณต่อตนเอง
 - 7.2 จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ
 - 7.3 จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ
 - 7.4 จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ
 - 7.5 จรรยาบรรณต่อสังคม
- 8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 8.1 งานวิจัยในประเทศไทย
 - 8.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

การจัดการศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษารัฐบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 6

1. การจัดการศึกษาสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6, 2556) สืบเนื่องจากมติที่ประชุมสภาการศึกษา ครั้งที่ 1/2552 เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2552 เห็นชอบหลักการให้มีเขตพื้นที่การศึกษา (มัธยมศึกษา) โดยให้ดำเนินการแก้ไข กฎหมายที่เกี่ยวข้องในการประกาศการจัดตั้งเขตพื้นที่การศึกษา (มัธยมศึกษา) โดยให้สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานดำเนินการไปก่อนเท่าที่ไม่ขัดกับกฎหมาย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดมาตรการระยะสั้น เพื่อให้ การจัดการมัธยมศึกษาได้ขับเคลื่อนต่อไปอย่างมีคุณภาพ และเป็นไปตามมติของสภาการศึกษา จึงกำหนดให้จัดตั้งศูนย์ประสานงานการจัดการมัธยมศึกษา จำนวน 41 ศูนย์ และเครือข่ายการนิเทศ การมัธยมศึกษา จำนวน 19 เครือข่าย พร้อมทั้งกำหนดเป้าหมายและตัวบ่งชี้คุณภาพความสำเร็จของ การจัดการมัธยมศึกษา โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ นายจรินทร์ ลักษณวิศิษฏ์ ได้ลง นามประกาศจัดตั้งเมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2552

ศูนย์ประสานงานการจัดการมัธยมศึกษา ศูนย์ที่ 5 ประกอบด้วย จังหวัดฉะเชิงเทรา และจังหวัดสมุทรปราการ ตั้งอยู่ที่อาคารสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดฉะเชิงเทรา (เดิม) เลขที่ 410/1 ถนนมรุพงษ์ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา และได้เปิดที่ทำการศูนย์ เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2552 เวลา 09.00 น. โดยผู้ว่าราชการจังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นประธานพิธีเปิด

ตามที่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม พรบ. การศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 และ พรบ.ระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 กำหนดให้มีเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษา และเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นั้น กระทรวงศึกษาธิการ จึงกำหนดเขต พื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา และที่ตั้งของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เพื่อบริหารและ จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับมัธยมศึกษา จำนวน 42 เขต โดยในส่วนเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 6 ประกอบด้วยท้องที่ จังหวัดฉะเชิงเทรา และจังหวัดสมุทรปราการ โดยให้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 ตั้งอยู่ที่ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา

วิสัยทัศน์

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 เป็นหน่วยงานที่เข้มแข็ง ทันสมัย เป็นแกนนำร่วมพลังขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาระดับมัธยมศึกษาสู่มาตรฐานสากลภายใน ปีการศึกษา 2556

พันธกิจ

- 1) ขับเคลื่อนการจัดการมัธยมศึกษาอย่างมีคุณภาพ
- 2) ส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษา พัฒนาคุณภาพการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ให้ได้ตามมาตรฐาน และยกระดับสู่มาตรฐานสากล
- 3) ส่งเสริม สนับสนุน และประสานความร่วมมือทุกภาคส่วน ในการยกระดับคุณภาพการมัธยมศึกษาสู่มาตรฐานสากล
- 4) พัฒนาผู้เรียนให้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีความเป็นไทย และดำรงตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- 5) ส่งเสริม สนับสนุน การสร้างเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา

เป้าประสงค์

- 1) สถานศึกษาในสังกัดยกระดับคุณภาพและมาตรฐานได้ตามเป้าหมาย และสู่ระดับสากล
- 2) สถานศึกษาในสังกัดจัดกิจกรรม ส่งเสริม สนับสนุนให้ทุกภาคส่วน มีส่วนร่วมในการยกระดับคุณภาพการมัธยมศึกษา
- 3) สถานศึกษาในสังกัดสามารถพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ทุกคนให้ได้รับ โอกาสทางการศึกษา มีความรู้ ความสามารถเต็มตามศักยภาพ และเป็นไปตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์
- 4) สถานศึกษาในสังกัดสามารถพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และผู้สำเร็จการศึกษา มัธยมศึกษา ให้มีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ตามหลักสูตร มีความรู้ความสามารถในการพัฒนาตนเอง เพื่อศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา และมีพื้นฐานในการประกอบอาชีพ
- 5) สถานศึกษาในสังกัดมีเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการพัฒนาคุณภาพ การศึกษา
- 6) สถานศึกษาในสังกัดพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งระบบ ให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพ

กลยุทธ์

- 1) พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับตามหลักสูตร และส่งเสริม ความสามารถด้านเทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้
- 2) ปลูกฝังคุณธรรม ความสำนึกความเป็นชาติไทย และวิถีชีวิตตามหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง
- 3) ขยายโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึงครอบคลุมผู้เรียนได้รับโอกาสในการ พัฒนาเต็มตามศักยภาพ

4) พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งระบบให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพ

5) พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษา ตามแนวทางการกระจายอำนาจทางการศึกษา หลักธรรมาภิบาล เน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนและความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา

จุดเน้น

- 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 5 กลุ่มสาระวิชาหลัก เพิ่มขึ้นอย่างน้อยร้อยละ 4
- 2) เพิ่มศักยภาพนักเรียนใน ด้านภาษา ด้านคณิตศาสตร์ ด้านวิทยาศาสตร์ และด้านเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาให้ได้มาตรฐาน และยกระดับสู่มาตรฐานสากล
- 3) ประชากรวัยเรียนทุกคนมีความสำนึกในความรักชาติ
- 4) สร้างทางเลือกในการเรียนรู้ที่เน้นให้ประชากรวัยเรียนทุกคนเข้าถึง โอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึง ลดอัตราการออกกลางคัน ศึกษาต่อและประกอบอาชีพ
- 5) ส่งเสริมการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยการขยายผลสถานศึกษาพอเพียงต้นแบบ ระดับเขตพื้นที่การศึกษา
- 6) นักเรียน ครู และสถานศึกษาได้รับการพัฒนาเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน
- 7) สถานศึกษาทุกแห่งผ่านการรับรองมาตรฐานการศึกษา มีระบบประกันคุณภาพภายในที่เข้มแข็ง และผ่านการรับรองจากการประเมินคุณภาพภายนอก
- 8) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาผ่านการประเมินคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

2. สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6
(สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6, 2556)

สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้ให้ความหมายไว้ว่า สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายความว่า สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่วนการศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายความว่า การศึกษาระดับก่อนอุดมศึกษาดังนั้นสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการศึกษาระดับก่อนอุดมศึกษานั้นเองสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 ประกอบด้วยสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 55 โรงเรียน เป็นสถานศึกษาในจังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 30 โรงเรียนและเป็นสถานศึกษาในจังหวัดสมุทรปราการ 25 โรงเรียน และแบ่งเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 19 โรงเรียน โรงเรียนขนาดกลาง จำนวน 14 โรงเรียน โรงเรียนขนาด

ใหญ่ จำนวน 8 โรงเรียน และโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ จำนวน 14 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 55 โรงเรียน โดยสถานศึกษาแต่ละแห่งมีการบริหารการจัดการศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ในการบริหารงานตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 39 ให้กระทรวงศึกษาธิการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไปไปยังสถานศึกษา ให้สถานศึกษาเป็นนิติบุคคล เพื่อให้มีอิสระในการบริหารจัดการสถานศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นคณดี มีปัญญา และมีความสุข ในส่วนของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 มีหน่วยงานบริการด้านการจัดการศึกษาให้บริการสถานศึกษา 6 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มอำนวยการ กลุ่มบริหารงานบุคคล กลุ่มนโยบายและแผน กลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา กลุ่มนิเทศติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา และหน่วยตรวจสอบภายใน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6, 2553)

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า สถานศึกษาชั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 ต้องดำเนินงานบริหารจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา โดยศึกษาทิศทางการบริหารงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและกระทรวงศึกษาธิการเป็นแนวทางในการบริหารจัดการ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี, 2554, หน้า 9) การกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 การสร้างภูมิคุ้มกัน ในมิติต่างๆ เพื่อให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน โดยนำทุนของประเทศที่มีศักยภาพมาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกันพร้อมทั้งเสริมสร้างให้แข็งแกร่งเพื่อเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศที่สำคัญได้แก่การเสริมสร้างทุนสังคม (ทุนมนุษย์ทุนสังคมทุนทางวัฒนธรรม) ให้มีความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยสู่สังคมคุณภาพมุ่งสร้างภูมิคุ้มกันตั้งแต่ระดับปัจเจกครอบครัวและชุมชนสามารถจัดการความเสี่ยงและปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงมีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรมสำหรับการเสริมสร้างทุนเศรษฐกิจ (ทุนกายภาพทุนทางการเงิน) มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้มแข็งโดยใช้ภูมิปัญญาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและความคิดสร้างสรรค์ให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างการค้าและการลงทุนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดภายในประเทศและต่างประเทศ

แนวทางการพัฒนา

จากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและแนวโน้มในอนาคตสะท้อนให้เห็นความเสี่ยงที่อาจเกิดทั้งการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างสถาบันทางสังคมและปัจเจกบุคคลจำเป็นต้องเตรียมคนให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับโลกและภูมิภาคโดยเฉพาะในประชาคมอาเซียนดังนั้นช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 11 จึงมุ่งเน้นการพัฒนาคนทุกช่วงวัยให้เข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืนให้ความสำคัญกับการนำหลักคิดหลักปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเสริมสร้างศักยภาพของคนในทุกมิติทั้งด้านร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรงมีสติปัญญาที่รอบรู้และมีจิตใจที่สำนึกในศีลธรรมคุณธรรมจริยธรรมและความเพียรมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงรวมทั้งการเสริมสร้างสภาพแวดล้อมในสังคมและชุมชนเสริมสถาบันทางสังคมให้แข็งแกร่งและเอื้อต่อการพัฒนาคนดังนี้

1) การพัฒนาคุณภาพคนไทยให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงมีการเรียนรู้สู่การปฏิบัติอย่างต่อเนื่องมีการลงทุนทางปัญญาเชื่อมโยงการค้นคว้าวิจัยและพัฒนาสู่การเสริมสร้างขีดความสามารถในการประกอบสัมมาชีพและการดำรงชีวิตที่เหมาะสมในแต่ละช่วงวัย

2) พัฒนาเด็กวัยเรียนให้มีความรู้ทางวิชาการและสติปัญญาทางอารมณ์ที่เข้มแข็งสามารถศึกษาหาความรู้และต่อยอดองค์ความรู้ได้ด้วยตนเองโดย

3) พัฒนาหลักสูตรและปรับกระบวนการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านที่เชื่อมโยงกับภูมิสังคมโดยบูรณาการการเรียนรู้ให้หลากหลายทั้งด้านวิชาการทักษะชีวิตและนันทนาการที่ครอบคลุมทั้งศิลปะดนตรีกีฬาวัฒนธรรมศาสนาประชาธิปไตยความเป็นไทยและเรื่องอาเซียนศึกษาให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ในห้องเรียนและการเรียนรู้นอกห้องเรียนและสร้างนิสัยใฝ่รู้มีทักษะในการคิดวิเคราะห์แก้ปัญหาเฉพาะหน้าและรับฟังความเห็นของผู้อื่นและการต่อยอดสู่ความคิดสร้างสรรค์ตลอดทั้งการจัดกิจกรรมอาสาสมัครเพื่อสาธารณประโยชน์ โดยเฉพาะกิจกรรมลูกเสือเนตรนารีและอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุในชุมชน เป็นต้น

นโยบายของคณะรัฐมนตรี

นายกรัฐมนตรีแถลงต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2554 โดยมีจุดมุ่งหมาย 3 ประการคือ

ประการที่หนึ่ง เพื่อนำประเทศไทยไปสู่โครงสร้างเศรษฐกิจที่สมดุลมีความเข้มแข็งของเศรษฐกิจภายในประเทศมากขึ้น ซึ่งจะเป็พื้นฐานที่สำคัญของการสร้างการเติบโตอย่างมรรคุณภาพ และยั่งยืนการพัฒนาคุณภาพและสุขภาพคนไทยในทุกช่วงวัยถือเป็นปัจจัยชี้ขาดความสามารถในการ อยู่รอดและแข่งขันได้ของเศรษฐกิจไทย

ประการที่สอง เพื่อนำประเทศไทยสู่สังคมที่มีความปรองดองสมานฉันท์และอยู่บนพื้นฐานของหลักนิติธรรมที่เป็นมาตรฐานสากลเดียวกันและมีหลักปฏิบัติที่เท่าเทียมกันต่อประชาชนคนไทยทุกคน

ประการที่สาม เพื่อนำประเทศไทยไปสู่การเป็นประชาคมอาเซียนในปี 2558 อย่างสมบูรณ์ โดยสร้างความพร้อมและความเข้มแข็งทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม และการเมืองและความมั่นคง

1. นโยบายเร่งด่วน ด้านการศึกษา ได้แก่

1.1 เร่งนำสันติสุขและความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินของประชาชนกลับมาสู่พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ควบคู่ไปกับการขจัดความยากจน ยาเสพติด และอิทธิพลอำนาจมืด โดยน้อมนำกระแสพระราชดำริสพระราชบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เป็นหลักปฏิบัติในแนวทางสันติวิธี โดยเน้นการส่งเสริมความร่วมมือในทุกภาคส่วนกับประชาชนในพื้นที่ อำนวยความยุติธรรมอย่างทั่วถึง เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและคุณภาพชีวิต สร้างโอกาสและความเสมอภาค พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ เคารพอัตลักษณ์ ขนบธรรมเนียม ประเพณีท้องถิ่น ส่งเสริมการกระจายอำนาจการปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบที่สอดคล้องกับลักษณะพื้นที่โดยไม่ขัดกับรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ จะมีการบูรณาการ การบริหารจัดการทุกภาคส่วนให้มีเอกภาพทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ รวมทั้งปรับปรุง พัฒนากฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้อง ทันสมัยกับสภาพความเป็นจริงของปัญหาที่เกิดขึ้น ตลอดจนเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความไม่สงบอย่างเป็นธรรม

1.2 จัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์พกพาให้แก่โรงเรียนโดยเริ่มทดลองดำเนินการในโรงเรียนนำร่องสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ปีการศึกษา พ.ศ.2555 ควบคู่กับการเร่งพัฒนาเนื้อหาที่เหมาะสมตามหลักสูตรบรรจุลงในเครื่องคอมพิวเตอร์พกพา รวมทั้งจัดทำระบบอินเทอร์เน็ตไร้สายตามมาตรฐานการให้บริการในสถานศึกษาที่กำหนดโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

2. นโยบายการศึกษา

2.1 เร่งพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยการปฏิรูประบบความรู้ของสังคมไทย อันประกอบด้วยยกระดับองค์ความรู้ให้ได้มาตรฐานสากล จัดให้มีโครงการตำราแห่งชาติที่บรรจุความรู้ที่ก้าวหน้าและได้มาตรฐานทั้งความรู้ที่เป็นสากลและภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมการอ่าน พร้อมทั้งส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศและภาษาถิ่น จัดให้มีระบบการจัดการความรู้ ปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาทุกระดับให้รองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกและทัดเทียมกับมาตรฐานสากลบนความเป็นท้องถิ่นและความเป็นไทยเพิ่มผลสัมฤทธิ์ของการศึกษาทุกระดับชั้น โดยวัดผลจากการผ่านการทดสอบมาตรฐานในระดับชาติและนานาชาติและนานาชาติ ขจัดความไม่

รู้หนังสือให้สิ้นไปจากสังคมไทย จัดให้มีครูดีเพียงพอในทุกห้องเรียน ให้มีโรงเรียนและสถาบัน อาชีวศึกษาคุณภาพสูงในทุกพื้นที่ พัฒนามหาวิทยาลัยเข้าสู่ระดับโลก พัฒนาระบบการศึกษาให้ ผู้เรียนมีความรู้คู่คุณธรรมมุ่งการสร้างจริยธรรมในระดับปัจเจก รวมทั้งสร้างความตระหนัก ในสิทธิ และหน้าที่ความรู้เสมอภาพ และดำเนินการให้การศึกษายเป็นพื้นฐานของสังคมประชาธิปไตยที่ แท้จริง ปรับปรุงโครงสร้างระบบบริหารการศึกษาโดยการกระจายอำนาจสู่พื้นที่ให้เสร็จสมบูรณ์ โดยเริ่มจากพื้นที่ ที่มีความพร้อม

2.2 สร้างโอกาสทางการศึกษา กระจายโอกาสทางการศึกษาในสังคมไทย โดยคำนึงถึงการสร้างความเสมอภาคและความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นแก่ประชากรทุกกลุ่ม ซึ่งรวมถึง ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ ผู้บกพร่องทางกายและการเรียนรู้ รวมทั้งชนกลุ่มน้อย โดยส่งเสริม การดูแลอย่างมีประสิทธิภาพทั้งแม่และเด็ก สนับสนุนการจัดการศึกษาตามวัย และพัฒนาการอย่าง มีคุณภาพตั้งแต่ก่อนวันเรียนจนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยจัดให้มีการเทียบโอนวุฒิการศึกษา สำหรับกลุ่มที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง เช่น กลุ่มแม่บ้าน จัดให้มีระบบสะสมผลการศึกษาและ การเทียบโอนเพื่อขยายโอกาสให้กว้างขวางและลดปัญหาคนออกจากระบบการศึกษา

2.3 ปฏิรูปครู ยกฐานะครูให้เป็นวิชาชีพชั้นสูงอย่างแท้จริง โดยปฏิรูประบบ การผลิตครูให้มีคุณภาพทัดเทียมกับนานาชาติ สร้างแรงจูงใจให้คนเรียนดีและมีคุณธรรมเข้าสู่ วิชาชีพครู ปรับปรุงระบบเงินเดือนและค่าตอบแทนครู พัฒนาระบบความก้าวหน้าของครูโดยใช้ การประเมินเชิงประจักษ์ที่อิงจิตความสามารถและวัดสัมฤทธิ์ผลของการจัดการศึกษาเป็นหลัก จัดระบบการศึกษาและฝึกอบรมเพื่อพัฒนาคุณภาพครูอย่างต่อเนื่องแก้ปัญหาหนี้สินครู โดยการพัก ชำระหนี้และการปรับโครงสร้างหนี้ตามนโยบายแก้ ปัญหาหนี้ครัวเรือนของรัฐบาล พัฒนาระบบ ภูมิสารสนเทศเพื่อใช้ในการกระจายครูขจัดปัญหาการขาดแคลนครูในสาระวิชาหลัก เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษา

2.4 จัดการศึกษาขั้นอุดมศึกษาและอาชีวศึกษาให้สอดคล้องกับตลาดแรงงาน ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยกระบวนการสร้างประสบการณ์ระหว่างเรียนอย่างเหมาะสม และ สนับสนุนการสร้างรายได้ระหว่างเรียน และสนับสนุนให้ผู้สำเร็จการศึกษามีงานทำได้ทันทีโดยความ ร่วมมือระหว่างแหล่งงานกับสถานศึกษา ส่งเสริมให้มีศูนย์อบรมอาชีวศึกษาเพื่อให้นักเรียน นักศึกษา และประชาชนสามารถเรียนรู้หาประสบการณ์ก่อนไปประกอบอาชีพ โดยให้สถาบัน อาชีวศึกษาดำเนินการร่วมกับผู้เชี่ยวชาญในแต่ละอาชีพ รวมทั้งจัดให้มีศูนย์ซ่อมสร้างประจำชุมชน เพื่อฝึกฝนช่างฝีมือและการสร้างทักษะในการให้บริการแก่ประชาชน

2.5 เร่งพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาให้ทัดเทียมกับ นานาชาติโดยใช้เป็นเครื่องมือในการเร่งยกระดับคุณภาพ และการกระจายโอกาสทางการศึกษา จัด

ให้มีระบบการเรียนแบบอิเล็กทรอนิกส์แห่งชาติเพื่อเป็นกลไกในการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ การเรียนรู้ให้เป็นแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต พัฒนาเครือข่าย สารสนเทศเพื่อการศึกษา พัฒนาระบบ “ไซเบอร์โฮม” ที่สามารถส่งความรู้มายังผู้เรียนโดยระบบ อินเทอร์เน็ตความเร็วสูง ส่งเสริมให้นักเรียนทุกระดับชั้น ได้ใช้อุปกรณ์คอมพิวเตอร์พกพา เพื่อ การศึกษาขยายระบบโทรทัศน์เพื่อการศึกษาให้กว้างขวาง ปรับปรุงห้องเรียนนำร่องให้ได้มาตรฐาน ห้องเรียนอิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งเร่งดำเนินการให้ “กองทุนเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา” สามารถดำเนินการตามภารกิจได้

2.6 สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างทุนปัญญาของชาติพัฒนา มหาวิทยาลัยให้มุ่งสู่การเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยระดับโลก ระดมสรรพกำลังเพื่อพัฒนาระบบเครือข่าย การวิจัยแห่งชาติเพื่อสร้างทุนทางปัญญาและนวัตกรรม ผลักดันให้ประเทศสามารถพึ่งตนเองได้ทาง เทคโนโลยีเพื่อนำการสร้างรากฐานใหม่ของเศรษฐกิจฐานนวัตกรรม จัดตั้งศูนย์ความเป็นเลิศเพื่อ การวิจัยสำหรับสาขาวิชาที่จำเป็นพัฒนา โครงสร้างการบริหารงานวิจัยของชาติโดยเน้นความ สัมพันธ์อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพระหว่างองค์กรบริหารงานวิจัยกับสถาบันอุดมศึกษา

2.7 เพิ่มขีดความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ เพื่อรองรับการเปิดเสรี ประชาคมอาเซียน โดยร่วมมือกับภาคเอกชนและสถาบันการศึกษาในการวางแผนการผลิต และ พัฒนากำลังคนให้มีคุณภาพและปริมาณเพียงพอสอดคล้องตามความต้องการของภาคการผลิตและ บริหาร เร่งรัดการจัดทำมาตรฐานคุณวุฒิวิชาชีพรับรองสมรรถนะการปฏิบัติงานตามมาตรฐาน อาชีพ และการจัดทำมาตรฐานฝีมือแรงงานให้ครบทุกอุตสาหกรรม

นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ

การศึกษาจะนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งของประชาชน ประชาชนที่เข้มแข็งและมึ ความรู้ คือทุนที่มีพลังในการต่อสู้กับความยากจน ต้องมุ่งการกระจายประโยชน์อย่างเท่าเทียมและ ต้องมองประชาชนที่ลำบากเพื่อจัดการศึกษาที่มีคุณภาพสำหรับทุกคน การศึกษาคือกุญแจสำคัญ เป็นจุดเริ่มต้นที่จำเป็นในการทำให้ความยากจนกลายเป็นอดีต ในการพัฒนาการศึกษานั้น “ความ เท่าเทียม “ และการนำ “เทคโนโลยี” มาใช้ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้มีคุณภาพสำหรับ เยาวชนทุกคนทุกพื้นที่ ดังนี้

1. **จัดการศึกษาที่มีคุณภาพสำหรับเยาวชนทุกคน** คำว่า เยาวชน คือเด็กตั้งแต่ อนุบาล จนถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 เยาวชนต้องได้รับโอกาสทางการศึกษาเท่าเทียมกันทุกแห่ง ไม่ว่าจะใน เมืองหรือชนบท ไม่ว่าจะป็นโดยรัฐหรือเอกชนการประกอบอาชีพเมื่อจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ต้อง เป็นแรงงานที่มีคุณภาพ รัฐบาลประกันรายได้ 300 บาทต่อคนต่อวัน

2. **ปั้นนักศึกษาไทยให้ป็นมืออาชีพ** คำว่า นักศึกษา คือ อุดมศึกษา อาชีวศึกษา หรือสูงกว่ามัธยมศึกษาปีที่ 6 ขึ้นไป นักศึกษาจบแล้วต้องเป็นมืออาชีพ พร้อมกับรัฐบาลประกันรายได้ ปรึญญาตรี 15.000 บาท ต่อเดือน โดยกำหนดเป้าหมายให้นักเรียนและนักศึกษาเติบโตเป็นพลเมืองโลกที่ทันสมัย มีทักษะหลากหลาย มีความสามารถในการแข่งขันในตลาดโลกได้ และอยู่ร่วมกันเป็นสังคมที่วางอยู่บนฐานความรู้

วิสัยทัศน์

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นองค์กรหลักขับเคลื่อนคุณภาพ การศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทยให้ได้มาตรฐานสากล และสูงเทียบเท่าค่าเฉลี่ยของโลก ภายในปี 2563

พันธกิจ

พัฒนาส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาให้ประชากรวัยเรียนทุกคนได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพ โดยเน้นการพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้มีคุณธรรม จริยธรรม มีความสามารถตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน และพัฒนาสู่คุณภาพระดับสากล

ค่านิยมองค์กร

องค์กรที่มีชีวิต พร้อมจิตเอื้ออาทร มีอาภรณ์คือความขยัน ใจยึดมั่นหลักคุณธรรม

เป้าประสงค์

- 1) ผู้เรียนทุกคนมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานและพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ
- 2) ประชากรวัยเรียนทุกคนได้รับโอกาสในการศึกษาขั้นพื้นฐานตั้งแต่อนุบาลจนจบการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างมีคุณภาพทั่วถึง และเสมอภาค
- 3) ครูและบุคลากรทางการศึกษาสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเต็มตามศักยภาพ
- 4) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษามีความเข้มแข็งตามหลักธรรมาภิบาลและเป็นกลไกขับเคลื่อนการศึกษาขั้นพื้นฐานสู่คุณภาพระดับมาตรฐานสากล
- 5) การศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรมีความปลอดภัยและมั่นคง

กลยุทธ์

จากวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงกำหนด กลยุทธ์ ปิงบประมาณ 2555 จำนวน 6 กลยุทธ์ ดังต่อไปนี้

กลยุทธ์ที่ 1 พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับตามหลักสูตรและส่งเสริมความสามารถด้านเทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้

กลยุทธ์ที่ 2 ปลูกฝังคุณธรรม ความสำนึกในความเป็นชาติไทยและวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กลยุทธ์ที่ 3 ขยายโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึง ครอบคลุม ผู้เรียนได้รับโอกาสในการพัฒนาเต็มศักยภาพ

กลยุทธ์ที่ 4 พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งระบบ ให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพ

กลยุทธ์ที่ 5 พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษา ตามแนวทางการกระจายอำนาจทางการศึกษา หลักธรรมาภิบาล เน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนและความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา

กลยุทธ์ที่ 6 พัฒนาการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเน้นหลักการสำคัญดังนี้

1) มุ่งสนับสนุนการทำงานลงสู่ระดับห้องเรียนและสถานศึกษาให้มากที่สุด โดยเน้นระการประกันคุณภาพภายใน รวมถึงการนิเทศ ช่วยเหลือ ติดตามความก้าวหน้าของสถานศึกษาเป็นรายโรง และการแก้ไขการทำงานของสถานศึกษาหากไม่สามารถดำเนินการได้ตามเป้าหมาย เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าถึงบริการทางการศึกษาที่คุณภาพมากขึ้น ทั้งนี้ภายใต้การดูแลขององค์กรบุคคล และความเห็นชอบของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2) มุ่งพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาโดยใช้ข้อมูลผลการประเมินคุณภาพภายนอกเป็นฐานการพัฒนา

3) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาตัดสินใจดำเนินการกิจกรรมต่างๆ สอดคล้องกับนโยบาย และเป้าหมายที่ส่วนกลางกำหนด ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการสร้างสรรค์ผลงาน และการมีส่วนร่วมของชุมชน เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสังคมทุกภาคส่วนอย่างกว้างขวาง

4) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งเน้นการติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติงานของเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา นำมาซึ่งผลลัพธ์ทางการศึกษา

5) หน่วยงานทุกระดับบูรณาการการจัดการศึกษา และการใช้ทรัพยากรกับหน่วยงานอื่นๆ ตลอดจนเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันทางสังคม โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว

จุดเน้น

- 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 5 กลุ่มสาระวิชาหลักเพิ่มขึ้นอย่างน้อยร้อยละ 5
- 2) การเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยอย่างมีคุณภาพ
- 3) นักเรียนประถมศึกษาปีที่ 3 ทุกคนอ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทุกคนอ่านคล่อง เขียนคล่อง คิดเลขคล่อง และมีทักษะการคิดขั้นพื้นฐาน
- 4) นักเรียนทุกคนมีความสำนึกในความรักชาติไทย
- 5) เพิ่มศักยภาพนักเรียนด้านคณิตศาสตร์ ด้านวิทยาศาสตร์ และด้านเทคโนโลยี
- 6) สร้างทางเลือกในการเรียนรู้ที่เน้นให้ประชากรวัยเรียนทุกคนเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึงลดอัตราการออกกลางคันศึกษาต่อและประกอบอาชีพ
- 7) ส่งเสริมการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 8) นักเรียน ครู และสถานศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้รับการพัฒนาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ
- 9) นักเรียน ครู ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนาเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงและสังคมพหุวัฒนธรรม
- 10) สถานศึกษาทุกแห่งมีระบบประกันคุณภาพภายในที่เข้มแข็งและได้รับการรับรองจากการประเมินคุณภาพภายนอก ตลอดจนการพัฒนาสถานศึกษาในพื้นที่ชนบท โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา และโรงเรียนสู่มาตรฐานสากล
- 11) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาผ่านการประเมินคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
- 12) นักเรียนมีทักษะชีวิตในการรับมือกับสถานการณ์และภัยพิบัติต่างๆ

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา

ทฤษฎีเป็นเรื่องของแนวคิด ความเชื่อ หลักการที่ได้นำเอาเหตุการณ์ต่างๆ มาอธิบายเรื่องราวที่เกิดขึ้นมาในโลกนี้ ไม่ว่าจะเป็เหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง เวลาใดเวลาหนึ่ง เป็นการเสนอความรู้ที่เจ้าของทฤษฎีเป็นผู้ค้นพบ โดยผู้นำไปใช้ต้องใช้วิจารณญาณในการนำไปใช้และการศึกษาทฤษฎีจะไม่คำนึงถึงเรื่องผิดเรื่องถูก แต่จะสนใจว่าจะนำไปอธิบายเหตุการณ์ต่างๆ หรือแก้ปัญหาต่างๆ ได้หรือไม่ฉะนั้นการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้องค์กรต่างๆ สามารถเรียนรู้และพัฒนาไปสู่ความสำเร็จได้ เพราะการศึกษาเป็นการพัฒนาทรัพยากรทุกด้านให้มีคุณภาพ

และประสิทธิภาพสูงสุด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งส่งผลให้ทรัพยากรนั้นได้นำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพ หน่วยงานที่ให้ความรู้ในการพัฒนาสิ่งต่างๆและผลิตทรัพยากรมนุษย์ก็คือโรงเรียนหรือสถานศึกษา เมื่อก้าวถึงโรงเรียนจะพบได้ว่า โรงเรียนแต่ละแห่งได้มีการก่อตั้งมานานและยังคงดำรงอยู่ได้ โรงเรียนบางแห่งได้รับความนิยมนจากผู้ปกครองในการนำบุตรหลานเข้าศึกษาต่อ สิ่งนี้ย่อมแสดงให้เห็นถึงศักยภาพและประสิทธิภาพในการบริหารโรงเรียนนั้น ดังนั้นโรงเรียนแต่ละแห่งจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องนำการบริหารเข้ามาช่วยในการพัฒนาโรงเรียนให้มีความก้าวหน้าและประสบผลสำเร็จสูงสุด และยังเป็นการทำให้โรงเรียนได้เป็นที่ยอมรับและโรงเรียนต่างๆ เหล่านี้ย่อมผลิตทรัพยากรทางการศึกษาที่ดีได้ เพราะการบริหารโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพและเต็มศักยภาพ ทำให้ทรัพยากรทางการศึกษาอยู่ในสังคมได้อย่าง เป็นคนที่เก่งดี และอยู่อย่างมีความสุข และการลงสรุปความคิดเห็นที่เป็นระบบโดยมีจุดประสงค์ที่จะอธิบายพฤติกรรมในสถานศึกษา

1. ความหมายของการบริหาร

จากความหมายที่ผู้รู้และนักวิชาการกล่าวไว้ สรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ และการควบคุมกำลังความพยายามของสมาชิกขององค์การและใช้ทรัพยากรอื่นๆ เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้ การใช้ทรัพยากรร่วมกันของทุกคนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ สามารถใช้แทนกันได้ทั้งในทางรัฐกิจและธุรกิจ อาจพิจารณาความหมายได้เป็น 2 ประการ คือ ประการที่ 1 พิจารณาในแง่ของความ เป็น สาขาวิชาการที่เกี่ยวกับการบริหาร ตรงตามความหมายของคำว่าการศึกษาการบริหารงาน และอีกประการหนึ่งหมายถึง กิจกรรมในการบริหาร คำว่า การบริหาร นี้ มีนักวิชาการให้ความเห็นว่า น่าจะใช้แทนกันได้ทั้งในทางรัฐกิจและธุรกิจ และคำว่า การบริหารอาจแยกพิจารณาความหมายได้ เป็น 2 ประการ คือ ประการที่ 1 พิจารณาในแง่ของความเป็น สาขาวิชาการที่เกี่ยวกับการบริหาร อันตรงตามความหมายของคำว่า การศึกษาการบริหารงาน และอีกประการหนึ่งหมายถึง กิจกรรมในการบริหาร การบริหารเป็นสาขาวิชาที่มีการจัดระเบียบให้เป็นระบบของการศึกษา ซึ่งหมายถึง การศึกษาค้นคว้าหาหลักการ กฎเกณฑ์ และทฤษฎีที่ฟังเชื่อถือได้ เพื่อประโยชน์ในการบริหารงาน โดยลักษณะเช่นนี้จะเห็นได้ว่าการบริหารมีลักษณะเป็น ศาสตร์ แต่ถ้าเป็นการบริหารงานที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์แล้ว การบริหารก็จะมีลักษณะเป็น ศิลป์ การให้นิยามหรือความหมายของการบริหาร จึงมักมีลักษณะแตกต่างกันไปในแต่ละทัศนคติและแต่ละแนวศึกษา

ยงยุทธ เกษสาคร (2546, หน้า 25) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการจัดกิจกรรม การทำงานอย่างเป็นระบบด้วยเทคนิควิธีการปฏิบัติงานต่างๆ อย่างเหมาะสมโดยการใช้ทรัพยากรมนุษย์ เงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และระยะเวลาในการดำเนินการร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติงาน

ด้วยจิตรับผิดชอบ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพ

วิโรจน์ สารรัตนะ (2546, หน้า 1) กล่าวว่า การบริหารเป็นกระบวนการดำเนินการ เพื่อให้บรรลุจุดหมายขององค์การ โดยอาศัย “หน้าที่การบริหาร” ที่สำคัญ คือ การวางแผนการ จัดการองค์การ การนำ และการควบคุม

วันชัย มีชาติ (2548, หน้า 5) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารเป็นการวางแผนร่วม แร่งร่วมใจของคนตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป เพื่อกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง การบริหารจึงมีองค์ประกอบ สำคัญ 2 ประการ คือ การมีวัตถุประสงค์ และการร่วมแรงร่วมใจของคนในการทำงาน

พรหมเมศวร์ คำผาบ (2549, หน้า 9) สรุปไว้ว่า การบริหาร คือ กระบวนการที่ใช้ทั้ง ศาสตร์ และศิลป์ ที่จะทำให้งานต่างๆ ลุล่วงหรือสำเร็จ โดยใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ด้วยวิธีการดำเนินการตามกระบวนการบริหาร ซึ่งผู้บริหารต้องอาศัยทั้งอำนาจหน้าที่ ภาวะผู้นำ ทักษะ และความรู้ทางการบริหาร มาดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ตั้งไว้ อย่างมีประสิทธิภาพและได้ประสิทธิผล

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2549, หน้า 1) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น เมื่อว่าตามคำนิยามนี้ การบริหารใน พระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรมสองเดือนนับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั่นคือในวัน อาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่พระปัญจวัคคีย์ ซึ่งทำให้ เกิดพระสังฆรัตนะขึ้น เมื่อมีพระสังฆรัตนะเป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ต้องบริหารคณะสงฆ์

จันทราณี สงวนนาม (2551, หน้า 24) กล่าวว่า กอทเซลส์และกูบา (Getcels and Guba) ให้ความหมายว่า การบริหารเป็นกระบวนการทางสังคม 3 ทาง คือ

- (1) ทางโครงสร้าง ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับ บัญชาตามลำดับชั้นของสายการบังคับบัญชา
- (2) ทางหน้าที่ ได้แก่ ขั้นตอนของหน่วยงานที่ระบุบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อให้การบริหารสำเร็จตามเป้าหมาย
- (3) ทางปฏิบัติ ได้แก่ กระบวนการบริหารที่บุคคลและกลุ่มบุคคล ต้องร่วมกันทำ ปฏิบัติซึ่งกันและกัน

Koontz (1988 อ้างถึงใน จันทราณี สงวนนาม, 2551, หน้า 24) ได้ให้ความหมายว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยอาศัยปัจจัยทั้งหลาย ได้แก่ คน เงิน และวัสดุสิ่งของ เป็นอุปกรณ์ในการบริหารงาน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการใช้ศาสตร์และศิลป์ของผู้บริหาร ในการร่วมมือและพัฒนาการทำงานของบุคคลในองค์กร เพื่อให้เกิดการบรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้ อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยมุ่งเน้นให้หน่วยงานหรือองค์กรนั้น ทำงานอย่างเต็มความสามารถ มีระบบ และนำมาซึ่งความสำเร็จลุล่วงในการปฏิบัติงาน การยอมรับจากบุคคลภายในและนอกองค์กร สร้างความสำเร็จให้กับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

การศึกษานับเป็นหัวใจที่มีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตของสังคมการศึกษาจึงเป็นสิ่งส่งเสริมความเจริญรุ่งเรือง ความยั่งยืน อย่างแท้จริงของการพัฒนาประเทศ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2545, หน้า 2) มาตรา 4 “การศึกษา” หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

ได้มีนักวิชาการ และผู้รู้หลายท่านได้ให้ความหมายของการบริหารการศึกษาไว้แตกต่างกันออกไปสุดแต่จะเน้นที่จุดใดเป็นสำคัญ และจะให้มีความขอบเขตครอบคลุมกว้างแค่ไหน ซึ่งที่สำคัญและน่าสนใจมีดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 29-30) ระบุว่าโดยทั่วไปในเรื่องการศึกษากการบริหารการศึกษามีเนื้อหาหลักอยู่ 2 ด้าน คือ ด้านแผน และด้านองค์การ

ด้านแผน จะมีการศึกษาเกี่ยวกับ นโยบาย แผนชนิดต่างๆ ได้แก่

(1) แผนระยะยาวที่ชื่อ แผนกลยุทธ์ แผนวิสาหกิจ แผนระยะยาว การวางแผนต่างๆ กระบวนการวางแผนต่างๆ

(2) ส่วนแผนระยะกลาง ได้แก่แผน 5 ปี ได้แก่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติช่วง 5 ปี แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

(3) แผนระยะสั้น เป็นแผนที่มีระยะเวลาเพียงปีเดียว ได้แก่แผนพัฒนาการ (เป็นแผนขอเงินงบประมาณ จัดทำก่อนปีงบประมาณ) แผนปฏิบัติการประจำปี (เมื่อได้รับการจัดสรรงบประมาณแล้ว) ภาระยะหลังๆ จะมีการศึกษาถึง ภารกิจ หรือ พันธกิจ วิสัยทัศน์ ซึ่งเป็นขั้นตอนในกระบวนการวางแผนกลยุทธ์ จะศึกษาการวิเคราะห์หน่วยงาน ที่เรียกว่า การวิเคราะห์ SWOT การกำหนดกลยุทธ์

ด้านองค์การ จะศึกษาถึงหน่วยที่เป็นคน งาน และเทคนิคการบริหาร

(1) การศึกษาเกี่ยวกับคน จะศึกษาตั้งแต่การบริหารบุคคล ซึ่งมีเรื่องของการรับคนเข้าทำงาน การบำรุงรักษา การพัฒนาบุคคล และการให้ออกจากงาน ภาวะผู้นำ การทำงานเป็นทีม การบริหารความขัดแย้ง การส่งเสริม การสนับสนุน การประสานงาน การอำนวยความสะดวก ขวัญ กำลังใจ การจูงใจ การให้รางวัล และการลงโทษ เป็นต้น

(2) การศึกษาเกี่ยวกับงาน จะศึกษาตั้งแต่ ด้าน โครงสร้างองค์การ ศึกษาการจัดองค์การ วิเคราะห์องค์การ มนุษยสัมพันธ์ การสื่อสาร นวัตกรรมต่างๆ บรรยากาศองค์การ พฤติกรรมองค์การ การกระจายอำนาจ การมอบอำนาจ การสั่งการ การตัดสินใจ การประกันคุณภาพ การเจรจาต่อรอง เป็นต้น

(3) การศึกษาเกี่ยวกับเทคนิคการบริหาร จะศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาองค์การ การบริหารโดยมีวัตถุประสงค์ การบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน การบริหารเวลา ระบบ การวิเคราะห์ระบบ การนำระบบไปใช้ การปรับระบบ ประสิทธิภาพ และประสิทธิผล วงจรการบริหารของเดมมิ่งแบบ PDCA Johan's Windows เป็นต้น

หวน พันธุ์พันธ์ (2548, หน้า 2) ได้ให้ความหมายของ การศึกษาหมายถึง การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ และความเป็นคนดี

อาทิตย์ อุไรรัตน์ (2556) ได้ให้ความหมายของ การศึกษา คือ รากแก้วของสังคมอย่างแท้จริงไม่ว่าจะเป็นชีวิตด้านใดของชาติ ของสังคมหรือของประชาชน ความยั่งยืน ความสำเร็จ ความรุ่งเรืองทุกๆ ด้าน จะมาจากพื้นฐานการศึกษาทั้งสิ้น

พนม พงษ์ไพบูลย์ (2556) การศึกษา คือ การสร้างคนให้มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะพื้นฐานที่จำเป็นมีลักษณะนิสัยจิตใจที่ดีงาม มีความพร้อมที่จะต่อสู้เพื่อตนเอง และสังคมมีความพร้อมที่จะประกอบการงานอาชีพได้ การศึกษาช่วยให้คนเจริญงอกงามทั้งทางปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคม การศึกษาจึงเป็นความจำเป็นของชีวิตอีกประการหนึ่ง นอกเหนือจากความจำเป็น ด้านที่อยู่อาศัยอาหารเครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค การศึกษาจึงเป็นปัจจัยที่ 5 ของชีวิต เป็นปัจจัยที่จะช่วยแก้ปัญหามากๆ ด้านของชีวิตและเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของชีวิตในโลกที่มีกระแสความเปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว และส่งผลกระทบต่อวิถีดำรงชีวิตต้องเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาให้เริ่มตั้งแต่บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ พฤติกรรมและคุณธรรม เพื่อให้มีค่านิยมตรงกันกับความต้องการของสังคม โดยกระบวนการต่างๆ อย่างเหมาะสม ตรงตามเป้าหมายในการดำเนินชีวิตในหน้าที่ หลักการของ

ผู้บริหาร คือ การประสานงานให้บุคคลต่างๆ ปฏิบัติไปด้วยดีและบำรุงรักษาหน่วยงานให้ดำรงอยู่อย่างมั่นคงและมีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

2. ทฤษฎีการบริหาร

ทฤษฎีการบริหารมีจุดเริ่มต้นและวิวัฒนาการมาหลายยุคหลายสมัย (พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์, 2551, หน้า 27-29) โดยเริ่มตั้งแต่ยุคการบริหารเชิงวิทยาศาสตร์ ที่มุ่งประสิทธิภาพของงานจนมองเห็นคนเป็นเหมือนเครื่องจักร ต่อมาเป็นยุคการบริหารเชิงมนุษยสัมพันธ์ ซึ่งเริ่มให้ความสำคัญกับองค์ประกอบ ด้านความคิด อารมณ์ และความรู้สึกของคนในหน่วยงาน มีการเน้นการจูงใจคนให้ทำงาน และต่อมาก็ถึงยุคการบริหารเชิงพฤติกรรมศาสตร์ ที่พยายามทำความเข้าใจพฤติกรรมของบุคลากรและองค์กร เพื่อใช้คนให้เกิดประโยชน์สูงสุด และยุคการบริหารเชิงระบบ ซึ่งเป็นวิธีการเชิงระบบที่คิดว่า งานควรเริ่มจากความต้องการของงาน ปัญหาที่ต้องแก้ไข วิธีการแก้ปัญหา วิธีการประเมินผลงาน เสนอแนะแก้ไขปรับปรุงต่อไป

ซึ่งจะเห็นว่าแต่ละยุคสมัย มีจุดเน้นในการบริหารที่แตกต่างกัน ในแต่ละยุคสมัยดังกล่าว ได้มีผู้เสนอ แนวคิด ทฤษฎี การบริหารในแต่ละด้านไว้เป็นจำนวนมากดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2542, หน้า 6-17)

(1) ทฤษฎีจูงใจในการปฏิบัติงานของมาสโลว์ (Maslow) หมายถึง การเสริมสร้างขวัญและกำลังใจ โดยการสร้างสิ่งจูงใจ เพื่อดึงดูดให้บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ เข้ารับราชการ และให้บุคลากรที่มีความสามารถอยู่ในหน่วยงานได้นานๆ ซึ่งสามารถดำเนินการได้หลายทางการเสริมสร้างขวัญ โดยกระบวนการบริหารและเทคนิคการบริหารบุคลากร มาสโลว์ (Maslow) ได้คิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจูงใจ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันแพร่หลายสาระสำคัญของทฤษฎีนี้คือ มนุษย์มีความต้องการที่ไม่มีที่สิ้นสุด เมื่อความต้องการเดิมได้รับการตอบสนองแล้วจะมีความต้องการใหม่แทน ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้วจะไม่เป็นสิ่งจูงใจให้แสดงพฤติกรรมอีกต่อไป และความต้องการที่ไม่ได้รับการตอบสนองเท่านั้น ที่จะเป็นสิ่งจูงใจให้แสดงพฤติกรรมและความต้องการอยู่เสมอ ซึ่งมนุษย์มีลำดับขั้นตามความต้องการขั้นพื้นฐานจนถึงความต้องการขั้นสูงสุด 5 ประการ คือ ความต้องการทางกาย ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย ความต้องการความรักความเป็นเจ้าของหรือความต้องการทางสังคม ความต้องการความสำเร็จเกียรติยศชื่อเสียง และความต้องการความสำเร็จตามความรู้สึกนึกคิด

(2) ทฤษฎีการจูงใจของเฮอรัซเบอร์ก (Herzberg) ซึ่งเฮอรัซเบอร์ก มีแนวคิดว่ามีผลต่อการทำงานมีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการ คือ องค์ประกอบค้ำจุน เป็นสิ่งป้องกันไม่ให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความไม่พึงพอใจต่องาน ได้แก่ นโยบายและการบริหารงานของหน่วยงาน การบังคับบัญชา การนิเทศงาน เงินเดือนค่าจ้าง สัมพันธภาพระหว่างบุคลากรในการทำงาน สภาพ

การทำงานและองค์ประกอบใจ ซึ่งเป็นสิ่งปลูกเร้าให้บุคลากรทำงานด้วยความพึงพอใจ ได้แก่ ความสำเร็จของงาน การได้รับการยกย่อง ลักษณะของงานที่ท้าทายความสามารถ ความรับผิดชอบ ความเจริญก้าวหน้าในการทำงาน

(3) ทฤษฎีความสมดุลของไฮเดอร์ (Hider) ซึ่งไฮเดอร์ ได้ให้หลักการเกี่ยวกับการสร้างสัมพันธภาพที่ดีไว้ว่า “หากทราบว่าบุคลากรใดชอบสิ่งใดเราก็ชอบสิ่งนั้น โอกาสที่เราและเขาจะผูกมิตรกันก็มีมากขึ้น และหากทราบว่าบุคลากรใด ไม่ชอบสิ่งใดเราก็ไม่ชอบสิ่งนั้นด้วย โอกาสที่เราและเขาจะผูกมิตรกันก็มีมากยิ่งขึ้น

(4) ทฤษฎีลิ้ง 3 ตัว ของชงจื่อ ซึ่งได้อธิบายทฤษฎีลิ้ง 3 ตัวนี้ว่า มีลักษณะเอามือปิดหู ปิดตา ปิดปาก โดยตัวที่ 1 เอามือปิดหู หมายถึง การควบคุมการฟังและการได้ยิน ตัวที่ 2 เอามือปิดตา หมายถึง ควบคุมการดูแลและการมองเห็น ส่วนตัวที่ 3 เอามือปิดปาก หมายถึง การควบคุมการพูดและการแสดงออก

(5) ทฤษฎี X และ Y ของแมคเกรเกอร์ (McGregor) แมคเกรเกอร์ คิดค้นทฤษฎี X และ Y ขึ้นมาโดยมีสมมติฐานที่ต่างกันดังนี้

(5.1) ทฤษฎี X เกิดจากข้อสมมติฐานที่ว่า คนไม่ชอบทำงานและหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบไม่ทะเยอทะยาน และไม่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ชอบให้สั่งการ เห็นแก่ตัวมากกว่าองค์กร มักต่อต้านการเปลี่ยนแปลงเป็นคนโง่และมักจะถูกหลอกได้ง่าย

(5.2) ทฤษฎี Y เกิดจากข้อสมมติฐานที่ว่า คนจะให้ความร่วมมือให้การสนับสนุนร่วมรับผิดชอบ ขยันและไว้วางใจได้ มีความคิดริเริ่มในการทำงานถ้าได้รับการจูงใจอย่างถูกต้องและมักจะพัฒนาวิธีการทำงานของตนเองอยู่เสมอ

(6) ทฤษฎี Z ผู้คิดค้นทฤษฎีนี้ คือ อุชิ (Ouchi) แห่งมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนียได้รวมเอาหลักการของทฤษฎี X และ Y เข้าด้วยกัน โดยมีแนวคิดที่ว่า องค์กรต้องมีกฎเกณฑ์ควบคุมมนุษย์ แต่มนุษย์ก็รักความเป็นอิสระและมีความต้องการ ดังนั้น หน้าที่ของผู้บริหารจึงต้องปรับเป้าหมายขององค์กรให้สอดคล้องกับเป้าหมายของบุคลากรในองค์กร ในการบริหารตามทฤษฎี Z นี้ อุชิ กำหนดให้มีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ การทำให้ปรัชญาที่กำหนดไว้บรรลุผล พัฒนาผู้ใต้บังคับบัญชาให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ การให้ความไว้วางใจแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา และการให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ทฤษฎีการบริหารทั้งหลายมีความสำคัญ ช่วยอำนวยความสะดวกแก่ผู้ศึกษา นำมาประยุกต์ใช้ ทฤษฎีทั้งหลายนั้น มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติในแง่ที่ว่า ทฤษฎีวางกรอบความคิดให้แก่ผู้ปฏิบัติ การนำเอาทฤษฎีมาใช้ ช่วยให้แนวทางวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัตินั้นๆ และทฤษฎีช่วยในการตัดสินใจ

3. ปัจจัยทางการบริหาร

ในการบริหารจำเป็นจะต้องมีปัจจัยพื้นฐานทางการบริหารที่มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึง ปัจจัยทางการบริหารดังนี้

ประยูร ฐมภูมิโต (2549, หน้า 4-5) ได้กล่าวไว้ว่า หน้าที่ของนักบริหารมีอยู่ 5 ประการ ตามคำย่อในภาษาอังกฤษว่า POSDC

P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดทางดำเนินงานในปัจจุบัน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต

O คือ Organizing หมายถึง การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้าง ความสัมพันธ์ของสมาชิก และสายบังคับบัญชาภายในองค์กร

S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะกับงาน

D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการ ดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และมีภาวะผู้นำ

C คือ Controlling หมายถึง การกำกับการดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการ ปฏิบัติงานภายในองค์กร รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร

จันทราณี สงวนนาม (2551, หน้า 28) ได้กล่าวไว้ว่า ในการบริหารจำเป็นจะต้องมี ปัจจัยพื้นฐานทางการบริหารที่สำคัญ 4 ประการ หรือที่เรียกว่า 4 M's ได้แก่

- (1) คน ได้แก่ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในองค์กรที่ร่วมกันทำงาน
- (2) เงิน ได้แก่ งบประมาณที่ใช้บริหารทุกๆ ส่วนขององค์กร
- (3) วัสดุสิ่งของ ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ
- (4) การจัดการ ได้แก่ การบริหารองค์กรของผู้บริหารกระบวนการบริหาร เป็นกระบวนการที่บุคลากรร่วมกันปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายโดยอาศัยความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ และทักษะของผู้ร่วมงานของแต่ละคนในองค์กร อย่างมีหลักเกณฑ์ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2542, หน้า 6-10) ในการบริหารงานของผู้บริหารต้อง อาศัยองค์ประกอบหลายๆ ประการ ไม่ว่าจะเป็นการนำทรัพยากรซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐาน หรือใช้ ศาสตร์ และศิลป์ในการบริหารงาน เพื่อให้งานในองค์กรบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งกระบวนการ บริหารมีหลายรูปแบบ เช่น อำนาจหน้าที่ หมายถึง สิทธิในการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งกำหนดให้กับ ตำแหน่ง เพื่อให้ผู้ดำรงตำแหน่งใช้สำหรับตัดสินใจและปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงได้ ความ รับผิดชอบ เป็นความผูกพันที่ผู้บริหารยึดถือในการปฏิบัติงาน ตามอำนาจหน้าที่ให้บังเกิดผลสำเร็จ

ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการกระบวนการบริหารนั้น ได้ถูกจัดไว้เป็นขั้นตอนอย่างชัดเจนจากนักวิชาการ นักบริหารทั้งไทยและต่างประเทศ ตลอดจนนักศึกษาไว้ดังนี้

Knezevich (1984, p. 2) เสนอกระบวนการบริหาร มี 6 ชั้น ดังนี้

- (1) การวางแผน
- (2) การจัดองค์การ
- (3) การอำนวยการ
- (4) การประสานงาน
- (5) การควบคุมงาน
- (6) การตัดสินใจ

Joganson, Kast and Resenzweig (1967, หน้า 16 อ้างถึงใน จันทรานี สงวนนาม, 2551, หน้า 28) เสนอกระบวนการบริหาร มี 4 ชั้น ดังนี้

การวางแผน

- (1) การจัดองค์การ
- (2) การติดต่อสื่อสาร
- (3) การควบคุมงาน

อินชัย ชายศักดิ์ (2556, หน้า 92) กล่าวว่า ปัจจัยทางการบริหารมี 5 ประการดังนี้

(1) ปัจจัยด้านสภาพความเจริญของชุมชน มีอิทธิพลทางตรงต่อคุณภาพของนักเรียน ประถมศึกษา โดยภาพรวมสูงกว่าปัจจัยอื่นๆ รองลงมา คือ ปัจจัยด้านคุณภาพการสอนของครู

(2) ปัจจัยด้านสภาพความเจริญของชุมชน มีอิทธิพลทางตรงต่อคุณภาพของนักเรียน กลุ่มทักษะ (ภาษาไทย) กลุ่มทักษะ (ภาษาไทยและคณิตศาสตร์) กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพสูงกว่าปัจจัยอื่นๆ

(3) ปัจจัยด้านคุณภาพการสอนของครู มีอิทธิพลทางตรงต่อคุณภาพของนักเรียนกลุ่มทักษะ (คณิตศาสตร์) สูงกว่าปัจจัยอื่นๆ

(4) ปัจจัยคัตสรรทางการบริหาร โรงเรียนทุกปัจจัยมีอิทธิพลต่อกันและกันเป็นช่วงๆ ก่อให้เกิดอิทธิพลทางอ้อมต่อคุณภาพของนักเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวม สูงที่สุด จากปัจจัยด้านความสามารถในการบริหารงานของผู้บริหาร โรงเรียน ผ่านปัจจัยด้านขวัญและกำลังใจของครู และปัจจัยด้านคุณภาพการสอนของครู

(5) ปัจจัยคัตสรรทางการบริหาร โรงเรียนทุกปัจจัย มีอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมต่อกันและกันในโรงเรียนประถมศึกษาโดยภาพรวม กล่าวคือ

(5.1) ปัจจัยด้านสภาพความเจริญของชุมชน มีอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมต่อปัจจัยด้านคุณภาพการสอนของครู ปัจจัยด้านขวัญและกำลังใจของครู และปัจจัยด้านความสามารถในการบริหารงานของผู้บริหาร โรงเรียน และมีอิทธิพลทางตรงต่อปัจจัยด้านคุณลักษณะพื้นฐานของผู้บริหาร โรงเรียน

(5.2) ปัจจัยด้านคุณลักษณะพื้นฐานของผู้บริหาร โรงเรียน มีอิทธิพลทางตรงต่อปัจจัยด้านขวัญและกำลังใจของครู และปัจจัยด้านความสามารถในการบริหารงานของผู้บริหาร โรงเรียน และมีอิทธิพลทางอ้อมสูงที่สุดต่อปัจจัยด้านคุณภาพการสอนของครู ปัจจัยด้านขวัญและกำลังใจของครู

(5.3) ปัจจัยด้านความสามารถในการบริหารงานของผู้บริหาร โรงเรียน มีอิทธิพลทางตรงสูงที่สุดต่อปัจจัยด้านคุณภาพการสอนของครู ปัจจัยด้านขวัญและกำลังใจของครู มีอิทธิพลทางอ้อมต่อปัจจัยด้านคุณภาพการสอนของครู

(5.4) ปัจจัยด้านขวัญและกำลังใจของครู มีอิทธิพลทางตรงต่อปัจจัยด้านคุณภาพการสอนของครู แผนภูมิเส้นทางที่ใช้อธิบายอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมของปัจจัยคัดสรร ทางการบริหาร โรงเรียน ทั้ง 5 ประการ ที่มีต่อคุณภาพของนักเรียนประถมศึกษาโดยภาพรวม สรุปได้ดังนี้

สมพงษ์ เกษมสิน (2556) มีความเห็นว่า การบริหารงานบุคคลนั้น เป็นการจัดการเกี่ยวกับบุคคลนับตั้งแต่การสรรหาบุคคลเข้ามาปฏิบัติงาน การดูแลบำรุงรักษา จนกระทั่งพ้นไปจากการปฏิบัติงาน

ชูศักดิ์ เทียงตรง (2556) กล่าวว่า การบริหารงานบุคคล คือ การบริหารทรัพยากรมนุษย์ โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้ได้คนดี มีคุณวุฒิ และมีความสามารถเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่มาทำงานด้วยความสนใจ พึงพอใจ อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

สรุปได้ว่า ปัจจัยทางการบริหารการศึกษาเป็นงานของผู้บริหารที่จะต้องบริหารงานทั้งหมดในสถานศึกษา และควบคุมทั้งหมด เป็นการดำเนินการจัดกิจกรรมการบริหารคนตั้งแต่เริ่มต้น เพื่อให้สอดคล้องกับการบริหารองค์กรให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4. ทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้บริหาร

การบริหารงานให้ประสบความสำเร็จเกิดประสิทธิภาพนั้น ผู้บริหารต้องใช้ทักษะการบริหารงาน และกระบวนการต่าง ๆ ที่ผู้บริหารจำเป็นต้องใช้ความรู้ความสามารถในการบริหารสถานศึกษา เพื่อให้งานประสบผลสำเร็จเป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ มีนักวิชาการที่ให้คำจำกัดความของคำว่า ทักษะการบริหารประกอบไปด้วยทักษะต่างๆ ตามแนวคิดดังนี้

Sergiovanni (1980, pp. 246-248 อ้างถึงใน นพพงษ์ บุญจิตราดุล, 2549, หน้า 17) ได้เสนอกลยุทธ์ 10 ประการ สำหรับการเป็นผู้นำผู้บริหารที่มีคุณภาพ ซึ่งอธิบายลักษณะของทักษะการบริหารดังนี้

(1) ทักษะพื้นฐานจำเป็น หมายถึง ทักษะการบริหารที่จำเป็นต่อการพัฒนาและรักษาสมรรถภาพของการเป็นผู้นำ ซึ่งมียุทธศาสตร์ที่สำคัญ เช่น การใช้ทฤษฎีภาวะผู้นำตามสถานการณ์ ทักษะในการใช้กลวิธีในการแก้ปัญหาหรือข้อขัดแย้ง การตัดสินใจแบบมีส่วนร่วมและความสามารถในการใช้เทคนิคกระบวนการกลุ่ม ทักษะของผู้บริหารดังกล่าวสรุปได้ดังนี้

(1.1) การใช้ทฤษฎีภาวะผู้นำตามสถานการณ์ หมายถึง การใช้แบบภาวะผู้นำในด้านความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับสมาชิก โครงสร้างของงาน อำนาจในตำแหน่งหรือสถานการณ์ที่เอื้อต่อผู้นำในการทำงาน

(1.2) ทักษะในการใช้กลวิธีในการแก้ไขปัญหาขัดแย้ง หมายถึง การขจัดความขัดแย้ง โดยการนำทักษะในการพูดเจรจา การรู้จักพูด รู้จักฟัง ตลอดจนความสามารถในการใช้ข้อมูล การรู้จักยืดหยุ่นหรือความสามารถในการมองเห็นภาพรวมของความขัดแย้ง

(1.3) หลักในการบริหารงานเป็นทีม หมายถึง การได้ผลงานสำเร็จตามเป้าหมาย ความสามารถในการบริหาร จัดการ การควบคุมทีม เพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพของระบบกลุ่ม

(1.4) รูปแบบการตัดสินใจ แบบมีส่วนร่วม หมายถึง การให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงคุณภาพของการตัดสินใจ โดยเน้นกระบวนการแก้ปัญหา มากกว่าการระบุนิธีการแก้ปัญหา

(1.5) ความสามารถในการใช้เทคนิคกระบวนการกลุ่ม หมายถึง การที่ผู้บริหารมีความสามารถในการให้สมาชิกรู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม การมีส่วนร่วมกับกลุ่ม ความสามารถในการปฏิบัติงานจนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม

(2) การมีวิสัยทัศน์กว้างไกล หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการมองเห็นและแยกแยะความแตกต่าง ตลอดจนมีความเข้าใจในความสัมพันธ์ของกลวิธี และกลยุทธ์ กล่าวได้ว่า ผู้บริหารที่มีทัศนคติที่กว้างไกลทำให้สามารถบริหารงานได้เป็นผลสำเร็จได้ดียิ่งขึ้น

(3) การมีหลักการ หมายถึง การมีความเชื่อมั่นและจุดยืนที่ชัดเจนเกี่ยวกับหน้าที่ในองค์กร หน้าที่ขององค์กรในสังคม มีการดำเนินการต่างๆ ภายในองค์กรอย่างมีหลักปฏิบัติ

(4) การใช้หลักการในการทำงาน หมายถึง การนำเอาหลักการมาเป็นกรอบในการปฏิบัติงานอย่างมีกฎเกณฑ์และมาตรฐานที่ชัดเจนในการตัดสินใจ

(5) การใช้หลักการปกครอง หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารที่จะทำให้บุคคลอื่นได้ปฏิบัติงาน เพื่อให้งานดังกล่าวบรรลุเป้าหมายตามความต้องการ ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นในการปฏิบัติงานของผู้บริหาร

(6) การสร้างวัตถุประสงค์ หมายถึง การกำหนดวัตถุประสงค์ในการทำงานร่วมกันระหว่างบุคลากรในองค์กร ทำให้เกิดความชัดเจน มีความแน่นอน และมีความหมายในการจูงใจให้บุคลากรปฏิบัติงาน ผู้ปฏิบัติงานได้ทราบจุดหมายปลายทาง ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของงาน กล่าวได้ว่าเป็นการประสานให้บุคลากรทำงาน โดยยึดผลประโยชน์ขององค์กรร่วมกัน

(7) การวางแผน หมายถึง การนำเอาวัตถุประสงค์มากำหนดเป็นโครงการปฏิบัติงานที่เป็นรูปธรรม กล่าวถึง โครงสร้างและรูปแบบของกิจกรรม การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ ขั้นตอนสำคัญที่ต้องใช้ในการปฏิบัติ ตลอดจนเป้าหมายหลักและกรอบเวลาที่ต้องการใช้

(8) ความแน่วแน่ หมายถึง ผู้บริหารให้ความสนใจเอาใจใส่ต่อหลักการประเด็นเป้าหมาย ผลลัพธ์ของการทำงาน และการใช้เวลาในการบริหารงานอย่างเต็มประสิทธิภาพ

(9) การบริหารบุคลากร หมายถึง การที่ผู้บริหารแสวงหาความร่วมมือจากบุคลากร การส่งเสริมให้เกิดความรัก ความสามัคคีเพื่อความก้าวหน้าขององค์กรที่ปฏิบัติงานร่วมกัน

(10) ความรักในหน่วยงาน หมายถึง การแสดงออกของบุคลากรที่มีต่อองค์กรในลักษณะที่แสดงออกถึงความเชื่อมั่น การสร้างข้อตกลงร่วมกัน ความผูกพันต่อการปฏิบัติงานตามวัตถุประสงค์ ทำให้เกิดความต้องการในการมีส่วนร่วมในการทำงานอย่างเข้มแข็งและจริงจัง

5. บทบาทผู้บริหารการศึกษา

ผู้บริหารการศึกษาในฐานะผู้บริหารหน่วยงาน ต้องมีบทบาทตามผลการศึกษามินท์ซเบิร์ก (Mintzberg) แล้วนักวิชาการได้เสนอแนะผู้บริหารการศึกษาควรมีบทบาท ดังนี้

Knezevich, Stephen J. (1984, pp. 220-222 อ้างถึงใน ปรียาพร วงษ์อนุตรโรจน์, 2544, หน้า 12-13) เสนอว่าผู้บริหารหรือผู้นำทางการศึกษควรมีบทบาทต่างๆ ในการบริหารให้เกิดประสิทธิผล ได้แก่

(1) บทบาทเป็นผู้กำหนดทิศทางการปฏิบัติงานทำหน้าที่ชี้แจงทำความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน มีความรู้ ทักษะในการจัดสรรงบประมาณแบบโครงการ

(2) บทบาทเป็นผู้กระตุ้นความเป็นผู้นำมีความสามารถในการจูงใจกระตุ้น และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมรวมของมนุษย์มีทักษะในกระบวนการกลุ่ม

(3) บทบาทเป็นนักวางแผน สามารถคาดคะเนเหตุการณ์ในอนาคตจัด เตรียมบุคลากรให้พร้อมในการรับมือกับสิ่งใหม่ๆ ที่จะเกิดขึ้นมีความรู้ความเข้าใจในการวางแผน

- (4) บทบาทเป็นผู้ตัดสินใจ (Decision-Maker) เป็นผู้รอบรู้วิธีเทคนิคการตัดสินใจ
 - (5) บทบาทเป็นผู้จัดการองค์การสามารถออกแบบขยายงาน กำหนดโครงสร้างขององค์การขึ้นใหม่ มีความเข้าใจพลวัตขององค์การและพฤติกรรมขององค์การ
 - (6) บทบาทเป็นผู้เปลี่ยนแปลงเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงมาสู่สถาบัน จะเปลี่ยนอะไร อย่างไร ควรเปลี่ยนสถานการณ์ใด เมื่อไร
 - (7) บทบาทเป็นผู้ประสานงาน มีความเข้าใจรูปแบบปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ เข้าใจเครือข่ายของการสื่อสาร รู้จักวิถีนิเทศงาน การรายงาน การประสานกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
 - (8) บทบาทเป็นผู้สื่อสาร สามารถในการสื่อสาร ทั้งการพูด การเขียน การใช้สื่อเพื่อการสื่อสาร สามารถในการประชาสัมพันธ์
 - (9) บทบาทเป็นผู้จัดการความขัดแย้ง ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ต้องเข้าใจถึงสาเหตุ สามารถต่อรองไกล่เกลี่ย สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งได้
 - (10) บทบาทเป็นผู้แก้ปัญหา เป็นผู้นำสามารถเข้าใจปัญหาวินิจฉัยและแก้ปัญหาได้
 - (11) บทบาทเป็นผู้จัดระบบ สามารถวิเคราะห์ระบบและกระบวนการที่เกี่ยวข้อง เข้าใจนำทฤษฎีบริหารมาใช้
 - (12) บทบาทเป็นผู้บริหารการเรียนการสอนต้องมีความเข้าใจในระบบการเรียนรู้ เข้าใจวิธีการสร้าง การพัฒนาหลักสูตร การใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา
 - (13) บทบาทเป็นผู้บริหารบุคคล มีเทคนิคในการเป็นผู้นำ การเจรจาต่อรอง ประเมินผลงานและการปฏิบัติงาน
 - (14) บทบาทเป็นผู้บริหารทรัพยากร มีความสามารถในการบริหารการเงินงบประมาณ บริหารวัสดุ ครุภัณฑ์ การก่อสร้าง การบำรุงรักษา หาทรัพยากรสนับสนุนจากภายนอก
 - (15) บทบาทเป็นผู้ประเมินผล สามารถประเมินความต้องการ การประเมินระบบวิธีทางสถิติ กระบวนการทางวิทยาศาสตร์
 - (16) บทบาทเป็นนักประชาสัมพันธ์ มีทักษะในการสื่อความหมาย วิธีสร้างภาพพจน์ที่ดี รู้และเข้าใจการเผยแพร่ข่าวสารด้วยสื่อและวิธีการต่างๆ
 - (17) บทบาทเป็นประธานในพิธีการ มีความสามารถในพิธีการต่างๆ ในสังคม
- Knezevich (1984 อ้างถึง ประอร พันธุ์เตี้ย, 2554, หน้า 45-47) เสนอว่าผู้บริหารหรือผู้นำทางการศึกษาควรมีบทบาทต่างๆ ในการบริหารให้เกิดประสิทธิผล ได้แก่

- (1) บทบาทเป็นผู้กำหนดทิศทางการปฏิบัติงาน ทำหน้าที่ชี้แจง ทำความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน มีความรู้ ทักษะในการจัดสรรงบประมาณแบบโครงการ
- (2) บทบาทเป็นผู้กระตุ้นความเป็นผู้นำ มีความสามารถในการจูงใจกระตุ้นและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมรวมของมนุษย์มีทักษะในกระบวนการกลุ่ม
- (3) บทบาทเป็นนักวางแผน สามารถคาดคะเนเหตุการณ์ในอนาคต จัดเตรียมบุคลากรให้พร้อมในการรับมือกับสิ่งใหม่ๆ ที่จะเกิดขึ้นมีความรู้ความเข้าใจในการวางแผน
- (4) บทบาทเป็นผู้ตัดสินใจ เป็นผู้รอบรู้วิธีเทคนิคการตัดสินใจ
- (5) บทบาทเป็นผู้จัดการองค์การ สามารถออกแบบขยายงาน กำหนดโครงสร้างขององค์การขึ้นใหม่ มีความเข้าใจพลวัตขององค์การและพฤติกรรมขององค์การ
- (6) บทบาทเป็นผู้เปลี่ยนแปลง เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลง มาสู่สถาบัน จะเปลี่ยนอะไร อย่างไร ควรเปลี่ยนสถานการณ์ใด เมื่อไร
- (7) บทบาทเป็นผู้ประสานงาน มีความเข้าใจรูปแบบปฏิสัมพันธ์ ของมนุษย์ เข้าใจเครือข่ายของการสื่อสาร รู้จักวิธีนิเทศงาน การรายงาน การประสานกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- (8) บทบาทเป็นผู้สื่อสาร สามารถในการสื่อสาร ทั้งการพูด การเขียน การใช้สื่อเพื่อการสื่อสาร สามารถในการประชาสัมพันธ์
- (9) บทบาทเป็นผู้จัดการความขัดแย้งเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ต้องเข้าใจถึงสาเหตุ สามารถต่อรองไกล่เกลี่ย สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งได้
- (10) บทบาทเป็นผู้แก้ปัญหา เป็นผู้นำสามารถเข้าใจปัญหาวินิจฉัย และแก้ปัญหาได้
- (11) บทบาทเป็นผู้จัดระบบสามารถวิเคราะห์ระบบ และกระบวนการที่เกี่ยวข้อง เข้าใจนำทฤษฎีบริหารมาใช้
- (12) บทบาทเป็นผู้บริหารการเรียนการสอนต้องมีความเข้าใจในระบบการเรียนรู้ เข้าใจวิธีการสร้าง การพัฒนาหลักสูตร การใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา
- (13) บทบาทเป็นผู้บริหารบุคคล มีเทคนิคในการเป็นผู้นำการเจรจาต่อรอง ประเมินผลงานและการปฏิบัติงาน
- (14) บทบาทเป็นผู้บริหารทรัพยากร มีความสามารถในการบริหารการเงินงบประมาณ บริหารวัสดุ ครุภัณฑ์ การก่อสร้าง การบำรุงรักษา หาทรัพยากรสนับสนุนจากภายนอก
- (15) บทบาทเป็นผู้ประเมินผล สามารถประเมินความต้องการ การประเมินระบบวิธีทางสถิติ กระบวนการทางวิทยาศาสตร์

(16) บทบาทเป็นนักประชาสัมพันธ์ มีทักษะในการสื่อความหมาย วิธีสร้างภาพพจน์ที่ดี รู้และเข้าใจการเผยแพร่ข่าวสารด้วยสื่อและวิธีการต่างๆ

(17) บทบาทเป็นประธานในพิธีการมีความสามารถในพิธีการต่างๆ ในสังคม จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า บทบาทของผู้บริหารการศึกษาจึงมีผลต่อการพัฒนาองค์กรเป็นอย่างยิ่ง ถ้าผู้บริหารหรือผู้นำ มีความสามารถและเป็นผู้นำที่ดี ที่จะประสบความสำเร็จ ผู้บริหารคือบุคคลที่ควรมีบทบาทมีความรอบรู้ในวิชาการ เป็นนักบริการ เป็นที่พึ่งของคณะครู ให้ครูนับถือศรัทธา เพราะฉะนั้นผู้บริหาร มีความสามารถเป็นครูของครูได้ เป็นครูของเด็กได้ สอนหนังสือเป็นเด็กนับถือ ผู้ปกครองยอมรับ เป็นครูของทุกคนได้ มีความสัมพันธ์อันดีกับคนรอบข้าง จากการศึกษาผู้วิจัยคิดว่า การบริหารที่ดีจะต้องนำหลักธรรมของผู้บริหารมาใช้ในการบริหารของโรงเรียนก็จะประสบความสำเร็จให้มากยิ่งขึ้น ดังนั้นจุดเริ่มต้นตั้งแต่ระดับกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาขั้นพื้นที่ ซึ่งมีส่วนสำคัญในการจัดการศึกษามากที่สุด โดยมีชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ดังนี้

(1) ผู้ปกครอง เป็นผู้สะท้อนปัญหาและความต้องการ ด้านคุณภาพทางการศึกษา และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ทั้งในส่วนที่คาดหวังและสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้น และร่วมมือกับครูบุคลากรทางการศึกษา ผู้ปกครองและชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

(2) องค์กรชุมชน เป็นผู้สะท้อนสภาพของปัญหา และความต้องการในการพัฒนา ผู้เรียน ซึ่งเป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของชุมชน และให้ความร่วมมือกับสถานศึกษา ทั้งในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นแหล่งการเรียนรู้

(3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นผู้สะท้อนสภาพปัญหา และความต้องการที่ครอบคลุมทั้งเขตพื้นที่บริการของสถานศึกษา และมีความสำคัญต่อสถานศึกษาอย่างยิ่ง ในเรื่องการขอรับการสนับสนุน ด้านงบประมาณ ทรัพยากรทางการจัดการศึกษา และเชื่อมโยงแผนพัฒนาการศึกษากับแผนพัฒนาท้องถิ่น

(4) ศิษย์เก่าของสถานศึกษา เป็นผู้สะท้อนภาพของความรัก ความศรัทธา ความภาคภูมิใจต่อสถาบันการศึกษาที่ตนได้รับการศึกษา และเชื่อมโยงแผนพัฒนาการศึกษากับแผนพัฒนาท้องถิ่น

(5) พระภิกษุ เป็นผู้นำเสนอและเติมเต็มข้อมูลด้านคุณธรรมจริยธรรมตามหลักธรรม ของศาสนาซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้เป็นคนดีของสังคม

6. ขั้นตอนการบริหาร

โดยทั่วไปแล้วการบริหารนั้นจะมีขั้นตอนการบริหาร ซึ่งเป็นกระบวนการวิธีในการปฏิบัติ งาน หรือแสดงเป็นลำดับรายการในการบริหารว่า สิ่งนี้ควรทำก่อน สิ่งนี้ควรทำทีหลัง เป็นลำดับกันไป ซึ่งจัดว่าเป็นหลักเกณฑ์วิธีการทางวิทยาศาสตร์กระบวนการบริหารนั้น ได้ถูกจัดไว้เป็นขั้นตอนอย่างชัดเจนจาก นักวิชาการ นักบริหาร ตลอดจน นักการศึกษา ทั้งไทยและต่างประเทศ ดังนี้

ติน ปรัชญพฤทธิ (2549, หน้า 5) กล่าวถึง การบริหารในลักษณะที่เป็นกระบวนการ โดยหมายถึง กระบวนการนำเอาการตัดสินใจ และนโยบายในการปฏิบัติ ส่วนการบริหารรัฐกิจ หมายถึง เกี่ยวข้องกับการนำเอานโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2544, หน้า 29) ให้ความเห็นว่า กระบวนการบริหารจะช่วยให้ การบริหารงานประสบความสำเร็จดังนี้

(1) ช่วยให้การบริหารสะดวกรวดเร็ว เพราะมองเห็นความสำคัญของงานลดปัญหาซ้ำซ้อน และสามารถมอบหมายได้ถูกต้อง

(2) ช่วยให้ผู้บริหารสามารถนำเทคนิคต่าง มาใช้ปรับปรุงการทำงานให้ทันความเปลี่ยนแปลง และความก้าวหน้าของสังคม

(3) ช่วยให้สถานศึกษา ได้งานที่มีความเจริญเติบโต และก้าวหน้าสามารถมองเห็นปัญหา เพื่อให้บุคคลปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเต็มใจ

(4) ช่วยส่งเสริมตัวบุคคล ในการทำงาน การจัดหน่วยงาน การบริหารงานได้เหมาะสมกับบุคคล เพื่อให้บุคคลปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเต็มใจ

(5) ช่วยให้ผู้บริหาร ได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ การให้บุคคลในองค์การทำงานอย่างมีอิสระและมีความคิดริเริ่ม

(6) ช่วยในการจัดหมวดหมู่งาน ให้เป็นไปตามความเหมาะสมและรวดเร็ว

(7) ช่วยให้มีกำไรประเมิณผล และการติดตามผลของการปฏิบัติงาน

จากแนวคิดในเรื่องกระบวนการบริหาร ซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิดไว้ดังนี้

Knezevich (1984, pp. 274-276 อ้างถึงใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2544, หน้า 14-17) ได้รวบรวมข้อมูลความรู้ในเรื่องดังกล่าว จากบุคคลและองค์กรต่างๆ ได้แก่ แนวคิดของ ฟาโยล, กูลิค และเออร์วิค, นิวแมน, เกร็ก และสมาคมผู้บริหาร โรงเรียนแห่งสหรัฐอเมริกา และเปรียบเทียบแนวคิดต่างๆ โดยใช้คำว่า กระบวนการบริหารงานโดยแสดงไว้ในรูปตารางเปรียบเทียบ รายละเอียดดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 ตารางเปรียบเทียบกระบวนการบริหารงานของเคนเนซวิช (Knezevich)

ที่	Fayol (1916)	Gulicks and Urwick (1989)	Newman (1950)	AASA (1955)	Gregg (1957)
1	การวางแผน	การวางแผน	การวางแผน	การวางแผน	การตัดสินใจ
2	การจัดองค์การ	การจัดองค์การ	การจัดองค์การ	การจัดองค์การ	การวางแผน
3	การบังคับบัญชา	การจัดคนเข้าทำงาน	การจัด ทรัพยากร	ทรัพยากร	การจัดองค์การ
4	การประสานงาน	การสั่งการ	การสั่งการ	การกระตุ้น	การติดต่อ สื่อสาร
5	การควบคุมงาน	การประสานงาน	การคุมงาน	การประสานงาน	การใช้อิทธิพล
6	-	การรายงาน	-	-	การประสานงาน
7	-	การจัดทำงบประมาณ	-	-	การประเมินผล

Ordway Tead (1977, p. 412 อ้างถึงใน จันทรานี สงวนนาม, 2545, หน้า 22) ได้เขียนหนังสือชื่อว่า “ศิลปะของการบริหาร” โดยกล่าวว่า กระบวนการบริหารจะต้องประกอบด้วยกิจกรรม 10 ประการต่อไปนี้ คือ

- (1) การกำหนดเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของหน่วยงานให้ชัดเจน
- (2) การจัดทำแผนการปฏิบัติงาน
- (3) การจัดหาคนเข้าทำงาน และกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ
- (4) การกระจายงานและมอบหมายอำนาจหน้าที่แก่ผู้ร่วมงานให้เป็นสัดส่วนและชัดเจน
- (5) การควบคุมการปฏิบัติงานของผู้ร่วมงาน
- (6) การควบคุมมาตรฐานและคุณภาพงาน
- (7) จัดให้มีการประสานงานที่ดีทุกฝ่าย
- (8) การบำรุงขวัญ ให้กำลังใจและกระตุ้นให้ผู้ร่วมงานปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ
- (9) การประเมินผลรวมของผลผลิต
- (10) การเตรียมวางแผนในอนาคต

จากกระบวนการบริหารงานดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า กระบวนการบริหาร มีความสำคัญและจำเป็นที่จะช่วยให้ผู้บริหาร สามารถบริหารงานเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการบริหารงานในสถานศึกษาได้ เช่น ช่วยให้การบริหารงานสะดวก รวดเร็วขึ้นเพราะมองเห็น ความสำคัญของงาน ลดปัญหาซ้ำซ้อน มอบหมายงานได้ถูกต้อง และมีการนำเทคนิคต่างๆ มาปรับปรุงการปฏิบัติงาน และความก้าวหน้าให้ทันสมัย เพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพ และ ประสิทธิภาพของงาน ได้อย่างเป็นรูปธรรม

7. ขอบข่ายของการบริหาร

จากความหมายและความสำคัญของการบริหารสถานศึกษาดังกล่าวมาแล้วข้างต้นจะ เห็นได้ว่างานการบริหารสถานศึกษานั้นเป็นงานที่มีขอบเขตกว้างขวางมากซึ่งนักการศึกษาได้ให้ ทัศนะและแบ่งงานออกเป็นหมวดหมู่ตามลักษณะของงานมีทั้งที่มีลักษณะใกล้เคียงและแตกต่างกัน ออกไป เช่น

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 6) ได้แบ่งขอบข่ายงานการบริหารสถานศึกษา สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 และเป็นไปตาม หลักการของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ไว้ 4 งานคือ

- (1) งานการบริหารวิชาการ
- (2) งานการบริหารงบประมาณ
- (3) งานการบริหารงานบุคคล
- (4) งานการบริหารทั่วไป

รุ่ง แก้วแดง (2544, หน้า 54-58) ได้เสนอภารกิจในการบริหารสถานศึกษาแบบใหม่ 2 รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ 1 ให้งานวิชาการเป็นศูนย์กลางของภารกิจทั้งหลายและมีความสำคัญเป็น อันดับหนึ่งส่วนภารกิจอื่นๆที่มาสสนับสนุนการเรียนยังคงเดิม แต่ให้เพิ่มความสำคัญกับงานที่ เกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ที่จะเข้ามาสนับสนุน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียน ได้จากแหล่งเรียนรู้ที่ หลากหลาย และงานด้านสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษาที่จะเข้ามามีบทบาทสำคัญสนับสนุน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสืบค้นและแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง

รูปแบบที่ 2 ภารกิจของสถานศึกษาในอนาคต แบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ ภารกิจด้าน การเรียนรู้ เป็นภารกิจที่สำคัญที่สุดของสถานศึกษา ภารกิจด้านการสอน เป็นภารกิจของครูและ บุคลากรที่รับผิดชอบด้านการสอนทั้งหมด ภารกิจด้านการบริหาร คืองานของผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหาร ได้แก่ งานบริหารทั่วไป งานการเงิน การคลัง พัสดุ งานอาคารสถานที่

จันทรานี สงวนนาม (2545, หน้า 140) ได้แบ่งขอบข่ายงานบริหารสถานศึกษา เป็น 6 งาน ดังนี้

- (1) งานวิชาการ
- (2) งานบุคคล
- (3) งานกิจการนักเรียน
- (4) งานธุรการ การเงิน และพัสดุ
- (5) งานอาคารสถานที่
- (6) งานความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน

กล่าวสรุปได้ว่า ขอบข่ายของงานการบริหารการศึกษาก็คือขอบข่ายของงานการบริหารสถานศึกษานั้นเองเพราะต่างมีขอบข่ายงานภายใต้กรอบ 4 ด้านคือ

- (1) การบริหารวิชาการ
- (2) การบริหารงบประมาณ
- (3) การบริหารบุคคล
- (4) การบริหารทั่วไปซึ่งเป็นไปตามกรอบนโยบายของรัฐบาลตามพระราช

บัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 โดยในการบริหารสถานศึกษาได้กำหนดให้งานการบริหารวิชาการเป็นงานหลักของสถานศึกษา ส่วนงานการบริหารงบประมาณ การบริหารบุคคล และการบริหารทั่วไปเป็นงานสนับสนุนงานหลักเพื่อส่งเสริมให้การบริหารสถานศึกษาประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดตั้งแต่ละงานมีรายละเอียดดังนี้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 24) มาตรา 39 ระบุว่า ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไปไปยังคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง

จากข้อกำหนดดังกล่าว สถานศึกษาจึงมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการบริหารงานด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ด้านการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ ดังนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 24) ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาสมรรถนะในการบริหารสถานศึกษาโดยยึดกรอบแนวคิดสมรรถนะในการบริหารงานทั้ง 4 ด้าน คือ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป

8. การบริหารงานวิชาการ

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 39 กำหนดให้หน่วยงานต้นสังกัดกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคลและการบริหารทั่วไป ไปยังสถานศึกษา จึงเป็นหน้าที่ของโรงเรียนที่จะจัดการงานเหล่านี้ให้มีประสิทธิภาพ โดยทีมงานวิชาการเป็นภารกิจหลักของโรงเรียนที่จะต้องทำหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง โดยมีครู ผู้บริหาร ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนต้องบริหารให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

9. ขอบข่ายของการบริหารวิชาการ

เมื่อพิจารณาขอบข่ายของการบริหารวิชาการมีผู้ศึกษาวิจัยหลายท่านได้กำหนดขอบข่ายไว้ดังนี้

รุ่ง แก้วแดง (2544, หน้า 51) ได้ให้ความหมายงานวิชาการ หมายถึงงานด้านการเรียนการสอนทั้งหมด นับตั้งแต่เรื่องหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ การจัดผล

ปรียาพร วงศ์อนุตโรจน์ (2544, หน้า 3) กล่าวว่าการบริหารวิชาจะประกอบด้วยงานต่อไปนี้คือ

- (1) การวางแผนเกี่ยวกับการบริหารวิชาการ
- (2) การจัดดำเนินงานเกี่ยวกับการเรียนการสอน
- (3) การบริหารจัดการเกี่ยวกับการเรียนการสอน
- (4) การวัดและประเมินผล

จันทราณี สงวนนาม (2545, หน้า 145) กล่าวถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารวิชาการไว้ว่าควรประกอบด้วยกิจกรรมดังต่อไปนี้ คือ

- (1) หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร
- (2) การวิจัยในชั้นเรียน
- (3) การสอนซ่อมเสริม
- (4) การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร
- (5) การนิเทศภายในสถานศึกษา
- (6) การประกันคุณภาพการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 33-38) ขอบข่ายงานด้านการบริหารวิชาการประกอบด้วย 12 งาน คือ

(1) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาประกอบด้วยการศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรการ
นิเทศการใช้หลักสูตรการติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตรตลอดจนปรับปรุงและพัฒนา
หลักสูตรตามความเหมาะสม

(2) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ประกอบด้วยการส่งเสริมการจัดกระบวนการ
เรียนรู้และการพัฒนาครูตามความเหมาะสม

(3) การวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียนรู้ประกอบด้วยการกำหนด
ระเบียบแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลของสถานศึกษาการพัฒนาเครื่องมือวัดและ
ประเมินผลให้ได้มาตรฐานโดยเน้นการประเมินตามสภาพจริง

(4) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

(5) การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้

(6) การพัฒนาสื่อวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

(7) การนิเทศการศึกษา

(8) การแนะแนวการศึกษา

(9) การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

(10) การส่งเสริมความรู้ทางวิชาการแก่ชุมชน

(11) ประสานความร่วมมือช่วยเหลือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาของรัฐ

(12) การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคลครอบครัวองค์กรหน่วยงาน
และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

กล่าวโดยสรุปขอบข่ายของการบริหารวิชาการประกอบด้วยกิจกรรมที่สำคัญๆ
ดังนี้คือ

(1) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาประกอบด้วยสถานศึกษาร่วมกับชุมชนจัดทำ
หลักสูตรสถานศึกษาการติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา

(2) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ประกอบด้วยการส่งเสริมให้ครูจัดกระบวนการ
เรียนรู้โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนการ
ส่งเสริมให้มีการพัฒนาครูเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

(3) การวัดประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียนรู้โดยการร่วมกับชุมชนกำหนด
กฎระเบียบแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลการเรียนของสถานศึกษาส่งเสริมให้ครู
ดำเนินการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนตามสภาพความเป็นจริงโดยใช้วิธีการและมี
เครื่องมือวัดและประเมินผลการเรียนรู้อย่างหลากหลายเหมาะสมกับผู้เรียน

(4) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาประกอบด้วยส่งเสริมให้ครูทำการวิจัยในชั้นเรียนเผยแพร่ผลงานการวิจัย

(5) การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ประกอบด้วยส่งเสริมสนับสนุนให้ครูใช้แหล่งการเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษาในการจัดกระบวนการเรียนรู้

(6) การนิเทศการศึกษาประกอบด้วยการจัดระบบและกระบวนการนิเทศการศึกษาในสถานศึกษาและแนวการศึกษาโดยความร่วมมือของผู้ปฏิบัติการสอนทุกคนในสถานศึกษา

(7) การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาประกอบด้วยการวางแผนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษาให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายของสถานศึกษา

(8) การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการแก่บุคลากรชุมชนและสังคม

10. การบริหารงบประมาณ

การบริหารงบประมาณมีส่วนสำคัญที่จะทำให้การบริหารสถานศึกษาบรรลุผลตามเป้าหมายและสัมฤทธิ์ผลได้จะต้องมีระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพดังนั้นเพื่อให้การบริหารจัดการศึกษาประสบผลสำเร็จตามเจตนารมณ์ที่ตั้งไว้ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารงบประมาณที่เป็นระบบเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานให้เกิดประสิทธิภาพซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอไว้พอสังเขปดังนี้ (สมเดช สีแสง, 2544, หน้า 607)

11. ขอบข่ายการบริหารงบประมาณ

จะเห็นได้ว่างานการบริหารงบประมานั้นเป็นงานที่มีความสำคัญมีกระบวนการและแนวปฏิบัติที่ค่อนข้างยุ่งยากซับซ้อนผลการปฏิบัติงานจะกระทบกระเทือนต่อสถานศึกษาและผู้บริหารเพราะการเงินเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งในการบริหารงานทุกชนิดมีหน่วยงานและผู้วิจัยหลายท่านได้ให้คำนิยามขอบข่ายการบริหารงบประมาณไว้ดังนี้

สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร (2551, หน้า 25-66) ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 39 กำหนดให้หน่วยงานต้นสังกัดกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ปัจจุบันการใช้งบประมาณของสถานศึกษาใช้งบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานตามยุทธศาสตร์ ซึ่งเป็นการจัดสรรงบประมาณที่ให้ความสำคัญกับผลผลิต และผลลัพธ์ มากกว่าทรัพยากรที่ใช้ ผู้บริหารจึงต้องทำความเข้าใจและให้ความสำคัญในการบริหารงบประมาณคือ

(1) ขอบข่ายและภารกิจของการบริหารงานงบประมาณ

(1.1) การบริหารงานงบประมาณ

- (1.2) การจัดทำแผนการบริหารงานงบประมาณ
- (1.3) การดำเนินงานเกี่ยวกับงบประมาณ
 - (1.3.1) การขอตั้งงบประมาณ
 - (1.3.2) ค่าครุภัณฑ์
 - (1.3.3) ค่าซ่อมแซมครุภัณฑ์
 - (1.3.4) ค่าที่ดินและสิ่งก่อสร้าง
 - (1.3.5) ค่าปรับปรุงและซ่อมแซมสิ่งก่อสร้าง
 - (1.3.6) การจัดสรรงบประมาณ
 - (1.3.7) การจัดซื้อจัดจ้าง

- (2) การบริหารงานการเงินการบัญชี
 - (2.1) การดำเนินการเกี่ยวกับการบริหารงานการเงิน
 - (2.2) การดำเนินการเกี่ยวกับการบริหารงานบัญชี
- (3) การบริหารพัสดุ (วัสดุ ครุภัณฑ์ ที่ดินและสิ่งก่อสร้าง)
 - (3.1) การจัดหาพัสดุ ครุภัณฑ์ ที่ดินและสิ่งก่อสร้าง
 - (3.2) การควบคุม การเบิกจ่ายและการบำรุงรักษาวัสดุ ครุภัณฑ์
 - (3.3) การจำหน่ายวัสดุ ครุภัณฑ์
 - (3.4) การตรวจรับและการรายงาน
 - (3.5) การประเมินผลและรายงานการบริหารงานงบประมาณ

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า39-40) ขอบข่ายการบริหารงบประมาณ ได้มีการกำหนดไว้ 7 งาน ได้แก่

- (1) การจัดทำและเสนอของบประมาณ
- (2) การจัดสรรงบประมาณ
- (3) การตรวจสอบติดตามประเมินผลและรายงานผลการใช้เงินและผลการดำเนินงาน
- (4) การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา
- (5) การบริหารการเงิน
- (6) การบริหารบัญชี และ
- (7) การบริหารพัสดุและสินทรัพย์โดยจัดทำระเบียบการใช้ทรัพย์สินที่เกิดจากการจัดหาของสถานศึกษาด้วยความเห็นชอบของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักงานคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษา (2544, หน้า 20) ได้เสนอแนวทางการบริหารและจัดการในเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ในด้านงานวิชาการไว้ 7 ด้าน ดังนี้

- (1) การจัดตั้งงบประมาณ
- (2) การจัดสรรงบประมาณ
- (3) การตรวจสอบติดตาม และประเมินประสิทธิภาพการใช้จ่ายงบประมาณ
- (4) การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา
- (5) การบริหารการเงิน
- (6) การบริหารบัญชี
- (7) การบริหารพัสดุและทรัพย์สิน

กล่าวสรุปได้ว่า ขอบข่ายของการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาประกอบด้วยกิจกรรมที่สำคัญๆ ดังนี้ คือ

- (1) การจัดทำและเสนอของงบประมาณ โดยการศึกษาวิเคราะห์การจัดและพัฒนาการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาตามกรอบทิศทางของเขตพื้นที่การศึกษาและตามความต้องการของสถานศึกษาจัดทำแผนกลยุทธ์หรือแผนพัฒนาการศึกษาการกำหนดกลยุทธ์และมีแผนกลยุทธ์ในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาการกำหนดผลผลิตผลลัพธ์และตัวชี้วัดความสำเร็จในการบริหารงบประมาณโดยจัดทำเป็นสารสนเทศ

- (2) การจัดสรรงบประมาณ โดยการจัดทำแผนการใช้งบประมาณรายไตรมาส โดยกำหนดปฏิทินงานรายเดือนให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณแล้วสรุปแยกเป็นรายไตรมาสอย่างถูกต้องและเป็นปัจจุบัน

- (3) การตรวจสอบติดตามประเมินผลและรายงานผลการใช้เงินและผลการดำเนินงาน โดยการจัดทำแผนการกำกับตรวจสอบติดตามและป้องกันความเสี่ยงสำหรับโครงการที่มีความเสี่ยงสูงและปฏิบัติตามแผนที่กำหนดและการประเมินแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษาและจัดทำรายงานประจำปีการศึกษา

- (4) การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษาโดยประชาสัมพันธ์ให้หน่วยงานทราบรายการสินทรัพย์ของสถานศึกษาเพื่อใช้ทรัพยากรร่วมกันและการวิเคราะห์ศักยภาพของสถานศึกษาที่ดำเนินการจัดหารายได้และสินทรัพย์และจัดทำทะเบียนข้อมูล

- (5) การบริหารพัสดุและสินทรัพย์โดยการจัดทำระเบียบการใช้สินทรัพย์ที่เกิดจากการจัดหาของสถานศึกษาด้วยความเห็นชอบของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

12. การบริหารบุคคล

การบริหารบุคคลในสถานศึกษาเป็นภารกิจสำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษาตามที่ได้กำหนดไว้ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีความรู้ความสามารถในการบริหารงานบุคคลให้เกิดความคล่องตัวมีความอิสระภายใต้กฎหมายระเบียบข้อบังคับต่างๆให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาจึงจำเป็นที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องศึกษาหาแนวทางการบริหารงานบุคคลเป็นอย่างดีซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาและได้นำเสนอไว้พอสังเขปดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 51-63)

13. ขอบข่ายการบริหารบุคคล

ผู้บริหารสถานศึกษาต้องดำเนินการจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับงานและความต้องการของสถานศึกษาด้วยวิธีการปรับตำแหน่งเลื่อนตำแหน่งโยกย้ายลดตำแหน่งหรือใช้วิธีการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ทักษะความสามารถและทัศนคติที่ดีต่องานทั้งในปัจจุบันและอนาคตเพื่อส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถดำเนินงานได้อย่างราบรื่นและบรรลุเป้าหมายที่ต้องการมีหน่วยงานและผู้วิจัยหลายท่านได้ให้คำนิยามขอบข่ายการบริหารงานบุคคลไว้ดังนี้

พินดา สัตตาสาธุชนะ (2549, หน้า 51) สรุปการบริหารงานบุคคล หมายถึง การจัดการเกี่ยวกับบุคคล ตั้งแต่การได้มา การสรรหาและการคัดเลือกบุคลากร การพัฒนาครูและบุคลากร การสร้างขวัญกำลังใจและการพ้นจากงาน

รุ่ง แก้วแดง (2544, หน้า 51) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล หมายถึง งานที่เกี่ยวกับข้าราชการครู และลูกจ้าง นับตั้งแต่การจัดสรรหา การบรรจุแต่งตั้ง การพัฒนา การดำเนินการทางวินัย จนกระทั่งการพ้นจากตำแหน่ง

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 38-40) กำหนดขอบข่ายภาระงานในการบริหารบุคคลไว้ 5 งาน ได้แก่

- (1) การวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง
- (2) การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง
- (3) การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติ
- (4) วินัยและการรักษาวินัย
- (5) การออกจากราชการ

สำนักงานศึกษากรุงเทพมหานคร (2551, หน้า 25-66) กำหนดขอบข่ายและภารกิจของการบริหารงานบุคคล คือ

- (1) การจัดทำทะเบียนประวัติ

- (1.1) การจัดทำข้อมูลทะเบียนประวัติ
- (1.2) การขอมิบัติประจำตัวเจ้าหน้าที่
- (1.3) การขอพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์
- (2) การสรรหาและบรรจุแต่งตั้งบุคลากรทางการศึกษา
 - (2.1) การคิดกรอบและอัตรากำลัง
 - (2.2) การบรรจุ แต่งตั้งอัตรากำลัง
- (3) การพัฒนาบุคลากร
 - (3.1) การพัฒนาเพื่อให้มีหรือเลื่อนวิทยฐานะ
 - (3.2) การอบรมเพื่อพัฒนามาตรฐานวิชาชีพ
 - (3.3) การอบรมเพื่อพัฒนางาน
 - (3.4) การศึกษาต่อ
- (4) การส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน
 - (4.1) การประเมินผลการปฏิบัติงาน เพื่อเลื่อนขั้นเงินเดือน
 - (4.2) การประเมินผลการปฏิบัติงานเพื่อให้มีหรือเลื่อนวิทยฐานะ
 - (4.3) การประเมินเพื่อให้มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู
 - (4.4) การเสริมสร้าง การรักษาและการดำเนินการทางวินัย
 - (4.5) การลา
- (5) การพ้นจากราชการ
 - (5.1) กรณีตาย
 - (5.2) พ้นจากราชการตามกฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญ
 - (5.3) การลาออกจากราชการ
 - (5.4) กรณีถูกเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ

กล่าวสรุปได้ว่า ขอบข่ายการปฏิบัติงานของสถานศึกษาในการบริหารบุคคลนั้นมีภาระงานที่สำคัญๆ ที่สถานศึกษาควรปฏิบัติประกอบด้วย

- (1) การวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่งโดยมีการวิเคราะห์ภารกิจและประเมินสภาพความต้องการกำลังคนกับภารกิจของสถานศึกษามีการจัดทำภาระงานสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาและแจ้งภาระงานมาตรฐานคุณภาพงานมาตรฐานวิชาชีพจรรยาบรรณวิชาชีพเกณฑ์การประเมินผลงานแก่ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาก่อนมีการมอบหมายหน้าที่ให้ปฏิบัติงาน

(2) การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง โดยมีการดำเนินการสอบแข่งขันสอบคัดเลือกและคัดเลือกในกรณีจำเป็นหรือมีเหตุพิเศษในตำแหน่งครูผู้ช่วยครูและบุคลากรทางการศึกษาอื่นในสถานศึกษามีการดำเนินการบรรจุแต่งตั้งและมีการจัดทำทะเบียนประวัติของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษา

(3) การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการโดยมีการกำหนดหลักสูตรการพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นในการพัฒนาตนเองของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาและสถานศึกษามีการดำเนินการพัฒนาบุคลากรตามที่กำหนดหลักสูตรไว้มีการดำเนินการพิจารณาความดีความชอบและมีการจัดสวัสดิการและเสริมสร้างขวัญกำลังใจให้แก่บุคลากรในสถานศึกษา

14. การบริหารทั่วไป

การบริหารทั่วไปเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบบริหารองค์กรให้บริการงานอื่นๆ บรรลุผลตามมาตรฐานคุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยมีบทบาทหลักในการประสานส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกต่างๆ ในการให้บริการการศึกษาทุกระดับผู้วิจัยได้ศึกษาแนวทางการบริหารงานการบริการทั่วไปไว้พอสังเขปดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 38-40)

15. ขอบข่ายของการบริการทั่วไป

การบริหารทั่วไปมีความสำคัญเนื่องจากเป็นกิจกรรมสนับสนุนการดำเนินงานของสถานศึกษาที่เกี่ยวกับการบริหารวิชาการการบริหารงบประมาณและการบริหารงานบุคคลให้เกิดความคล่องตัวสามารถดำเนินงานไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีหน่วยงานและผู้วิจัยหลายท่านได้ให้คำนิยามขอบข่ายการบริหารทั่วไปไว้ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 38-40) กำหนดขอบข่ายภาระงานในการบริหารทั่วไป มีดังนี้

- (1) การดำเนินงานธุรการ
- (2) งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
- (3) การจัดทำทะเบียนผู้เรียน
- (4) การพัฒนาระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ
- (5) งานเทคโนโลยีสารสนเทศ
- (6) การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร
- (7) การจัดระบบควบคุมภายใน
- (8) งานบริการสาธารณะ

- (9) การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการงบประมาณบุคคลและบริหารทั่วไป
- (10) การประสานงานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา
- (11) การบริหารจัดการอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม
- (12) การรับนักเรียน
- (13) การส่งเสริมและประสานงานการจัดการศึกษาในระบบนอกระบบและตาม

อัยยาศัย

- (14) การส่งเสริมกิจการนักเรียน
- (15) การประชาสัมพันธ์ และ
- (16) งานที่ไม่ได้ระบุไว้ในงานอื่น

สำนักงานคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษา (2544, หน้า 19) ได้เสนอแนวทางการบริหารและจัดการในเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ในด้านงานบริหารทั่วไป ยึดหลักให้สถานศึกษามีความเป็นอิสระในการบริหาร ดูแลส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานในเชิงนโยบายให้เป็นไปตามนโยบายและมาตรฐานการศึกษาของชาติ ดังนี้

(1) ส่งเสริมประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลักเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ ตามกฎเกณฑ์ กติกา ตลอดจนการมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

(2) พัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรสมัยใหม่ โดยการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้อย่างเหมาะสม มีการติดต่อสื่อสารได้อย่างรวดเร็วด้วยระบบเครือข่ายและเทคโนโลยีที่ทันสมัย

(3) ส่งเสริมสนับสนุนให้การบริหารงานอื่นๆ บรรลุผลตามมาตรฐานคุณภาพและเป้าหมายที่กำหนด

กล่าวสรุปได้ว่าการบริหารทั่วไปเป็นการดำเนินกิจกรรมสนับสนุนการดำเนินงานของสถานศึกษาที่เกี่ยวกับงานวิชาการงบประมาณและงานบุคคลให้เกิดความคล่องตัวสามารถดำเนินงานไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยมีขอบข่ายภารกิจงานที่สำคัญๆ ดังนี้

(1) การดำเนินงานธุรการมีการวิเคราะห์สภาพงานธุรการของสถานศึกษาและระเบียบกฎหมายแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องมีการวางแผนออกแบบงานธุรการลดขั้นตอนการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมีการจัดบุคลากรรับผิดชอบงานธุรการและพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานธุรการตามที่ระบบกำหนดไว้มีการติดตามประเมินผลและปรับปรุงงานธุรการของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ

(2) งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีการดำเนินงานด้านธุรการในการจัดประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

(3) การจัดทำทะเบียนผู้เรียนมีการประสานงานกับชุมชนและท้องถิ่นในการสำรวจข้อมูลจำนวนนักเรียนที่จะเข้ารับบริการทางการศึกษาในเขตบริการของสถานศึกษา

(4) การพัฒนาระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศมีการสำรวจระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศมีการจัดระบบฐานข้อมูลของสถานศึกษาเพื่อใช้ในการบริหารจัดการภายในสถานศึกษาให้สอดคล้องกับระบบฐานข้อมูลของเขตพื้นที่การศึกษามีการนำเสนอและเผยแพร่ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารการบริการและการประชาสัมพันธ์ของสถานศึกษาแก่สาธารณชน มีการจัดระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศเชื่อมโยงกับสถานศึกษาอื่นกับเขตพื้นที่การศึกษาและส่วนกลาง

(5) งานเทคโนโลยีสารสนเทศมีการติดตามผลการประชาสัมพันธ์ข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษาแล้วนำผลที่ได้รับไปดำเนินการปรับปรุงแก้ไขพัฒนาให้เหมาะสมและมีการระดมจัดหาเทคโนโลยีเพื่อให้บริการงานการศึกษาด้านต่างๆของสถานศึกษามีการติดตามประเมินการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาเพื่อให้เกิดการใช้อย่างคุ้มค่าและเหมาะสมกับกระบวนการเรียนรู้

(6) การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กรมีการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการจำเป็นในการพัฒนาองค์กรของสถานศึกษา

(7) การจัดระบบควบคุมภายในมีการวางแผนการจัดระบบการควบคุมภายในสถานศึกษาและปฏิบัติตามแผนอย่างเป็นระบบ

(8) งานบริการสาธารณะมีการจัดระบบข้อมูลข่าวสารของสถานศึกษาเพื่อให้บริการสาธารณะมีการประเมินความพึงพอใจงานบริการสาธารณะจากผู้มาขอรับบริการ

(9) การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการงบประมาณบุคคลและบริหารทั่วไปมีการจัดระบบส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการบริหารงานวิชาการงบประมาณบุคคลและการบริหารทั่วไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่ให้มีการกระจายอำนาจทั้ง 4 ด้านสู่สถานศึกษาเพื่อเป้าหมายสูงสุดคือคุณภาพของผู้เรียน

แนวคิดเกี่ยวกับจิตสำนึกของผู้บริหาร

1. ความหมายของจริยธรรม

มีผู้ให้ความหมายของจริยธรรมแตกต่างกัน ดังนี้

อำนาจ ทะพิงค์แก และชยันต์ วรระชนะภูมิ (2541, หน้า 191-192) ได้ให้ความหมายของจริยธรรม ว่าเป็นบรรทัดฐานของความประพฤติเป็นสิ่งที่กำหนดว่าอะไรควรประพฤติปฏิบัติ จริยธรรมแตกต่างจากค่านิยมที่ว่าจริยธรรมนั้นเป็นเรื่องของสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความดีแก่สังคม จริยธรรม ยังแตกต่างไปจากกฎระเบียบ ข้อบังคับหรือกฎหมาย ในลักษณะที่ว่า สิ่งเหล่านี้มีข้อห้าม และบทลงโทษของพฤติกรรมสำหรับผู้ฝ่าฝืน สำหรับจริยธรรมไม่มีข้อบังคับหรือบทลงโทษใด แต่หากมีก็เป็นเพียงบทลงโทษทางใจ สำหรับผู้ฝ่าฝืน

บุญมี แทนแก้ว (2542, หน้า 1) ให้ความหมายไว้ว่า “...จริยธรรมเป็นการแสดงออกของการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม สะท้อนให้เห็นถึงการมีคุณธรรมภายใน”

สงวนสุทธิ เลิศอรุณ (2542, หน้า 10) ได้ให้ความหมายไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติอันพึงปฏิบัติของบุคคล โดยมีค่านิยมทางศีลธรรมและคุณธรรม ที่สังคมยอมรับเป็นปทัสถานในการวัด เมื่อบุคคลแสดงพฤติกรรมต่างๆออกมาแล้ว ทำให้สังคมยอมรับและให้การสนับสนุน และตัวผู้กระทำก็เกิดความพอใจใน การกระทำของตนเองด้วย

กล่าวมาสรุปได้ว่า จริยธรรม หมายถึง กระทำทั้งกาย วาจา และใจที่ดีงาม เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และผู้อื่น และเป็นการแสดงออกในการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม สะท้อนให้เห็นถึงการมีคุณธรรมภายในจิตใจของมนุษย์เรา

2. องค์ประกอบทางจริยธรรม

จริยธรรมประกอบด้วยลักษณะ 4 อย่างคือ

2.1 ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ว่าการกระทำใดดีและเลว ควรไม่ควรปฏิบัติในทัศนะของสังคม เป็นความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ ค่านิยม หลักธรรม คนสอนที่เป็นปทัสถานของสังคม

2.2 เจตคติทางจริยธรรม เป็นความรู้ลึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะนั้นๆ เพียงใด เจตคติจริยธรรมของบุคคลจะสอดคล้องกับค่านิยมของสังคมก็ได้ เจตคติเชิงจริยธรรมของบุคคลจะสอดคล้องกับค่านิยมของสังคมก็ได้ เจตคติเชิงจริยธรรมของบุคคลจะสอดคล้องกับค่านิยมของสังคมก็ได้ เจตคติเชิงจริยธรรมจะรวมความรู้และความรู้ถึงในเรื่องนั้นเข้าด้วยกัน

2.3 เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำหรือเลือกที่จะไม่กระทำ พฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง และจะแสดงให้เห็นถึงแรงจูงใจในการกระทำนั้นๆ

2.4 พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายความว่า การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ หรือเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ขัดต่อกฎเกณฑ์และค่านิยมของสังคม

3. จิตสำนึกผู้บริหารตามแนวทางศาสนา

จิตสำนึกผู้บริหารตามแนวทางศาสนาพุทธ

พุทธศาสนา แปลว่า คำสั่ง คำสอนของผู้รู้ หรือของผู้ให้ผู้อื่นรู้หรือของผู้ตื่นจากกิเลส หรือของผู้ปลุกให้ผู้อื่นตื่นจากกิเลส หรือของผู้เบิกบานมีต้นกำเนิดที่ชมพูทวีป หรือประเทศอินเดีย ศาสดาคือ พระโคตมพุทธเจ้าหรือพระพุทธเจ้าของพระพุทธศาสนา หรือองค์ประกอบที่สำคัญของพระพุทธศาสนา มีอยู่ 3 ประการ คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ซึ่งรวมเรียกว่า “พระรัตนตรัย” แปลว่า “แก้วสามประการ”

พ. รัตนลักข์ (2551, หน้า 41-73) หลักธรรม เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า นับถึงปัจจุบัน หลักธรรมยังคงทันสมัยอยู่เสมอ สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อเป็นเครื่องดำเนินชีวิตและแนวทางในการบริหารงานได้อย่างดี ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะหลักธรรมดังกล่าวเป็นความจริงที่สามารถพิสูจน์ได้ เรียกว่า “สัจธรรม” ปฏิบัติได้เห็นผลอย่างแท้จริงอยู่ที่เราจะสามารถนำหลักธรรมข้อใดมาใช้ให้เหมาะสมกับตัวเรามากที่สุด สำหรับผู้บริหารก็ต้องมีหลักธรรมสำหรับยึดถือและปฏิบัติมากมาย ซึ่งในที่นี้ขอนำเสนอหลักธรรมคำสอนที่สำคัญสำหรับผู้บริหารยึดถือและปฏิบัติ ดังนี้

4. หลักธรรมในการบริหาร

4.1 พรหมวิหารธรรม

คนที่เป็นผู้ใหญ่ ผู้นำ เป็นผู้ปกครอง เป็นผู้บริหารจะเป็นคนที่จะต้องมีความรับผิดชอบสูง ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวและพวกพ้อง ต้องคอยสอดส่องเอาใจใส่ดูแลทุกข์ของผู้ที่อยู่ในปกครอง คุณธรรมสำหรับผู้ใหญ่ หรือ “พรหมวิหารธรรม” อธิบายโดยสังเขปได้ดังต่อไปนี้

4.1.1 เมตตา คือมีความรักความจริงใจผู้ใหญ่ออกเป็นผู้ที่มีความรักความจริงใจ ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างมาก ผู้ใหญ่ที่มีความรักความจริงใจต่อผู้น้อยย่อมสามารถมัดใจผู้น้อยเอาไว้ได้

4.1.2 กรุณา คือ เห็นใจ เข้าใจ ให้คำแนะนำ ผู้ใหญ่ต้องมีความเข้าใจ เห็นใจ ต้อง “อ่านใจ” ผู้น้อยออก ต้องรู้นิสัยใจคอ และต้องให้คำแนะนำให้คำปรึกษาในปัญหาต่างๆ ไม่ใช่ว่าพอมีปัญหาเกิดขึ้นก็จะใช้กฎระเบียบมาตัดสินโดยไม่คำนึงถึงหลักศีลธรรม

4.1.3 มูทิตา คือ พลอยชั้นชมยินดีและสนับสนุน ผู้ใหญ่ต้องสนับสนุนยกย่องเชิดชู เมื่อผู้น้อยทำดีมีผลงานผู้ใหญ่ต้องยึดเอาหลัก “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” ซึ่งเป็นสัจธรรมที่ไม่มีวันตายมาใช้ เมื่อผู้น้อยทำดีก็ต้องเชิดชูเพื่อเป็นการให้กำลังใจแก่ผู้ที่ทำผลงานได้ดีและเป็นการกระตุ้นให้คนอื่น ๆ ทำดี แต่ถ้าผู้น้อยทำไม่ดี ผู้ใหญ่ต้องตักเตือนแนะนำ ดังสุภาษิตที่ว่า “ชมคนที่ควรชมยกย่องคนที่ควรยกย่อง”

4.1.4 อุเบกขา คือ เอาใจใส่สอดส่องดูแล ผู้ใหญ่ต้องคอยเอาใจใส่ คอยดูแลให้คำแนะนำปรึกษาแก่ผู้น้อย ประการสำคัญผู้ใหญ่ต้องมีความสามารถในการจัดแบ่งงานให้เหมาะสมกับคน ใครเหมาะกับงานประเภทไหนก็จัดให้ทำงานประเภทนั้น และหมั่นตรวจสอบ ตรวจสอบตราไม่ปล่อยให้ผู้น้อยทำงานหรือเป็นอยู่ตามลำพัง

นี่คือหัวใจสำคัญของผู้ที่ได้ชื่อว่า “เป็นผู้ใหญ่” คุณธรรมทั้ง 4 ประการนี้ เป็นเครื่องชี้วัดระดับจิตใจของคน ผู้ที่ยึดมั่นในคุณธรรมทั้ง 4 ประการนี้ และใช้คุณธรรมทั้ง 4 ประการนี้ปกครองดูแลผู้น้อยย่อมได้ชื่อว่า “เป็นผู้ใหญ่” เป็นที่พึ่ง เป็นที่ปรึกษาของผู้น้อย และผู้ที่มีพรหมวิหารธรรมทั้ง 4 ประการในจิตสันดาน ใครเข้าใกล้ย่อมได้รับความรู้สึกรอบอุ่นและปลอดภัย

ผู้ที่ขาดคุณธรรม 4 ประการนี้ แม้จะมีตำแหน่งหน้าที่ มียศถาบรรดาศักดิ์ใหญ่โตก็ไม่ชื่อว่า “เป็นผู้ใหญ่” ย่อมไม่เป็นที่รักเคารพของผู้น้อย เป็นที่พึ่ง เป็นที่ปรึกษาให้ผู้น้อยไม่ได้ เป็นที่หวาดระแวงของผู้น้อย ทั้งผู้น้อยไม่ได้รับความอบอุ่นความปลอดภัยอีกด้วย

5. ทศพิธราชธรรม

การบริหารกิจการของบ้านเมือง เป็นเรื่องที่มีความสำคัญ ผู้นำผู้ปกครอง จะต้องประกอบด้วย “ทศพิธราชธรรม” คือ ธรรมสำหรับราชา 10 ประการ

คำว่า “ราชา” แปลตามคำศัพท์ว่า “ผู้ทำให้ผู้อื่นยินดี” โดยความหมายได้แก่ ผู้นำผู้ปกครองและผู้บริหารบ้านเมืองในระดับต่าง ๆ นั้นเอง ซึ่งผู้ที่เข้ามาทำหน้าที่ในการบริหารบ้านเมืองนั้น พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ยึดเอาหลัก “ทศพิธราชธรรม” มาเป็นแนวทางในการบริหารจัดการ ทศพิธราชธรรมนั้นมีความโดยสังเขป ดังนี้

5.1 ทาน คือ การให้ การแบ่งปัน ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ได้ รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม เป็นการผูกใจของผู้ร่วมงานร่วมทางให้แนบแน่น ผู้ให้ย่อมเป็นที่รักของผู้รับ ผู้รับย่อมยินดีและชื่นชมผู้ให้

5.2 ศีล คือ การรักษาความดีให้เสมอดั้นเสมอปลาย มีความสำรวมกาย วาจา และใจ ไม่ประพฤตินอกกรอบนอกแนวทางที่ตั้งงาม คือ ควบคุมกาย วาจา และใจ ของตัวเองให้อยู่ในกรอบในกฎของสังคม อย่าประพฤตินอกกรอบนอกกฎ อย่าทำตัวเป็นอกสิทธิ์ชน

5.3 บริจาค คือ การเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ส่วนร่วม ไม่เห็นแก่ได้ ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก และหมั่นบริจาคทานเพื่อขัดเกลาความละโมภ โลกอยากได้ที่มีในใจ

5.4 อาชวะ คือ ความซื่อตรง หมายถึง มีความเที่ยงตรง ความจริงใจ และความสุจริต ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้นำ ผู้บริหารจึงสมควรอย่างยิ่งที่จะปลูกฝังให้เกิดขึ้นในจิตสันดาน

5.5 มัทวะ คือ ความอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่หลงลืมตน ไม่โอ้อวดตน ไม่ยกตนข่มท่าน ได้แก่ ไม่พูดเอาดีแต่ตัว ไม่เก่งแต่ตัวคนเดียว ให้ความเคารพให้เกียรติในความรู้สึคนึกคิดของผู้อื่น

5.6 ตปะ คือ การหลีกเลี่ยงจากความชั่วร้าย เว้นการเอาใจเอาเปรียบผู้อื่น ไม่กอบโกยตัดดวงผลประโยชน์ใส่ตัว โดยไม่สนใจความเดือดร้อนของผู้อื่น ระวังการขัดแย้งชิงดีชิงเด่น

5.7 อักโธระ คือ ไม่เป็นคนขี้โกรธ ขี้โมโห อารมณ์ร้าย เอาแต่อารมณ์ความรู้สึกของตนเองเป็นใหญ่ ไม่บ้าอำนาจอย่างไร้เมตตาธรรม

5.8 อวิหิงสา คือ ไม่เบียดเบียนไม่ใส่ร้ายป้ายสีผู้อื่น ไม่หลงในอำนาจวาสนา ไม่ดูหมิ่นดูแคลนผู้อื่น ไม่คิดแต่ตัวชั่วแต่ผู้อื่น

5.9 ขันติ คือ มีความอดทน ไม่หวั่นไหว ไม่ย่อท้อ แม้เหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าก็อดทน แม้ลำบากแสนเข็ญก็ต้องอดทน

5.10 อวิโรธะ คือ มั่นคงในหลักธรรม มั่นคงในหลักการปกครอง ไม่หวั่นไหว ไม่อ่อนแอไปตามกระแส ไม่โยกคลอนในหลักการธรรม และไม่โยกคลอนในหลักกฎหมาย

นี่คือหลักทศพิธราชธรรมที่จะช่วยนำพาให้ผู้นำ ผู้บริหารนำพองค์กรให้เจริญก้าวหน้า ทั้งผู้นำผู้บริหารก็ย่อมจะเป็นที่รักเคารพของผู้อื่นอีกด้วย

6. จักรวรรดิวัตร

นอกจากหลักทศพิธราชธรรมแล้ว ผู้เป็นผู้นำ ผู้บริหารบ้านเมืองยังต้องยึดหลัก “จักรวรรดิวัตร” คือ ข้อประพฤติปฏิบัติของจักรพรรดิ 10 ประการ มาเป็นแนวทางการบริหารจัดการกิจการของบ้านเมืองอีกด้วยเพราะการบริหารจัดการกิจการของบ้านเมือง ต้องอาศัยคนเป็นจำนวนมาก ฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงสอนให้ผู้นำ ผู้บริหาร ผู้ปกครองยึดเอาหลัก “จักรวรรดิวัตร” 10 ประการ มาเป็นแนวทาง ซึ่งอธิบายโดยสังเขป ได้ดังต่อไปนี้

6.1 อันโตชนะคือ สงเคราะห์ชนภายใน หมายถึง คนรับใช้ใกล้ชิด ที่คอยสนองงาน เพื่อให้งานดำเนินไปตามเป้าหมายที่ประสงค์

6.2 พลนิกายะคือ บำรุงกองทัพให้เจริญรุ่งเรือง หมายถึง การอุดหนุนส่งเสริม และบำรุงกำลังพลให้อยู่ดีมีสุข

6.3 ชัตติยะ คือ สงเคราะห์ชนชั้นปกครองและนักรบ หมายถึง การสงเคราะห์พระราชวงศ์ ข้าราชการ นักการเมืองชั้นผู้ใหญ่ที่ปฏิบัติงานต่างพระเนตรพระกรรณ

6.4 อนุยัตตะ คือ สงเคราะห์ข้าราชการ เอื้อเฟื้อดูแลข้าราชการบริพาร หมายถึง การสงเคราะห์การดูแลเอาใจใส่ข้าราชการชั้นผู้น้อยและข้าราชการบริพารในสำนัก

6.5 พราหมณะกะหะปะติกะคือ สงเคราะห์คหบดี หมายถึง สงเคราะห์นักธุรกิจผู้ปฏิบัติดี โดยออกกฎหมายต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกให้ หรือลดหย่อนภาษีให้เพื่อให้สามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ เป็นต้น

6.6 เนคะมะชานะปะทะ คือ สงเคราะห์ประชาชน หมายถึง การสงเคราะห์ประชาชนทั่วไป เช่น โครงการพระราชดำริต่างๆ ที่พระราชทานแก่ประชาชน เป็นต้น

6.7 สมณะพราหมณะ คือ อุปถัมภ์นักรบวช หมายถึง การทำนุบำรุงการพระศาสนา การสงเคราะห์พระสงฆ์ด้วยจตุปัจจัย การคุ้มครองพระศาสนา และพระสงฆ์

6.8 มิคปักขี คือ สงเคราะห์สัตว์ หมายถึง การบำรุงรักษาสัตว์นานาพันธุ์ การสร้างเขตสงวนพันธุ์สัตว์ป่า การประกาศเขตอภัยทาน เป็นต้น

6.9 มา อะธัมมะกาโร ปะวัตติตตะ คือ ไม่ทุจริต ไม่ประพฤติผิดทำนองคลองธรรม คือ การยึดถือปฏิบัติตามหลักศีลธรรม และจารีต ประเพณีอันดีงามของบรรพบุรุษ

6.10 ณะนัง อนุปะปะทังเซชยาสีคือ จำยทรัพย์สงเคราะห์คนยากจน หมายถึง การสงเคราะห์คนจน คนไร้ที่พัก คนไร้ที่ทำกิน คนที่ประสบภัยพิบัติต่างๆ ช่วยเหลือให้มีกินมีวิชาความรู้ ความสามารถหาเลี้ยงตัวได้

หลักจักรวรรดิวัตรทั้ง 10 ประการนี้ เป็นหลักธรรมที่จะทำให้ประเทศชาติพัฒนา และช่วยให้ผู้นำผู้ปกครองเป็นที่รักเคารพของประชาชน ดังเช่นที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงบำเพ็ญมาจนประสบความสำเร็จแล้ว

7. ราชสังคหกรรม

ผู้นำ ผู้ปกครองที่ดี จะต้องมีความ “ราชสังคหกรรม” คือ ต้องมีคุณลักษณะพิเศษของความเป็นผู้นำผู้ปกครอง จึงจะสามารถครองคนครองงานได้ ซึ่งราชสังคหกรรม อันเป็นคุณลักษณะของผู้นำผู้ปกครองพระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ 4 ประการ คือ

7.1 สัสสะเมชะ คือ ฉลาดในการเกษตรกรรม ผู้นำ ผู้ปกครองจะต้องมีความฉลาดรอบรู้ในการประกอบอาชีพของประชาชน สนับสนุนส่งเสริมทั้งเกษตรกรรม ทั้งพาณิชยกรรม ทรัพย์ต่างๆ ก็คือ ต้องรู้ในเรื่องเศรษฐกิจ

7.2 ปรีศะเมระ คือ ฉลาดในการบำรุงประชากรราษฎร์ และใช้คนเป็น ผู้นำ ผู้ปกครอง ต้องรู้จักใช้คนให้เหมาะสมกับงาน และต้องบำรุงเลี้ยงให้ได้รับความสุข กล่าวคือ ฉลาดในการวางแผน วางกลยุทธ์ ใช้คนเป็น ใช้คนถูกกับงาน

7.3 สัมมาปาสะ คือ ฉลาดในการยึดเหนี่ยวใจคน ผู้นำ ผู้ปกครองต้องสามารถยึดเหนี่ยวใจคนรู้จักประสานสัมพันธ์ กล่าวง่ายๆ คือ ต้องมีมนุษยสัมพันธ์ดี

7.4 วาจาเปยยะ คือ ฉลาดในการเจรจา พูดดีมีคุณค่า ก่อให้เกิดความสามัคคี ผู้นำ ผู้ปกครอง ต้อง “พูดเป็น” รู้จักพูด ไม่พูดในสิ่งไม่ควรพูด ไม่พูดเพื่อให้เกิดความแตกแยกเสียหาย กล่าวคือ ต้องมีวาทศิลป์

ผู้ที่ผู้นำผู้ปกครอง จะต้องมีคุณลักษณะพิเศษที่กล่าวมานี้ จึงจะสามารถจัดการบริหารกิจการของบ้านเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

8. อคติธรรม

ในการบริหารปกครองบ้านเมืองหรือการวินิจฉัยตัดสินคดีความต่างๆ ผู้นำผู้ปกครอง ต้องยึดความถูกต้องเที่ยงธรรมเป็นบรรทัดฐาน ในข้อนี้ พระพุทธเจ้าได้สอนหลักความไม่ลำเอียงไว้ 4 ประการ ซึ่งมีนัยโดยสังเขป ดังนี้

8.1 ฉันทาคติคือ ลำเอียงเพราะรัก ผู้นำผู้ปกครองต้องไม่เลือกที่รักแล้วพลักที่ชัง ทำหน้าที่ด้วยความสุจริตยุติธรรม ไม่โอนเอนเข้าไปหาข้างฝ่ายที่ตนรัก ไม่คอยปกป้องช่วยเหลือแก้ไข ทำให้คนที่ตนรักชอบพอกันพันผิด ไม่คอยกลั่นแกล้งฝ่ายที่ตนไม่ชอบ กล่าวคือ ใครทำผิดก็ว่าไปตามผิด ใครทำถูกก็ว่าไปตามที่ถูก ไม่เอาความรักความชอบพอส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้อง

8.2 โทสาคติ คือ ลำเอียงเพราะชัง ผู้นำ ผู้ปกครอง ต้องละความเกลียดชัง ความโกรธแค้น ไม่ผูกใจเจ็บ ต้องวางใจเป็นกลาง ไม่เลือกสนับสนุนฝ่ายที่ตนรัก ไม่เลือกกลั่นแกล้งฝ่ายที่ไม่รักชอบพอ หรือมีความโกรธ ความเกลียดเป็นการส่วนตัวอยู่

8.3 โมหาคติคือ ลำเอียงเพราะหลง ผู้นำ ผู้ปกครอง เมื่อเกิดเรื่องเกิดปัญหาขึ้น ต้องไม่หลงประเด็น อย่าวินิจฉัยเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยที่ไม่รู้ข้อเท็จจริงอย่างแจ่มแจ้ง เพราะบางทีบางครั้งความหลง ความไม่รู้จริง อาจจะช่วยทำให้คนถูกเป็นคนผิด ทำคนผิดให้เป็นถูกได้

8.4 ภยาคติคือ ลำเอียงเพราะกลัว ความกลัวเป็นคุณสมบัติที่ติดตัวคนเรามาตั้งแต่เกิด ผู้นำ ผู้ปกครองต้องไม่ถูกความกลัวครอบงำ เพราะเมื่อถูกความกลัวเข้าครอบงำแล้ว ก็จะตกอยู่ในอำนาจของฝ่ายที่มีอำนาจนั้นๆ

คนที่จะเป็นใหญ่เป็นโต คนที่จะเป็นผู้นำผู้ปกครอง ผู้ที่จะเป็นผู้ตัดสินคดีความต่างๆ ต้องเว้นคติธรรมทั้ง 4 ประการ นี้อย่างเด็ดขาด

บรรดาธรรมะที่กล่าวมาข้างต้นนี้ เป็นหัวใจ เป็นหลักที่สำคัญในการบริหารการปกครอง ผู้นำ ผู้ปกครองต้องยึดถือปฏิบัติ จึงจะสามารถบริหารปกครองได้อย่างมีคุณธรรม

9. หลักธรรมในการอยู่ร่วมกัน

คนเราเป็นสัตว์สังคม ต้องอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มๆ ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน คนเรามีหลากหลายรูปแบบนานาจิตตัง นานาทัศนะ และเมื่อคนมรอยู่ร่วมกันย่อมเกิดปัญหาต่างๆ ขึ้น พระพุทธเจ้าทรงทราบความข้อนี้เป็นอย่างดี จึงทรงแสดงธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกันไว้มากมายหลายประเด็น ในที่นี้ขอนำมาเสนอแต่เพียงบางส่วน ดังนี้

10. สังคหัตถุธรรม

การอยู่ร่วมกันในสังคมที่จะทำให้เกิดความสงบสุขได้นั้น ทุกฝ่ายต้องมีคุณธรรมที่สำคัญ 4 ประการ ซึ่งเรียกว่า “สังคหัตถุธรรม” หมายถึง ธรรมที่ช่วยให้การอยู่ร่วมกันเกิดความสงบสุขและธรรม 4 ประการ คือ “ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา” ซึ่งอธิบายโดยสังเขปได้ดังนี้

10.1 ทานคือ การให้ ได้แก่ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันด้วยวัตถุสิ่งของ การยอมเสียสละผลประโยชน์ส่วนตัวเพื่อส่วนรวม การสงเคราะห์กันตามกำลังและความไม่ตระหนี่ ไม่เห็นแก่ตัว

10.2 ปิยวาจาคือ คำพูดที่ชวนให้เกิดความรัก ได้แก่ การพูดกันแต่เรื่องที่เป็นประโยชน์ พูดกันในทางที่ก่อให้เกิดความรักความสามัคคี ไม่กล่าวเลียดสีดูถูก ดูหมิ่นดูแคลนกัน ไม่กล่าวทำลายกัน

10.3 อุตถจริยา คือ การสร้างประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันด้วยกำลังกาย กำลังทรัพย์ ช่วยกันสร้างสรรค์สาธารณะประโยชน์ โดยไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ผลตอบแทนจนเกินงาม

10.4 สมานัตตตาคือ วางตัวเป็นกลาง ได้แก่ มีความยุติธรรม เทียบตรง ไม่เลือกที่รักผลักที่ชัง ไม่เลือกปฏิบัติ ต้องปฏิบัติกับทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียมกันในมาตรฐานเดียวกัน วางตัวอย่างเหมาะสมแก่ฐานะของตนเอง

สังคหัตถุธรรม 4 ประการนี้ หากคนในสังคมใดยึดถือปฏิบัติสังคมนั้นย่อมจะได้รับความสงบสุข และเกิดความสมัครสมานสามัคคีของคนในสังคมขึ้น

11. สาราณียธรรม

สาราณียธรรม เป็นหลักธรรมเพื่อก่อให้เกิดความสามัคคีของคนในสังคม พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ ดังนี้

11.1 ช่วยเหลือผู้อื่นทางกาย ด้วยความปรารถนาดี คือ ช่วยด้วยแรงกาย

11.2 ช่วยเหลือผู้อื่นทางวาจา ด้วยความปรารถนาดี คือ ช่วยด้วยวาจา

11.3 ช่วยเหลือผู้อื่นทางใจ ด้วยความปรารถนาดี คือ ช่วยด้วยกำลังใจ เอาใจเข้าช่วย

11.4 แบ่งปันสิ่งของที่ได้มาโดยชอบธรรมแก่ผู้อื่นให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์จากทรัพย์สินสมบัติของตนบ้างตามสมควร

11.5 เป็นคนมีความประพฤติดีเท่าคนอื่น ไม่เป็นที่รังเกียจทางความประพฤติของผู้อื่น

11.6 มีความเห็นร่วมกับคนอื่นในสังคม และไม่ทะเลาะวิวาทกับใครๆ เพราะมีความเห็นไม่ตรงกัน

หลักธรรมทั้ง 6 ข้อ ดังกล่าวนี้เป็นการประสานสัมพันธ์ของคนในสังคมให้แนบแน่น ยิ่งประพฤติปฏิบัติได้มาก ก็ยิ่งมีความรักความสามัคคี ความร่วมมือร่วมใจกันมากขึ้นตามไปด้วย และแม้จากกันก็ยังคิดถึงและเป็นห่วงกันและกัน

12. อปริหานิยธรรม

อปริหานิยธรรมหลักธรรมที่เป็นตัวช่วยให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง เป็นเกราะป้องกันความเสื่อมของคนและสังคมพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ดังนี้

12.1 หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน

12.2 พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิก ช่วยกันทำงาน

12.3 ไม่ทิ้งของเก่า ไม่ตื่นของใหม่ ศึกษาทำความเข้าใจในสิ่งที่บัญญัติไว้

12.4 เคารพผู้ใหญ่ผู้เป็นประธาน

12.5 มีขันติธรรม ไม่ลุอำนาจความอยากอันเกิดจากกิเลสตัณหา

12.6 ยินดีในความสงบสัจ อันเกิดจากกายวิเวก จิตตวิเวก และอุปวิเวก

12.7 ยินดีต้อนรับผู้มาใหม่ ส่วนผู้อยู่ก่อนแล้ว ก็ขอให้มีความสุข

ธรรมะทั้ง 7 ประการ ดังกล่าวนี้เป็นที่ตั้งแห่งความไม่เสื่อม ยิ่งประพฤติปฏิบัติได้มากเพียงใด การบริหาร การจัดการก็ยังมีประสิทธิภาพ และคนในสังคมใดยึดถือประพฤติปฏิบัติตามหลักอปริหานิยธรรมดังที่กล่าวมานี้ สังคมนั้นย่อมเกิดความรักความสามัคคี ไม่เกิดความแตกแยก ไม่เกิดความเสื่อม

13. ธรรมะที่เป็นรากฐานแห่งความดี

โดยธรรมชาติแล้วคนมีลักษณะนิสัยเหมือนกับสัตว์ดิรัจฉานชนิดอื่นๆ แต่เพราะคนเรามี “ศีลธรรม” มี “วัฒนธรรมประเพณี” คนเราจึงแตกต่างจากสัตว์ชนิดอื่นๆ

พระพุทธเจ้าทรงประสงค์ที่จะยกคนเราให้มีจิตใจสูงกว่าสัตว์ทั้งหลาย จึงได้ทรงบัญญัติ “ศีล 5” ซึ่งเรียกว่าอีกอย่างหนึ่งว่า “มนุษยธรรม” ขึ้น และหลักมนุษยธรรมนี้เป็นหลักที่จะทำให้คนเป็นคนได้อย่างสมบูรณ์แบบ ทำให้คนแตกต่างจากสัตว์ดิรัจฉาน เป็นหลักที่ช่วยให้คนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข สมควรที่เราทั้งหลายจะนำมาประพฤติปฏิบัติ หลักมนุษยธรรม หรือศีล 5 นั้น ได้แก่

13.1 ปาณาติปาตา เวระมะณี ได้แก่ การเว้นจากการฆ่าสัตว์ โทษของการละเมิดศีลข้อนี้ สรุปได้ดังนี้คือ

13.1.1 ทำให้จิตใจโหดร้ายไร้ความปราณี

13.1.2 ทำให้เกิดความอาฆาตพยาบาท เกิดการแค้นแค้นและล้างผลาญกัน

13.1.3 เป็นสาเหตุให้เกิดความรุนแรงขึ้นในสังคม

ศีลข้อนี้บัญญัติไว้เพื่อให้เว้นการประพฤติชั่วทางกายและใจ “ป้องกันความโหดร้าย” ของคนเพื่อให้คนเรามี “จิตใจเมตตากรุณา” มีความ “เห็นอกเห็นใจสงสารกันและกัน” และเพื่อแสดงให้เห็นว่า “ชีวิตใครใครก็รัก สัตว์ทุกจำพวกล้วนรักตัวกลัวตาย” หากคนเราต่างก็ปฏิบัติตามศีลข้อนี้ ความโหดร้าย ความรุนแรงก็จะไม่เกิดขึ้น และต่างก็จะอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสันติสุข และกฎหมายอาญา กฎหมายแพ่งต่างๆ ก็จะไม่เกิดขึ้น

13.2 อะทินนาทานา เวระมะณี ได้แก่การไม่ลักขโมยของผู้อื่น โทษของการลักขโมยสามารถสรุปได้ ดังนี้

13.2.1 ไม่มีใครอยากคบหาสมาคม

13.2.2 ทำให้ชีวิตจิตใจหมดความสุขที่แท้จริง

13.2.3 เป็นสาเหตุให้เกิดอาชญากรรม

13.2.4 ชีวิตต้องคอยหลบๆ ซ่อนๆ

ศีลข้อนี้ บัญญัติไว้เพื่อป้องกันความชั่วทางกายและใจ “ป้องกันความโลภ” ของคน เพื่อเป็นเกราะเป็นกำแพงป้องกันไม่ให้ความโลภเข้ามาครอบงำจิตใจของคน

13.3 กามสุมิจจาจรา เวระมะณี ได้แก่ เว้นจากการประพฤติผิดในกาม โทษของการละเมิดศีลข้อนี้สามารถสรุปได้ ดังนี้

13.3.1 ครอบครัวยแตกแยก

13.3.2 เปลืองทรัพย์เปลืองตัวเปลืองเวลา

13.3.3 เป็นต้นเหตุให้เกิดโรคร้าย

13.3.4 เป็นต้นเหตุของปัญหาสังคมหลายๆ อย่าง

13.3.5 เป็นการทำลายศักดิ์ศรีความเป็นคนของตนเอง

ศีลข้อนี้ บัญญัติไว้เพื่อห้ามการประพฤติชั่วทางกาย “ให้คนเรารู้จักความพอดี ในกาม ให้คนเรามีความซื่อสัตย์และจริงใจต่อกัน ให้คนเรารู้จักรักนวลสงวนตัว และให้คนเรารู้จัก ละอายในสิ่งที่ควรละอาย”

13.4 มุสาวาทา เวระมะณี ได้แก่ การเว้นจากการพูดเท็จ คำพูดของคนเราสามารถ ทำให้คนมีค่าก็ได้ ทำให้ไร้ค่าก็ได้ คนที่ไม่มีสัจจะ คนที่ชอบพูดโกหก คนที่ชอบพูดเรื่องไร้สาระ เขาจะเป็นคนที่ไม่ไม่มีใครเชื่อถือ ถือเป็นคน ไม่มีเครดิต การกล่าวเท็จมีโทษมากกมมาย กล่าวโดยสรุป ได้ ดังนี้

13.4.1 ทำลายเครดิต ชื่อเสียงของตนเองและวงศ์ตระกูล

13.4.2 ทำลายมิตรภาพที่ดีงาม

13.4.3 สร้างศัตรู

13.4.4 ปิดช่องทางความเจริญ

ศีลข้อนี้ท่านบัญญัติไว้เพื่อป้องกัน “การประพฤติชั่วทางวาจา” คือท่านหวังจะ ให้คนเรามีสัจจะมีความจริงใจต่อกัน พูดกันแต่ความจริง ไม่โกหกหลอกลวงกัน เมื่อทุกคนต่างก็มี สัจจะต่อกัน สังคมก็จะเกิดสันติสุข

13.5 สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา เวระมะณี ได้แก่ การเว้นจากการดื่มสุรา สิ่ง มีนเมาต่างๆ อันเป็นต้นเหตุของความประมาทซึ่งโทษของสุรายาเสพติดสามารถกล่าวสรุปได้ ดังนี้

13.5.1 บั่นทอนสุขภาพกายสุขภาพจิต

13.5.2 ทำลายความสงบสุขในครอบครัว

13.5.3 เป็นสาเหตุให้เกิดโรคร้าย

13.5.4 เปลืองเงินเปลืองทอง

13.5.5 ทำให้สติปัญญาเสื่อมลง

13.5.6 ตกนรกบนดิน (ถูกจับขังคุก)

ศีลข้อนี้บัญญัติไว้เพื่อ “ป้องกันไม่ให้คนเราขาดสติ” เพราะสติเป็นสิ่ง ที่ สำคัญที่สุด คนที่ขาดสติ นั่นก็คือคนบ้า เขาย่อมจะทำความชั่วความเลวได้ทุกอย่าง ดังนั้น การหลีก เว้นให้ห่างไกลจากสิ่งเสพติดทุกชนิดนับว่าเป็นมงคลของชีวิตแล้ว

ศีล 5 หรือหลักมนุษยธรรมนี้ สมควรที่ทุกคนจะยึดถือและปฏิบัติเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้เกิดความรักความสามัคคี เพื่อความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เพื่อความสงบสุขของครอบครัว และสังคมประเทศชาติ และเพื่อขจัดความเดือดร้อนวุ่นวายในสังคม

14. หลักธรรมในการทำงาน

ในการทำงานสิ่งที่ทุกคนปรารถนาคือ “ความสำเร็จ” การที่เราทำทั้งหลายทำงานกันอยู่ ก็เพราะต้องการ ความสำเร็จ แล้วทำงานอย่างไรจึงจะประสบความสำเร็จ

14.1 อิทธิบาท 4

อิทธิบาท 4 แปลว่า ธรรมที่เป็นเหตุให้ถึงความสำเร็จ 4 ประการ คือ

14.1.1 ฉันทะ ได้แก่ ความพอใจที่จะทำ คือ ก่อนจะลงมือทำงานชิ้นใดชิ้นหนึ่ง จะต้องมีความรัก ความพอใจที่จะทำอย่างเต็มเปี่ยม เพราะความพอใจ ความต้องการที่จะทำ เป็นแรงผลักดันที่มีประสิทธิภาพ

14.1.2 วิริยะ ได้แก่ ความขยันหมั่นเพียร คือ ในการทำงานนั้นต้องมีความขยันอย่างเต็มร้อย ไม่ยอมแพ้ต่อปัญหาอุปสรรคต่างๆ ความพยายามอยู่ที่ไหน ความสำเร็จอยู่ที่นั่น

14.1.3 จิตตะ ได้แก่ ความเอาใจใส่ในงานที่ทำ คือการทำงานที่จะประสบความสำเร็จได้นั้น ต้องเอาใจใส่ทุกกระบวนการทุกขั้นตอนไม่ว่างานนั้นจะเป็นงานเล็กงานใหญ่ หรืองานชนิดใดๆ ก็ตาม การเอาใจใส่ในงานที่ทำ นอกจากจะเป็นการรับผิดชอบงานที่ทำแล้ว ยังเป็นการตรวจสอบตรวจตรางานไม่ให้เกิดความผิดพลาดอีกด้วย

14.1.4 วิมังสา ได้แก่ ความสอดส่องดูแลตรวจสอบงานที่ทำ คือ เมื่อได้ทำงานผ่านไปแล้วหรือเสร็จสิ้นแล้ว สิ่งหนึ่งที่จะมองข้ามไม่ได้เลยนั่นก็คือ “การตรวจสอบคุณภาพประสิทธิภาพของงาน” เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนาปรับปรุงงานให้ดีขึ้นมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

หลักธรรมทั้ง 4 ประการนี้เรียกกันว่า “หัวใจเศรษฐี” เพราะหากผู้ใดทำได้ อย่างครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว ย่อมมีแต่ความเจริญก้าวหน้าไม่มีเสื่อมอย่างแน่นอน

15. ความเพียร 4 ประการ

เพื่อเป็นการเสริมเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพในการทำงาน ให้ประสบความสำเร็จ เพื่อช่วยในการปรับปรุงแก้ไขปัญหาต่างๆ พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงหลักการไว้ ดังนี้

15.1 เพียรระวังความไม่ดี ความเสียหายไม่ให้เกิด

15.2 เพียรละความไม่ดี ความเสียหายที่เกิดขึ้นแล้ว

15.3 เพียรให้สิ่งที่ดีงามที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น

15.4 เพียรให้สิ่งดีงามที่เกิดแล้วเจริญยิ่งขึ้นไป

ความเพียรพยายามทั้ง 4 ประการนี้ เป็นเกราะเพชรที่ช่วยป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้น และเป็นตัวช่วยสนับสนุนส่งเสริม ความเจริญที่เกิดขึ้นไม่ให้เสื่อมถอย

16. จิตสำนักผู้บริหารตามแนวทางศาสนาคริสต์

พ. รัตนลักข์ (2551, หน้า 87) ศาสนาคริสต์ เป็นศาสนาที่มีคนนับถือมากอีกศาสนาหนึ่ง ศาสนาคริสต์พัฒนามาจากศาสนายิว เกิดขึ้นที่แถบปาเลสไตน์ และกรุงโรม โดยมีพระเยซูเป็นศาสดา เป็นศาสนาที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมทางประเทศตะวันตก

พระเยซูคริสต์เป็นศาสดาคนเดียวในโลก ที่อ้างว่าตนเองคือพระเจ้า พระองค์เป็นศูนย์กลางของคริสต์ศาสนา เป็นผู้ที่คริสต์ศาสนิกชนทั่วโลกกว่าหนึ่งพันล้านคนนับถือว่าเป็นพระเจ้า

17. คำสอนของพระเยซูคริสต์

พ. รัตนลักข์ (2551, หน้า 102-118) บรรดาคำสอนทั้งหลายที่วางของพระเยซู พระองค์ทรงสรุปรวบยอดว่ามีเพียง 2 ประการ เท่านั้น คือ

- (1) จงมีความจงรักภักดีต่อพระเจ้าอย่างสุดจิตสุดใจ
- (2) จงรักเพื่อนบ้านเหมือนรักตนเอง

บรรดาคำสอนทั้งหลายของพระเยซูนั้นเทศนาบนภูเขา นับว่าเป็นคำสอนที่เป็นระบบมากที่สุด และแสดงให้เห็นถึงจุดประสงค์ของพระเยซูที่ต้องการจะปฏิรูปชีวิตคนไปสู่หนทางที่ถูกต้อง และเป็นหลักจริยธรรมที่พระองค์ทรงมอบให้แก่คนทุกคนได้ปฏิบัติเพื่อความสุขในโลกนี้ และโลกหน้า ในที่นี้ขอนำเสนอ ตามที่มีปรากฏอยู่ในพระคริสตธรรมคัมภีร์ใหม่ โดยนำเสนอแต่ที่มีสาระ มีประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เรียงตามลำดับดังนี้ คือ

18. พรหมสุข 8 ประการ

18.1 ผู้ใดรู้สึกว่ามีพร่องฝ่ายวิญญาณ ผู้นั้นก็เป็นสุข เพราะแผ่นดินสวรรค์เป็นของเขาแล้ว

18.2 ผู้ใดเศร้าโศก ผู้นั้นก็เป็นสุข เพราะเขาจะได้รับการบรรเทาทุกข์นั้น ผู้ใดมีใจอ่อนสุภาพก็เป็นสุข เพราะเขาจะได้รับความยินดีในแผ่นดินในโลกเป็นมรดก

18.3 ผู้ใดหิวกระหายความชอบธรรม ผู้นั้นก็เป็นสุข เพราะเขาจะได้อิ่มบริบูรณ์

18.4 ผู้ใดมีใจเมตตาปรานี ผู้นั้นก็เป็นสุข เพราะเขาจะได้รับเมตตาปรานีเหมือนกัน

18.5 ผู้ใดใจบริสุทธิ์ ผู้นั้นก็เป็นสุข เพราะเขาจะได้เห็นหน้าพระเจ้า

18.6 ผู้ใดระงับความแตกแยก ผู้นั้นก็เป็นสุข เพราะว่าเขาจะได้ชื่อว่าเป็นบุตรของพระเจ้า

18.7 ผู้ใดทนความเบียดเบียนเพราะความชอบธรรม ผู้นั้นก็เป็นสุข เพราะแผ่นดินสวรรค์เป็นของเขา

18.8 เมื่อเข่าข่มเหงนินทาติเตียนท่านต่างๆ โดยเท็จ ผู้นั้นก็เป็นสุข เพราะบำเหน็จของท่านมีบริบูรณ์ในสวรรค์เพราะเขาได้ข่มเหงสาสดาพยากรณ์ทั้งหลายที่มีอยู่ก่อนท่านแล้วเหมือนกัน คำสอนทั้ง 8 ข้อนี้ เป็นคำสอนที่ทำให้กำลังใจแก่คนทุกคน เพื่อให้สามารถเผชิญหน้ากับปัญหาได้อย่างไม่หวั่นไหว แม้ว่าตนเองจะรู้สึกว่ามี ความบกพร่องไม่ดีพอ เป็นคนมีทุกข์โศกเศร้า เป็นคนจิตอ่อนโยน เป็นคนรักความถูกต้องเที่ยงธรรม เป็นคนจิตใจบริสุทธิ์ และเป็นคนที่ถูกกลั่นแกล้งข่มเหง บุคคลเหล่านี้ย่อมได้รับอนุญาตจากพระเจ้าให้อยู่ในอาณาจักรสวรรค์พวกเขาไม่จำเป็นต้องยินดีในร้ายต่อกำหนดว่าร้ายของผู้อื่นและไม่ต้องหวั่นเกรงต่อการข่มเหงของผู้ข่มเหงเหล่านั้น พวกเขาไม่จำเป็นต้องยินดีในร้ายต่อกำหนดว่าร้ายของผู้อื่นและไม่ต้องหวั่นเกรงต่อการข่มเหงของผู้ข่มเหงเหล่านั้น

19. เกลือของโลก

คำสอนข้อนี้ ต้องการให้คนเรารักษาความดีงามเอาไว้ เหมือนกับเกลือรักษาความเต็ม เพราะถ้าทิ้งความดีไปแล้วก็ไม่ต่างไปจากเกลือที่หมดรสเต็มใช้สอยประโยชน์ไม่ได้ ไม่มีคุณค่าใดๆ เลย

20. ความสว่างของโลก

คำสอนข้อนี้เป็นการสนับสนุนส่งเสริมและให้กำลังใจแก่ผู้ทำความดีและปฏิบัติ ตามธรรมบัญญัติอย่างมั่นคง ความดีที่เขาทำไว้แล้วนั้น ย่อมจะมีผลต่อโลกและผู้อื่น เมื่อผู้อื่นได้เห็นความดีนั้นแล้ว ก็จะสรรเสริญพระเป็นเจ้าผู้เป็นพระบิดา เหมือนกับลูกที่ดี บิดาย่อมได้รับการยกย่อง

21. พระธรรมบัญญัติใหม่

คำสอนข้อนี้แสดงให้เห็นถึงเจตจำนงของพระเยซู ที่ทรงมุ่งชี้แจงให้คนทั้งหลาย เข้าใจอย่างถ่องแท้ว่า การเผยแผ่ศาสนาของพระองค์ที่ได้ดำเนินอยู่นั้น มิได้เป็นไปเพื่อล้มล้างหรือ ยกเลิกพระบัญญัติเดิมของโมเสส ที่ชาวยิวได้นับถือสืบกันมา หากแต่ว่าเป็นการปฏิรูปคำสอนเดิม ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

22. ความโกรธล้างความสามัคคี

คำสอนนี้สะท้อนถึงข้อห้ามในพระธรรมบัญญัติเดิมที่ว่าอย่าฆ่าคน แต่พระเยซู ได้มาขยายคำสอนนี้ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยชี้ให้ทุกคนพึงระวังจิตใจด้วย มิใช่ระวังแต่ทางกายเพียงทางเดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่งความโกรธซึ่งเป็นอารมณ์ฝ่ายร้ายที่ให้ผลในทางกาย เมื่อเกิดความโกรธขึ้น ย่อมทำลายสร้างความสามัคคี อันการเช่นฆ่าทำลายล้างกัน จะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าไม่มีความโกรธจะนั้น ความโกรธจึงเป็นอารมณ์ ความรู้สึกที่ทุกคนต้องระวังอย่าให้เกิดขึ้น ความโกรธ ความไม่พอใจที่มี

อยู่จะต้องปลดเปลื้องให้หมด อย่าให้ติดค้างไว้ เพราะอารมณ์เหล่านี้ เมื่อทับถมมากขึ้นก็จะแสดงผลออกทางกาย ซึ่งในที่สุดจะทำให้เกิดการเช่นฆ่าทำลายล้างซึ่งกันและกัน

23. ควักนัยน์ตารักขาชีวิต

คำสอนนี้เน้นไม่ให้หลงผิด เน้นไม่เห็นผิดเป็นชอบ ถ้ารู้ว่าสิ่งใด หรือเรื่องใดที่ทำให้เกิดความเสียหาย เกิดความเดือดร้อน จงละทิ้งสิ่งนั้นหรือเรื่องนั้นเสีย ถ้าร่างกายเราส่วนใดส่วนหนึ่งผิด ทำบาปควรทำลายส่วนนั้นทิ้งเสีย เพราะถึงจะเสียอวัยวะไปก็ดีกว่าตัวเราจะต้องลงนรก

24. การหย่าร้าง

คำสอนนี้แสดงให้เห็นถึงโลกทัศน์ที่ชาวไกลของพระเยซู เพราะพระองค์เห็นว่าการอนุญาตให้บุคคลทั้งหลายหย่ากันง่ายๆ ด้วย หนังสือเพียงฉบับเดียวนั้น เป็นการเปิดโอกาสให้คนไม่เกรงกลัวต่อบาป คนทั้งหลายก็จะแต่งงานกันเพราะความพอใจ แต่ขาดความรับผิดชอบ เป็นเหตุให้การหย่าร้างเกิดมากขึ้นในสังคม จำเป็นต้องมีผู้ชี้แนะและทำความเข้าใจในเรื่องนี้อย่างถูกต้องถี่ถ้วน ก่อนที่สังคมจะเต็มไปด้วยคนทำชั่วเพราะความไม่รู้จริง

25. อยู่สาบาน

คำสอนนี้ชี้ให้เห็นว่าคนเราควรยึดถือสิ่งอย่างมั่นคง โดยไม่จำเป็นต้องไปอ้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งอื่นๆ เพื่อเป็นหลักประกันคำพูดของตนเอง คนที่มีจิตใจมั่นคงในคำสอนของศาสนาย่อมไม่กล่าวคำเท็จ และมีความเชื่อมั่นในตนเองทำทุกอย่างด้วยความซื่อสัตย์ การพูดเกินความจริงนั้น มักจะมาจากความชั่วที่มีอยู่ในใจ

26. การตอบแทน

คำสอนข้อนี้พระเยซูทรงประสงค์ให้เห็นทั้งหลายไม่ผูกใจอาฆาตแค้นต่อกัน ซึ่งคำสอนข้อนี้ตรงกับการสอนให้ละอวดตาในพระพุทธรศาสนา เพราะตราบใดที่คนเรายังมีความยึดมั่นในตัวตนของตนอยู่ ย่อมไม่สามารถทำอะไรเพื่อผู้อื่นและพระเจ้าได้

27. รักศัตรู

คำสอนข้อนี้ เป็นหลักแห่งความเมตตากรุณาต่อสัตว์โลกทั้งหลาย พระองค์สอนให้คนทั้งหลายมีเมตตาต่อกัน แม้กับศัตรูผู้คิดมุ่งร้าย คนที่จะได้ชื่อว่าเป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์นั้น เพราะสามารถที่จะต่อต้านกิเลสในจิตใจของตนเองได้

28. อย่าทำดีแลหน้า

คำสอนข้อนี้พระเยซูทรงประสงค์ที่จะให้คนทำดีจนเกิดความเคยชินเป็นนิสัย มากกว่าที่จะทำบุญทำดีเพื่อหวังบำเหน็จรางวัล เพื่อให้คนอื่นยกยอสรรเสริญ เพราะความดีที่แท้จริงนั้นคือการเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ

29. อย่าถือศีลเพื่อหลอกลวง

คำสอนข้อนี้ เป็นการสะท้อนให้บุคคลลักษณะของผู้ถือศีลด้วยความเชื่อมั่น เพราะการถือศีลอดอาหารเป็นการปฏิบัติทางศาสนาที่ทุกคนควรทำด้วยความเต็มใจ แต่ไม่ใช่จำใจทำ เพราะนั่นไม่ใช่ความดีที่แท้จริง คนที่วางหน้าเศร้า แสดงให้คนอื่นรู้ว่าตนถือศีลอด นับได้ว่าเป็นคนหน้าซื่อ แต่จิตใจคดโกง

30. เก็บทรัพย์สมบัติไว้ที่สวรรค์

คำสอนข้อนี้ เป็นการชี้แนะให้คนละความยึดมั่นถือมั่นในทรัพย์สมบัติภายนอกกาย แต่ให้สะสมความดีอันเป็นทรัพย์ภายในไว้มากมาย เพราะความดียิ่งทำมากเท่าใดสวรรค์ก็ยิ่งเปิดกว้างเท่านั้น ประทีปของร่างกายตาเป็นแสงสว่างของร่างกาย ถ้าตาของท่านเป็นปกติ ทั้งตัวก็สว่างไปด้วย ถ้าตาผิดปกติ ทั้งตัวก็พลอยมืดไปด้วย

31. การกล่าวโทษผู้อื่น

คำสอนข้อนี้สอนให้คนเราอย่ากล่าวร้ายผู้อื่น อย่ากล่าวโทษแต่ผู้อื่น อย่าเป็นคนประเภท “ดีแต่ตน ชั่วแต่คนอื่น” หากเราว่าร้ายเขาอย่างไร เขาก็จะตอบโต้เราอย่างนั้น คนส่วนมากไม่ชอบที่จะมองตน ไม่ชอบที่จะดูโทษความผิดของตน แต่มักเพ่งโทษของผู้อื่น ฉะนั้น คนเราจึงมองไม่เห็นความชั่วของตน เห็นแต่ความชั่วของผู้อื่น ทำให้กลายเป็นคนที่โลกทัศน์มืดมัวและปัญญามืดบอด

32. ให้ผู้ที่ควรให้

คำสอนข้อนี้สอนให้รู้จักการเลือกให้ คือรู้จักให้ เพราะการให้สิ่งของอย่างใดอย่างหนึ่ง ต้องให้แก่ผู้ที่รู้คุณค่าของสิ่งๆ นั้น อนึ่งการจะให้คำแนะนำคำสั่งสอนใครๆ นั้น ก็ควรเลือกที่จะให้ ให้เหมาะกับคน เพราะไม่เช่นนั้นแล้วทุกข์จะมาถึงตัว

33. ใจเขา ใจเรา

คำสอนข้อนี้ คนเราทุกคนล้วนแต่ต้องการสิ่งที่ดีๆ ไม่มีใครต้องการของที่ไม่ดี ดังนั้น เมื่อเราต้องการให้คนอื่นเขาดีกับเรา เราก็ต้องดีกับเขาก่อน ต้องการให้เขาไหว้เรา เราก็ไหว้เขาก่อน

34. ประตูนรก – สวรรค์

คำสอนข้อนี้ชี้ให้เห็นว่า การทำดีซึ่งเป็นหนทางนำไปสู่ความสุข เป็นเรื่องที่ทำได้ยาก เพราะประตูสวรรค์แคบ คนส่วนน้อยทำได้ ส่วนการทำชั่วอันเป็นหนทางให้เกิดทุกข์นั้นกว้าง และทำได้ง่าย เพราะประตูนรกนั้นกว้าง และคนส่วนมากก็เดินทางนี้ คนเราจะดีจะชั่ว ก็เพราะการกระทำ คนทำดีก็ย่อมได้รับผลดี คนทำชั่วก็ย่อมได้รับผลดี เหมือนต้นไม้ดีก็ให้ผลดี ต้นไม้ไม่ดีก็ให้ผลไม่ดี เป็นการเตือนสติให้คนเราคำรงตนอยู่ในความไม่ประมาท เพราะคนส่วนมากชอบความ

สะดวกสบาย จึงพลาดต่อการทำผิดทำชั่ว จิตที่ชอบความสะดวกสบาย ก็มักจะหลงไปในทางที่ชั่ว
ฉะนั้น จึงมีคนน้อยมากที่จะยอมประพฤติปฏิบัติความดีงามและยอมด้านกระแสความต้องการของ
โลก คนส่วนมากเลือกประตุกว้างซึ่งเป็นทางที่สะดวกกว่าประตุที่คับแคบ เช่นเดียวกับคนส่วนมาก
เลือกที่จะชั่วมากกว่าที่จะทำความดี เพราะการทำดีนั้นยากลำบาก ต้องใช้ความอดทนและความ
พยายามอย่างสูง “ความดีคนดีทำง่าย ความชั่วคนชั่วทำง่าย”

35. จงเลือกที่จะให้

คำสอนข้อนี้เป็นการเตือนให้รู้จักเฟ้นบุญบุคคลที่ควรบูชาไม่ใช่ศรัทธาเพียงเพราะ
เห็นว่ามีท่าทีน่าเลื่อมใส แต่ให้ดูถึงข้างในของเขาด้วย เพราะการกระทำและผลงานของเขาเป็น
เครื่องบอกถึงคุณค่าที่แท้จริงของเขา

36. พระเจ้าไม่รู้จัก

คำสอนข้อนี้เป็นการย้ำเตือนให้รู้ว่าผู้ที่เอ่ยเรียกพระเจ้าบ่อยครั้งนั้น ไม่ได้
หมายความว่า จะได้สิทธิ์ไปอยู่ในอาณาจักรสวรรค์ เพราะปากที่เคยพร่ำถึงพระเจ้าอยู่เสมอ แต่ไม่เคย
ปฏิบัติตามคำสอนของพระเจ้า ก็ไม่ได้ชื่อว่าเป็นคนดีที่แท้จริง และเป็นคนที่พระเจ้าไม่เคยรู้จัก

37. รากฐานชีวิต

คำสอนข้อนี้ เป็นคำย้ำเตือนให้บุคคลทั้งหลาย นำเอาคำสอนที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น
ไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อจะได้เป็นประโยชน์แก่ตนเองทั้งโลกนี้และโลกหน้า ผู้ที่ปฏิบัติตามคำสอน
ที่กล่าวมาเป็นผู้ที่เชื่อว่ามีปัญญาเป็นรากฐานของชีวิต ชีวิตของเขาข่มมั่นคงและปลอดภัย ส่วนผู้ที่
ได้ฟัง แต่ไม่ประพฤติตาม ได้ชื่อว่าเป็นคนโง่ ชีวิตของเขาข่มไม่มีรากฐาน เขาข่มได้รับความ
ทุกข์ หนึ่ง คำสอนข้อนี้ เป็นการย้ำเตือนสติคนเราให้ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท

38. พระบัญญัติ 10 ประการ

หลักที่สำคัญอย่างหนึ่งที่คริสต์ศาสนิกชนยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา นั่นก็คือ
พระบัญญัติ 10 ประการ อธิบายโดยสังเขป ได้ดังนี้

38.1 จงนบสนนพระเจ้าผู้เดียวของเจ้าพระเจ้าผู้สร้างโลกและสร้างมนุษย์ พระเจ้า
ต้องการให้เราดำเนินชีวิต และรู้ว่าพระเจ้ารักเราบัญญัติข้อนี้ต้องการให้เราจดจำว่าพระองค์เอาใจใส่
ดูแลเราเสมอบางครั้งเราลืมพระสัญญาของพระเจ้า และไปยึดบุคคลอื่นหรือสิ่งของอื่นๆว่ามี
ความสำคัญมากกว่าพระเจ้า

38.2 อย่าออกนามพระเจ้าโดยไม่สมเหตุจงรัก และให้เกียรติพระนามของพระเจ้า
อย่าประมาทชื่อของใคร โดยเฉพาะอย่าประมาทนามของพระเจ้า สิ่งที่เราสามารถปฏิบัติ คือออก
พระนามพระเจ้าด้วยความเคารพ ภาวนาวอน ขอดต่อพระเจ้าด้วยความเชื่อ ความศรัทธา

38.3 วันพระเจ้าอย่าลืมฉลองเป็นวันศักดิ์สิทธิ์วันของพระเจ้า เพื่อชีวิตฝ่ายจิตของเรา วันนี้เราไปวัดพร้อมกับสมาชิกในครอบครัว และเพื่อนๆ ของเราในวันอาทิตย์ เราได้ฟังพระวาจา มีส่วนร่วมในการรับศีลมหาสนิท และภาวนาพร้อมกับพี่น้องของเรา ก็เป็นอาหารหล่อเลี้ยงฝ่ายจิตวิญญาณของเรา

38.4 นับถือบิดามารดาพระเจ้าให้บิดามารดา มีส่วนร่วมในงานสร้างสรรค์พิเศษนี้กับพระองค์ และให้บิดามารดาอบความรักของพระองค์ ด้วยการเอาใจใส่ดูแลเรา จากความรักที่บิดามารดามีต่อกัน บิดามารดาเป็นคนแรกที่สอนเราว่า พระเจ้าเป็นใคร พระเจ้ารักเราอย่างไร ฉะนั้นบิดามารดาต้องได้รับเกียรติ และให้ความเคารพนับถือด้วย

38.5 อย่าฆ่าคน ชีวิตเป็นของล้ำค่า เป็นสิ่งที่ต้องรักษาและให้เกียรติ เมื่อเรายกย่องให้เกียรติผู้อื่น เมื่อเราไม่ทำลายความสุขความยินดีของผู้อื่น เมื่อเราไม่ทำร้ายกัน เราต้องยอมรับว่าชีวิตผู้อื่นก็มีคุณค่าเช่นเดียวกับเราเหมือนกัน

38.6 อย่าทำลายคนส่วนใหญ่สำหรับคนที่แต่งงานแล้ว เมื่อชายหญิงแต่งงานกันเขาทั้งสองสัญญาที่จะผูกพันชีวิตด้วยกันทั้งร่างกาย และวิญญาณ จะต้องถือคำมั่นสัญญานี้ สำหรับคนที่ยังไม่ได้แต่งงาน เราต้องให้เกียรติ และยกย่องร่างกายของเราและผู้อื่นด้วย ทั้งการพูด การกระทำ สิ่งทีฟังและทุกสิ่งที่คิด

38.7 อย่าล้ากขโมยการขโมยของจากคนอื่น เป็นการทำร้าย เป็นความเห็นแก่ตัวและเป็นความผิด ทุกคนมีสิทธิ์เป็นเจ้าของทรัพย์สินสมบัติของตน เราทุจริตที่ทำงาน คดโกงเวลา เราก็เป็นคนไม่ซื่อสัตย์ เราต้องไม่เอาของที่เป็นของคนอื่นก่อนได้รับอนุญาต

38.8 อย่าใส่ความนินทา ความจริงนำมาซึ่งความสุข การโกหก หลอกลวง นำผลร้ายและความเศร้าเสียใจ เมื่อเราโกหก เราทำลายความน่าเชื่อถือในตัวเรา เมื่อเราละเมิดความลับหรือคำสัญญาที่ให้ไว้แม้เป็นเรื่องจริง เราทำร้ายเขาและทำร้ายตัวเราเอง

38.9 อย่าปลงใจในความลามกจงให้เกียรติภรรยาของเพื่อนบ้าน พระเจ้าไม่ต้องการให้สามีหรือภรรยา นำความรักและความสุขไปมอบให้กับคนอื่น โดยผิดต่อความซื่อสัตย์หรือให้ผู้อื่นไปยุ่งเกี่ยวอย่างผิดๆ จงรักษาความคิด จิตใจให้บริสุทธิ์อยู่เสมอ

38.10 อย่ามักได้ทรัพย์สินของเขาจงเคารพในทรัพย์สินของผู้อื่น อย่าอิจฉา หรือมักได้ทรัพย์สินของผู้อื่น อย่าอิจฉาในสิ่งที่คนอื่นมี ควรมีความสุขสำหรับสิ่งของที่คนอื่นมี และขอบคุณพระเจ้าสำหรับสิ่งของและพรสวรรค์ที่เราได้รับจากพระองค์

จิตสำนักผู้บริหารตามแนวทางศาสนาอิสลาม

1. หลักคำสอนของศาสนา

พ. รัตนลักข์ (2551, หน้า 144 -153) ในศาสนาอิสลาม แม้จะมีคำสั่งสอนมากมาย แต่เมื่อรวบรวมเข้าเป็นหมวดหมู่แล้ว สามารถแบ่งหลักคำสอนได้เป็น 3 หมวด ดังนี้

- (1) หลักการศรัทธา คือ หลักความเชื่อ
- (2) หลักจริยธรรม คือ หลักความดี
- (3) หลักการปฏิบัติ คือ แนวทางการดำเนินที่ถูกต้อง

หลักการศรัทธา ศาสนาอิสลามสอนว่า ถ้าหากมนุษย์ได้พิจารณาด้วยสติปัญญาและสามัญสำนึกอย่างถี่ถ้วนแล้ว ก็จะรู้ว่าจักรวาลและสรรพสิ่งที่อยู่ไม่ได้เกิดมีขึ้นมาเอง แต่สิ่งต่างๆ เหล่านั้นเกิดขึ้นโดยพระผู้สร้าง ด้วยอำนาจและความรู้ที่ไร้ขอบเขต พระองค์ทรงกำหนดกฎเกณฑ์ที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงไว้ทั่วทั้งจักรวาล ทรงขับเคลื่อนจักรวาลด้วยระบบที่ละเอียดอ่อนไม่มีสรรพสิ่งใดๆ ที่ถูกสร้างขึ้นมาอย่างไร้สาระ

พระผู้เป็นเจ้าทรงเมตตา ได้ทรงสร้างมนุษย์ขึ้นมาเป็นผลงานชิ้นประเสริฐที่สุด จึงเป็นไปไม่ได้ที่พระองค์จะปล่อยให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอยู่ตามลำพังโดยไม่ทรงเหลียวแล ทั้งพระองค์ย่อมไม่ทรงปล่อยให้สังคมมนุษย์ดำเนินไปตามยถากรรมของตัวเอง

การดำเนินชีวิต อาจมองไม่เห็นผล หรือไม่ได้รับประโยชน์จากการทำความดี หรือไม่ได้รับโทษจากการทำชั่วของตน ฉะนั้น จึงต้องมีสถานที่สำหรับตรวจสอบการกระทำของมนุษย์อย่างละเอียดถี่ถ้วน ถ้าเป็นความดี ก็จะได้รับรางวัลเป็นผลตอบแทน แต่ถ้าเป็นความชั่วก็จะถูกลงโทษไปตามผลกรรมนั้น

ศาสนาอิสลามได้เชิญชวนมวลมนุษยชาติให้ดำเนินไปสู่หลักการศรัทธา และความเชื่อมั่นที่สัตย์จริงพร้อมพยายามผลักดันมนุษย์ให้หลุดพ้นจากความโง่เขลาเบาปัญญา

หลักจริยธรรมศาสนาอิสลามสอนว่า ในการดำเนินชีวิตจงเลือกเฉพาะสิ่งที่ดี อันเป็นที่ยอมรับของสังคม จงทำตนให้เป็นผู้ดำรงอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม พัฒนาตนเองให้มีบุคลิกภาพที่ดี เป็นคนที่รู้จักหน้าที่ มีเมตตา มีความรัก ซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น รู้จักปกป้องสิทธิของตนไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น เป็นผู้มีความเสียไม่เห็นแก่ตัว และหมั่นใฝ่หาความรู้

หลักการปฏิบัติ ศาสนาอิสลามสอนว่า กิจกรรมงานต่างๆ ที่จะทำนั้น ต้องมีความเหมาะสมกับตนเองและสังคม ขณะเดียวกันต้องออกห่างจากการทำงานที่ไม่ดีที่สร้างความเสื่อมเสียอย่างสิ้นเชิง ส่วนการประกอบคุณงามความดีด้านอื่นๆ เช่น การถือศีลอด การละหมาดเป็น อาทิเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเป็นบ่าวที่จงรักภักดี และปฏิบัติตามบัญชาขององค์อัลเลาะห์

กล่าวสรุปได้ว่า ศาสนาอิสลามในความหมายของอัลกุรอาน หมายถึง “แนวทางในการดำเนินชีวิต ที่มนุษย์จะขาดไม่ได้” ส่วนความแตกต่างระหว่างศาสนากับกฎของสังคมนั้น คือ ศาสนาได้ถูกประทานมาจากพระผู้เป็นเจ้า ส่วนกฎของสังคมเกิดขึ้นจากความคิดของมนุษย์

อีกนัยหนึ่ง ศาสนาอิสลาม หมายถึง การดำเนินของสังคมที่เคารพต่ออัลเลาะห์ และเชื่อฟังปฏิบัติตามคำบัญชาของพระองค์ เพื่อให้พระองค์โปรดปราน

1) หลักธรรมคำสั่งสอนที่สำคัญ ของศาสนาอิสลาม

หลักธรรมคำสั่งสอนของศาสนาอิสลามมีมากมายเกินที่จะนำมาเสนอในที่นี้ได้หมด ในที่นี้ขอนำเอาเฉพาะที่เห็นว่าเหมาะกับกาล ยุค สมัย มานำเสนอ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและปฏิบัติสืบไปภายภาคหน้า ดังต่อไปนี้

1.1) การศึกษา

สิ่งหนึ่งที่จะเป็นตัวช่วยให้คนเรามีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นมีความประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักวัฒนธรรมประเพณีของสังคมนั้นก็คือการศึกษา

ในคัมภีร์อัลกุรอานแสดงไว้ว่า จงแสวงหาความรู้กันเถิด ตั้งแต่อยู่ในเปลจนลงหลุม และจงตักเตือนกันเถิด เพราะการตักเตือนนั้นจะอำนวยประโยชน์แก่พวกมุสลิม และการแสวงหาความรู้นั้น เป็นเรื่องจำเป็นของมุสลิมทุกคน

1.2) ความเพียร

ความเพียร ได้แก่ ความบากบั่นพยายาม ความไม่ย่อท้อ ไม่ยอมแพ้ต่อเรื่องใดๆ ที่ได้กระทำแล้ว ผู้ใดมีความเพียรอย่างแท้จริง ผู้นั้นย่อมประสบความสำเร็จได้อย่างแน่แท้

1.3) ทรัพย์สมบัติ

ทรัพย์สมบัติเป็นสิ่งยอดปรารถนาของคนเรา แต่การหลงมัวเมาในทรัพย์สมบัติเกินไป ก็เป็นการปิดทางสวรรค์ได้ ดังมีข้อความว่า ทรัพย์สมบัติและลูกเป็นเพียงเครื่องประกอบชีวิตในโลกนี้ ผู้สะสมทรัพย์และหมั่นนับไว้ เขาคิดว่าทรัพย์สมบัติอยู่กับเขาเสมอ หามิได้ เขาจะถูกผลักไปสู่ความหายนะแน่นอน

จงอย่าเชื่อผู้สาบานคำซำ ผู้ทำลายชื่อเสียง ผู้เที่ยวินทา ผู้ห้ามการทำ ความดี ผู้บาป ผู้โลก ผู้โลก และผู้ก่อความแตกแยก เพราะเขามีทรัพย์และลูก

1.4) การปกครอง

ในเรื่องการปกครอง ศาสนาอิสลาม มีหลักบัญญัติการปกครองที่น่าศึกษามาก เพราะเน้นการปกครองที่เป็นธรรม ไม่ให้ข่มเหงเอาเปรียบผู้อื่น ดังมีความปรากฏว่า

“จงอ่อนโยนต่อประชาชน อย่ากระด้างต่อเขา ให้เขารื่นเริง และอย่าพูดจนเขาเบื่อหน้าหนี”

“เราได้ให้เจ้าเป็นผู้ปกครองแผ่นดิน ดังนั้น จงพิพากษาแก่คนโดยยุติธรรมและจงอย่าไปตามความใคร่ มิฉะนั้นมันจะทำให้เจ้าหลงไปจากทางของอัลเลาะห์”

“เมื่อเจ้าพิพากษาในท่ามกลางผู้คน จงพิพากษาโดยยุติธรรมแน่นอน อัลเลาะห์ทรงเตือนเจ้าด้วยสิ่งที่ดี”

1.5) การรู้ประมาณและไม่ฟุ่มเฟือย

อธิบายอย่างหนึ่งที่จะเป็นช่วยขับเคลื่อนให้คนเรามีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นมี ความเป็นอยู่ที่สมดุล นั่นก็คือ “ความรู้จักประมาณตน” ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หรูหราจนเกินความพอดี ในเรื่องนี้ศาสนาอิสลามสอนไว้เป็นข้อๆ ดังต่อไปนี้

การแต่งกายของหญิงมุสลิมต้องปกปิดร่างกาย เว้นไว้เฉพาะใบหน้าและฝ่ามือเท่านั้น เพื่อให้เกิดความมีระเบียบเรียบร้อย และเพื่อป้องกันกามกิเลส นับว่าเป็นการปิดกั้นช่องทางจะทำให้เกิดปัญหาด้านอาชญากรรมทางเพศ

ชายมุสลิมจะต้องไม่แต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่ทำจากไหมและไม่ประดับอัญมณีด้วยทองคำ เพราะการแต่งกายเช่นนี้เหมาะสำหรับผู้หญิงเท่านั้น ชายมุสลิมควรแต่งกายให้มีบุคลิกที่ดีและสง่างามไม่จำเป็นต้องใช้ผ้าไหมและทองคำ เพราะของเหล่านี้เป็นสิ่งหายากและฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น

ให้กินและดื่ม แต่อย่าให้เกินความพอดี มุสลิมที่ดีจะต้องรู้ประมาณในการบริโภค ไม่กินเกินพอดี เพราะอัลเลาะห์ไม่ทรงรักผู้สุร่ยสุร่าย แต่งกินเพื่อยังชีพเท่านั้น การฆ่าสัตว์ของมุสลิมเป็นไปเพื่อกินเท่านั้น มิใช่เพียงเพื่อตัดหัวแล้วขว้างทิ้งเล่น มิฉะนั้นแล้วจะต้องถูกไฟชำระในวันพิพากษา

ห้ามดื่มของมึนเมาทุกชนิด เพราะทำให้ขาดสติและมีโทษมากกว่าเป็นประโยชน์

1.6) ความสะอาด

ในศาสนาอิสลามมิได้มุ่งเพียงความสะอาดทางกายเท่านั้น แต่รวมไปถึงความสะอาดทางวาจา และทางใจด้วย ซึ่งพระบัญญัติได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้มาก สามารถสรุปเนื้อหาโดยสังเขป ได้ดังนี้

1.6.1) ความสะอาดทางกาย คือ

(1) ให้เลือกบริโภคแต่อาหารที่ดีมีประโยชน์ แม้อาหารเหล่านั้นจะอร่อยหรือร่อย ถ้าไม่สะอาดและไม่เป็นประโยชน์ต่อร่างกายก็ไม่ใช่อาหารที่ควรบริโภค

(2) ห้ามบริโภคสัตว์ที่ตายเอง และสัตว์ที่ตายในอาการต่างๆ รวมทั้งสัตว์ที่ใช้บูชายัญ และเช่น ไข่ ตลอดจนเลือดสัตว์ก็ห้ามบริโภค แต่ให้บริโภคเฉพาะสัตว์ที่เชือดโดยการกล่าวพระนามของอัลเลาะห์ และอาวุธที่ใช้เชือดนั้นต้องคมสามารถเชือดอย่างรวดเร็ว เพื่อไม่ให้สัตว์ทรมาน และควรวางสัตว์ในท่าที่สบาย

(3) ห้ามรับประทานสุกร สัตว์ป่าต่าง ๆ ที่มีเขี้ยวคูร้าย และสัตว์ประเภทที่มีอุ้งเล็บ

(4) ก่อนและหลังรับประทานอาหารต้องล้างมือ และใช้มือขวาในการกินและดื่ม

(5) รักษาร่างกายให้สะอาดและหลีกเลี่ยงจากความสกปรก โดยเฉพาะเวลาทำละหมาดจะต้องมีร่างกายที่สะอาด จะต้องล้างมือล้างเท้า และล้างหน้าก่อนเข้ามัสยิด เส้นผม หนวด และเคราต้องทำความสะอาดอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง

(6) ห้ามสังวาสกับหญิงที่มีระดู และไม่เข้าใกล้จนกว่านางจะสะอาดและชำระล้างเรียบร้อยแล้วจึงเข้าหานางได้

(7) มุสลิมทุกคนจะต้องทำสุนัต คือ ขลิบปลายหนังองคชาตไม่ว่าจะมีอายุมากหรือน้อยก็ตาม

(8) ให้อาบน้ำก่อนไปละหมาดวันศุกร์

1.6.2) ส่วนความสะอาดทางวาจา คือ

(1) การกล่าวถ้อยคำที่มาจากจิตใจที่ดีงามและมีความปรารถนาดี

(2) ไม่พูดเท็จ

(3) ไม่พูดเสริมความทำให้เรื่องเล็กเป็นเรื่องใหญ่

(4) ไม่ซุบซิบนินทาว่าร้าย

(5) ไม่พูดต่อเสียด หรือยุยงให้บุคคลแตกสามัคคี

(6) ไม่พูดเพื่อเจ้อเหลวไหล

(7) ไม่พูดคำหยาบ

(8) ไม่พูดทำร้ายจิตใจผู้อื่น

1.7) การดำรงชีพอย่างสุจริต

ในศาสนาอิสลามปฏิเสธการเลี้ยงชีวิตที่ไม่สุจริตทุกชนิด เช่น การพนัน การค้ายาเสพติด เครื่องมึนเมาทุกชนิด การขายบริการทางเพศ การเปิดสถานเรีงรมย์ อาบอบนวด การเปิดสถานพยาบาลเพื่อทำแท้ง การออกเงินกู้เพื่อหวังดอกเบี้ยห้ามทำมาหาเลี้ยงชีพที่ต้องอาศัย

โหราศาสตร์ทุกชนิด เช่น การเป็นหมอดูทำนายทายทัก การปลุกเสกเครื่องรางของขลังสะเดาะเคราะห์ และการทรงเจ้าเข้าผี เป็นต้น

1.8) ความยุติธรรม

ความยุติธรรมเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างมาก เป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนาจะได้ ไม่มีใครปรารถนาให้ผู้อื่นเอาเปรียบ ฉะนั้น ความยุติธรรมจึงเป็นเรื่องสำคัญที่คนมุสลิมต้องยืนหยัดหรือดำรงไว้ แม้ว่ามันจะทำให้รู้สึกเจ็บปวด หรือทำให้ญาติสนิทต้องได้รับเคราะห์กรรมก็ตามที

1.9) ความเชื่อของขลังและโชคชะตา

มุสลิมจะต้องไม่เชื่อโชคกลาง ไม่เชื่อเครื่องรางของขลัง ไม่ถือมนต์คาถา ไม่ถือ ข้อมความในพระคัมภีร์เป็นยาบำบัดโรค เป็นของขลัง

1.10) การรับผิดชอบ

พระอัลเลาะห์ทรงถือว่ามนุษย์ทุกคนต้องรับผิดชอบตัวเองดังข้อความในอัลกุรอานที่ว่า “ทุกคนต้องรับผิดชอบในสิ่งที่เขาได้ทำ”

2. คุณธรรมจริยธรรมผู้บริหาร

ส่วนจริยธรรม หมายถึง ความประพฤติ การกระทำ ตลอดจนความรู้สึกรู้ใจนึกคิดอันถูกต้องดีงามที่ควรประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่ตนและบุคคลทั่วไป

จินตนา บุญบงการ (2547, หน้า 17) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่าคุณธรรมคือสภาพความงาม ความดี หมายถึง ความดีที่ปลูกฝังไว้จนเป็นนิสัย อยู่ในจิตสำนึก รู้สึกผิดชอบชั่วดี

พิทรู มลิวัลย์ (2525, หน้า 102) กล่าวถึง คุณธรรมผู้บริหารสถานศึกษาที่ควรมีไว้ดังนี้

- (1) ความละเอียดใจในการทำชั่ว ทุจริตทั้งปวง
- (2) มีความสะอึกกลัวหรือเกรงกลัวในการกระทำชั่วและทุจริตประการต่างๆ ต่อตนเอง ต่อครู อาจารย์ ต่อนักเรียนและบุคคลทั่วไป
- (3) มีความอดทน รู้จักอดกลั้นต่อความยากต่างๆ มีความอดทนต่อความลำบากของงาน ความอดทนต่ออุปสรรคทั้งหลายตลอดความเข้าใจผิดและความไม่สุจริตต่างๆ ที่คนอื่นมีต่อตน
- (4) มีความสงบเสงี่ยมอ่อนน้อมถ่อมตน
- (5) มีสติสัมปชัญญะตลอดเวลาต่อหน้าที่ความรับผิดชอบของตน ไม่มีการดื่มตัวหรือละเลยต่อหน้าที่ความรับผิดชอบของตน

(6) รู้จักอุปการะหรือทำคุณประโยชน์แก่บุคคลอื่น นึกถึงประโยชน์ของบุคคลอื่นเป็นที่ตั้งพร้อมที่จะให้ความอนุเคราะห์แก่คนอื่นในงานหน้าที่และความรับผิดชอบของตน

(7) ไม่มีอคติใดๆ ในการปฏิบัติตนต่อผู้ร่วมงาน ต่อศิษย์และต่อบุคคลทั่วไป อคติที่ควรละเว้น ได้แก่

(7.1) การลำเอียงเพราะความรักใคร่ชอบพอกัน

(7.2) การลำเอียงเพราะความไม่ชอบ ไม่พอใจกัน

(7.3) การลำเอียงเพราะเขลา

(7.4) การลำเอียงเพราะกลัวภัยต่างๆ

(8) การทำงานให้สำเร็จนั้นผู้บริหารจะต้องมีคุณธรรมที่ทำให้สำเร็จความประสงค์ ได้แก่

(8.1) ความพอใจและเอาใจใส่ในงานของตน

(8.2) ความพากเพียรในการประกอบกิจกรรมงานในหน้าที่

(8.3) ความเอาใจใส่ใฝ่ในงานไม่ทอดทิ้ง

(8.4) ความหมั่นตรองพิจารณาหาเหตุผลและวิธีการทำให้การงาน

เจริญก้าวหน้า

(9) มีพรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นคุณสมบัติอันประเสริฐของผู้บริหาร ได้แก่

(9.1) เมตตา คือ ความรักความปรารถนาดี มิใช่ตรีต้องการช่วยให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข

(9.2) กรุณา คือ ความสงสาร อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ใฝ่ใจที่จะบำบัดความทุกข์ยาก เดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง

(9.3) มุทิตา คือ ความเบิกบานยินดี เมื่อผู้อื่นมีความสุขก็มีใจแช่มชื่นเบิกบาน เมื่อเห็นเขาประสบความสำเร็จองงามยิ่งขึ้นไป ก็พลอยยินดีไปด้วย

(9.4) อุเบกขา คือความมีใจเป็นกลาง วางจิตราบเรียบ สม่ำเสมอ มั่นคงเที่ยงตรง มองเห็นการที่บุคคลจะรับผลดีชั่ว สมควรแก่เหตุที่ตนประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัย วางตนและปฏิบัติไปตามความเที่ยงธรรม

(9.5) มีความรอบรู้ หมั่นศึกษาหาความรู้รอบตัวเพื่อให้เป็นบุคคลที่ทันต่อเหตุการณ์ ทันต่อบุคคลและทันต่อปัญหา

กล่าวสรุปได้ว่า คุณธรรม จริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ความดี ความงามที่มีอยู่ในตัวของผู้บริหาร โดยความดีความงามนั้นเกิดจากการที่ผู้บริหารสถานศึกษานำ

หลักธรรมมาปฏิบัติจนเป็นอุปนิสัยติดตัวและเป็นแบบอย่างให้กับครูบุคลากรทางการศึกษาและนักเรียนในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษาได้เป็นอย่างดี

แนวคิดเกี่ยวกับจิตสำนึกของผู้บริหารด้านจิตใจ

วิระชัย แสนสุขดี (2552, หน้า 128-131) ได้กล่าวถึงหลักธรรมด้านจิตใจประกอบด้วย

1. พรหมวิหาร 4

พรหมวิหาร 4 เป็นธรรมของผู้ยิ่งใหญ่ ซึ่งหมายถึงผู้ประเสริฐ คือเป็นผู้มีจิตใจกว้างขวางยิ่งใหญ่ หรือยิ่งใหญ่ด้วยธรรมความดีงาม ผู้ที่มีพรหมวิหารคือผู้มีจิตใจกว้างขวางยิ่งใหญ่ จึงเป็นผู้นำที่ดี เป็นบุคคลตัวอย่างที่ดี

1.1 เมตตา ความรัก คือความปรารถนาดี มีไมตรี อยากให้มนุษย์ สัตว์ มีสุขทั่วหน้า

1.2 กรุณา ความสงสาร คือ อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้น จากความทุกข์

1.3 มุทิตา ความพลอยยินดี คือ พลอยมีใจแช่มชื่นเบิกบาน เมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีความสุขและเจริญอกงามประสบความสำเร็จยิ่งขึ้นไป

1.4 อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง คือวางจิตเยียบสงบสม่ำเสมอ เทียงตรงจุดตราซังมองเห็นมนุษย์ สัตว์ทั้งหลายได้รับผลดีร้ายตามเหตุปัจจัยที่ประกอบไม่เอนเอียงไปด้วยความชอบหรือชัง

2. ทศพิธราชธรรม

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฒโน, 2545, หน้า 250) เป็นธรรมปฏิบัติ 10 ประการ ของผู้ที่จะเป็นพระราชาที่ดี ตามแนวการบริหารในปัจจุบัน อาจนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวปฏิบัติที่พึงประสงค์ 10 ประการ สำหรับการเป็นผู้นำหรือผู้บริหารที่ดี แนวปฏิบัติทั้ง 10 ประการดังกล่าวมีสาระสำคัญ คือ

2.1 ทานัง ทานคือการให้ การให้ในที่นี้หมายถึงให้วัตถุภายนอกเป็นสิ่งของต่างๆ โดยต้องมีผู้รับโดยตรงจึงจะเป็นการให้ที่เรียกว่า ทานัง คือทาน ซึ่งให้แล้วมีผลเป็นความผูกพัน การสร้างสรรค์ความสงบสุข

2.2 สีสัง คือภาวะปกติ สีละแปลว่าปกติ ภาวะปกติไม่มีอะไรวุ่นวาย รวมทั้งการปฏิบัติเพื่อให้เกิดภาวะเช่นนั้น

2.3 ประิจจาคัง คือบริจาค เป็นการให้ แต่เป็นการให้ภายในทางจิตใจไม่ต้องมีผู้รับก็ได้ จึงแตกต่างจากทานัง เป็นการบริจacsสิ่งที่ไม่ควรมีอยู่ในตน อะไรที่ไม่ควรมีอยู่ในตน บริจาคออกไป เป็นการบริจacsที่เรียกว่า สละสิ่งที่ไม่ต้องมีผู้รับ ไม่ซ้ำกับคำว่าทาน

2.4 อาชชะวัง คือ ความซื่อตรง ความเปิดเผย ไม่เกิดโทษเกิดภัย ไม่เกิดอันตรายใดๆ เป็นที่ไว้วางใจได้ ซื่อตรงต่อผู้อื่นซึ่งเกี่ยวข้อง โดยสรุปคือความซื่อตรงต่อหน้าที่ที่จะต้องทำทำหน้าที่ให้ถูกต้อง ให้ซื่อตรงให้เพียงพอ ให้เหมาะสมกับความเป็นมนุษย์

2.5 มัททะวัง มัททะ แปลว่า ความอ่อนโยน ความอ่อนโยนภายนอกคืออ่อนโยนต่อบุคคลซึ่งเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เป็นการสร้างสรรค์ซึ่งความรัก ความสามัคคี ส่วนความอ่อนโยนภายในคือ ความอ่อนโยนของจิตใจ จิตที่อบรมไว้ดีแล้วมีความถูกต้องเหมาะสม จิตใจที่อ่อนโยนแล้ว เหมาะสมที่จะปฏิบัติธรรมอันสูงขึ้นไปได้ทุกอย่างทุกประการจนสำเร็จประโยชน์

2.6 ตะปิง ตะปะ ตะปะ โดยปกติหมายถึงวิริยะ ความพากเพียร ความบากบั่น ความก้าวหน้า ความไม่ถอยหลัง ความไม่หยุดอยู่กับที่มีคุณสมบัติเฉพาะลาภุคิเลสและความชั่วทั้งปวง ในที่นี้จะระบุไปยังอิทธิบาท 4 ก็ได้

2.7 อักโกธัง ไม่โกรธ หรือไม่กำเริบ ไม่มีความกำเริบภายใน คือกลุ่มอยู่ในใจ ไม่มีความกำเริบภายนอกอันจะทำให้ประทุษร้ายคนอื่น ไม่กำเริบทั้งภายใน ไม่กำเริบทั้งภายนอก เรียกว่า อักโกธัง

2.8 อะวิทิงสา คือไม่เบียดเบียน ไม่มีการกระทำอันเบียดเบียนอันกระทบกระทั่งตนเองหรือผู้อื่น การเบียดเบียนตนเอง คือการทำตนเองให้ลำบาก ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นต้องทำ ไม่จำเป็นต้องทำให้ตนเองลำบาก เหมือนที่ทำกันเกินว่าเหตุ ทำแต่พอดีก็ไม่ต้องมีความลำบาก

2.9 ชันติ คือ อดทน รอได้ คอยได้ คำนี้บางทีก็แปลว่า ความสมควร เพราะอดทนได้ คอยได้ ก็สมควรแก่ความเป็นผู้ที่ทำอะไรได้สำเร็จ ถ้าไม่อดทน รอไม่ได้ คอยไม่ได้ ก็เป็นบ้า ตลอดเวลา ยิ่งเป็นผู้ใหญ่เท่าไรยิ่งต้องอดทน

2.10 อวิโรชณะ อวิโรชณะแปลว่า ความไม่มีอะไรพิรุช คือคิดไปจากทางที่ควรจะเป็น คำว่าไม่มีอะไรพิรุชนี้อาจขยายความออกไปได้เป็นความถูกต้อง 10 ประการ ได้แก่ อริยมรรค ซึ่งมีองค์ 8 คือถูกต้องในความคิด ความเห็น ถูกต้องในความปรารถนา ถูกต้องในการพุดจา ถูกต้องในการทำงาน ถูกต้องในการดำรงชีพ ถูกต้องในการพากเพียร ถูกต้องในการมีสติควบคุมตัว ถูกต้องในความมีสมาธิ คือจิตอันมั่นคงและในที่สุดก็มี ความถูกต้องในเรื่องของความรู้ขั้นสุดท้ายและถูกต้องในผล คือความหลุดพ้นจากความทุกข์อย่างถูกต้อง

กล่าวโดยสรุป ทศพิธราชธรรม 10มีแนวปฏิบัติหลักด้วยกัน 10 ประการ คือ

- 1) ทานัง
- 2) สีลัง
- 3) ประจักษัง
- 4) อาชชะวัง

- 5) มัททะวัง
- 6) ตะปึง
- 7) อักโกั้ง
- 8) อะวิหิงสา
- 9) ชันติ
- 10) อวิโรชนะนัง

เป็นสิ่งจะนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรือง ความสงบสุข สันติภาพ ความเป็นผู้มีอิสระเหนือความทุกข์และเหนือปัญหาทุกอย่างทุกประการ

3. สังคหัตถุ 4

สังคหัตถุ 4 เป็นหลักการสงเคราะห์ หรือหลักการยึดเหนี่ยวน้ำใจคนและประสานหมู่ชนไว้ด้วยความสามัคคี ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญ แสดงน้ำใจต่อกันระหว่างคนทั่วไป เมื่อหลักทั้งสองนี้ตรงกันจึงเหมือนกับพูดว่า พระพุทธศาสนาสอนให้คนทั้งหลายเป็นมิตรต่อกัน หรือปฏิบัติต่อกันอย่างมิตร พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2549, หน้า 1) ประกอบด้วย

- 3.1 ทาน คือ การให้ปัน
- 3.2 ปิยวาจา คือ พูดอย่างรักกัน
- 3.3 อัตถจริยา คือ ทำประโยชน์แก่เขา
- 3.4 สมานัตตตา คือ เอาตัวเข้าสมาน

สังคหัตถุ 4 ประการนี้ พึงสังเกตด้วยว่า บรรดา ข้อปฏิบัติเหล่านี้ การเอาตัวเข้าสมาน คือการทำตัวให้เข้ากับเขาได้ไม่ถือตัว ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน นับว่าเป็นคุณธรรมสำคัญ เป็นการเข้าถึงตัวอย่างแท้จริง ซึ่งมีผลทางจิตใจและชักจูงความรู้สึกนึกคิดได้มาก

กล่าวสรุปได้ว่า หลักธรรมด้านจิตใจ หมายถึง ความดี ความงามที่มีอยู่ในตัวของบุคคล โดยความดีความงามนั้นเกิดจากการที่บุคคลจะนำหลักธรรมมาปฏิบัติจนเป็นอุปนิสัยติดตัว และเป็นแบบอย่างให้กับบุคคลากรอื่นได้เป็นอย่างดี

แนวคิดเกี่ยวกับจิตสำนึกของผู้บริหารด้านปัญญา

ความรู้ความสามารถของผู้บริหารสังเกตได้จากหลายๆทาง เช่นการทำงานที่คล่องแคล่วรวดเร็ว การทำงานที่ละเอียด การทำงานที่สลับซับซ้อนมาก การทำงานที่รวดเร็วและถูกต้อง ความสามารถเหล่านี้ต้องอาศัยสติปัญญา ความหมายของสติปัญญาจึงมีนักจิตวิทยากล่าวไว้ดังนี้

Ebbinghaus (1885, p. 74 อ้างถึงใน พ. รัตนลักข์, 2551, หน้า 87) กล่าวว่า สติปัญญา มีผลต่อการทำงานของคนการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพได้ประสิทธิผลและเป็นธรรมาภิบาล การบริหารจัดการมีผลกระทบโดยตรงต่อสังคมอยู่เย็นเป็นสุข หากการบริหารไม่มีประสิทธิภาพ ไม่ได้ประสิทธิผล ไม่เป็นธรรมาภิบาล สังคมไม่ได้รับผลประโยชน์และความเป็นธรรมอย่างทั่วถึง ทำให้เกิดการแตกแยกและแตกความสามัคคีสังคมก็จะต้องได้รับความเสียหาย ในทางตรงข้ามหากมีการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ได้ประสิทธิผลและเป็นธรรมาภิบาลเป็นไปตามพระบรมราชปณิธานในพระปฐมบรมมาโอการ “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนชาวสยาม” สังคมจะอยู่เย็นเป็นสุข

กล่าวสรุปได้ว่า ความรู้มีผลต่อจิตสำนึกของผู้บริหารทำให้เกิดคุณภาพจิต คือความพอใจ รู้คุณค่าแล้วก็มีความมั่นคงในพฤติกรรมนั้นยิ่งขึ้น การมีความรู้ความสามารถทั้งในด้านความรู้ความเข้าใจที่เกิดจากการได้ศึกษาและฝึกอบรม ฝึกหาความรู้อย่างต่อเนื่อง และความรู้เกิดจากประสบการณ์การทำงานทั้งด้านการบริหารจัดการ ด้านเทคนิควิธีการต่างๆตลอดจนการพัฒนาตนเอง เพราะความรู้ด้านปัญญามีบทบาทเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมแล้วนำมาใช้ประโยชน์ในเชิงปฏิบัติเช่นการสร้างวินัยให้เกิดขึ้น

พระธรรมปิฎก (ปยุตฺโต) (2541, หน้า 59) ได้ให้หลักธรรมเรื่อง พัฒนาภาพชีวิตด้วยจิตวิทยาแบบยั่งยืน ไว้ว่า “จิตกับกายนี้มีความสัมพันธ์มีผลต่อกันมาก การเอาใจใส่เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกายกับจิตจึงมีมากขึ้น”

เบนจามินนักจิตวิทยาในกลุ่มทฤษฎีทางสังคม ได้เสนอแนวคิดกับการพัฒนาจริยธรรมของบุคคลไว้ดังนี้ จริยธรรม หมายถึง กฎ สำหรับการประพฤติ เป็น กฎแห่งการเรียนรู้ ถือว่า การตัดสินใจทางจริยธรรมที่เป็นกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับความผิดถูกของการกระทำตามกฎเกณฑ์ต่างๆที่แต่ละคนคิดว่าเกี่ยวข้องกับตัดสินใจเพื่อเอาใจและโคลเบอร์ก นักจิตวิทยาทั้งสองมีความเชื่อว่า พื้นฐานเกี่ยวกับสติปัญญาของมนุษย์เป็นสัตว์ที่มีมันสมองจึงสามารถเรียนรู้เพื่อปรับตัวให้ดำรงชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมได้ ในด้านจริยธรรม มีแนวความคิดว่า จริยธรรมของบุคคลที่ความสัมพันธ์กับความคิด ความเข้าใจของบุคคลนั้น ซึ่งมีการพัฒนาตามลำดับขั้นของความคิดความเข้าใจ จริยธรรมของมนุษย์เกิดจากกระบวนการไตร่ตรองทางปัญญา เมื่อมนุษย์มีการเรียนรู้มากขึ้น จริยธรรมใหม่ก็จะค่อยๆ พัฒนาขึ้นตามระดับวุฒิภาวะ เนื่องจากจริยธรรมใหม่ไม่ได้เข้าไปแทนที่จริยธรรมเก่า ดังนั้น จริยธรรมเก่าจึงยังมีรากแก้วฝังอยู่ และพัฒนาอยู่ตลอดเวลาที่มนุษย์พัฒนาขึ้นจากการเรียนรู้ในสภาพแวดล้อม

1. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์

ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ได้รับอิทธิพลจากซิกมันด์ ฟรอยด์ นักจิตวิทยาและผู้นำกลุ่มจิตวิเคราะห์ ซึ่งเชื่อว่า จริยธรรมของคนเราพัฒนาขึ้นในระหว่างที่มีการพัฒนาบุคลิกภาพ บุคลิกภาพของมนุษย์มีพื้นฐานมาจากองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน คือ อิด อีโก้ และ ซุปเปอร์อีโก้

อิด เป็นแหล่งพลังงานทางจิตเบื้องต้น และเป็นที่ตั้งแห่งสัญชาตญาณซึ่งมีอยู่ก่อนที่เราจะมีประสบการณ์กับโลกภายนอก เป็นความต้องการแสวงหาสิ่งต่างๆ เพื่อตอบสนองความพึงพอใจของตนเองที่เรียกว่า สันดานดิบ ที่มีความปรารถนารุนแรง ทุกอย่างปราศจากการกลั่นกรอง

อีโก้ เป็นส่วนที่จะตอบสนองความต้องการของ อิด แต่อีโก้จะตอบสนองอิดก็ต่อเมื่อสิ่งที่จะกระทำนั้นไม่ขัดกับหลักแห่งความจริง หมายความว่า เป็นสิ่งที่ทำได้จริง ไม่ใช่การใฝ่ฝันอย่างลมๆ แล้งๆ ซึ่งทำให้คนเรามีความยังคิด เพราะต้องใช้สมองหาเหตุผลหรือกำหนดการรับรู้อีโก้จึงเกิดจากการเรียนรู้ ทำให้คนฉลาดขึ้นสามารถเป็นนายเหนือความอยากที่เกิดจากอิด

ซูปเปอร์อีโก้ เป็นส่วนของมโนธรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ทางสังคม มิได้ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด แต่จะพัฒนาขึ้นเมื่อเด็กอายุประมาณ 5 ขวบซึ่งเป็นช่วงที่เด็กเริ่มเรียนรู้ว่าสิ่งไหนดี สิ่งไหนไม่ดีตามความเข้าใจของตนเองโดยเด็กจะเริ่มลอกเลียนแบบ หรือถอดแบบจากผู้ใหญ่ ซูปเปอร์อีโก้จึงเป็นส่วนของความมีคุณธรรมที่สำคัญที่สุด ที่คอยเหนี่ยวรั้งไม่ให้คนเรากระทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้องไม่เหมาะสม ทำให้เกิดความละอายใจ และต้องกระทำในสิ่งดีที่สังคมยอมรับ และละเว้นสิ่งเลวที่สังคมไม่ยอมรับ

2. ทฤษฎีทางสติปัญญา

นักจิตวิทยาคนสำคัญในกลุ่มนี้ซึ่งได้ศึกษาพัฒนาการทางด้านจริยธรรม ได้แก่ พ็อลเจท์ และ โคลเบอร์ก์

Cronbach (1990, p. 85 อ้างถึงใน ไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2548, หน้า 52) มีความเชื่อว่าการสร้างจริยธรรมให้เกิดขึ้นในตัวเด็กนั้นต้องอาศัยเวลา เด็กจะดีหรือเลวเกิดจากการส่งเสริมและการสะสมจากการเรียนรู้ในสภาพแวดล้อม โดยอาศัยกระบวนการสังคมประกิตจริยธรรมของมนุษย์เกิดจากกระบวนการไตร่ตรองทางปัญญา เมื่อมนุษย์มีการเรียนรู้มากขึ้น จริยธรรมใหม่ก็จะค่อยๆ พัฒนาขึ้นตามระดับวุฒิภาวะ เนื่องจากจริยธรรมใหม่ไม่ได้เข้าไปแทนที่จริยธรรมเก่า ดังนั้นจริยธรรมเก่าจึงยังมีรากแก้วฝังอยู่ และพัฒนาอยู่ตลอดเวลาตามกาลเวลาที่มนุษย์พัฒนาขึ้นจากการเรียนรู้ในสภาพแวดล้อม

ผู้บริหารทางการศึกษาสามารถนำทฤษฎีทางจริยธรรมของ โคลเบอร์ก์ ไปใช้ โดยเฉพาะในการบริหารงานบุคคล เพราะจะช่วยทำให้ผู้บริหารเข้าใจถึงเหตุผลที่ผู้ใต้บังคับบัญชาจะ

กระทำหรือไม่กระทำในสิ่งที่ขัดต่อคุณธรรม จริยธรรม หรือจรรยาบรรณวิชาชีพนอกจากนี้ ยังสามารถนำไปใช้ในการเสริมสร้างคุณธรรมให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ด้วยการสนับสนุนครูผู้สอนให้สอดแทรกเรื่องของคุณธรรมและจริยธรรมในการสอนทุกรายวิชาโดยคำนึงถึงวุฒิภาวะและวัยของผู้เรียน รวมทั้งให้มีการจัดระบบการสอนในลักษณะหลักสูตรต่อเนื่อง เพื่อผู้เรียนจะได้มีการพัฒนาจริยธรรมไปตามลำดับขั้น และเป็นการปลูกฝังจริยธรรมให้ยังลึกกลงในตัวผู้เรียนด้วย

3. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

Bandura นักจิตวิทยาในกลุ่มทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมของบุคคลไว้ ดังนี้ (ชัยพร วิชชาวุธ อ่างถึงโน ไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2548, หน้า 52)

จริยธรรม หมายถึง กฎ สำหรับการประเมินพฤติกรรม การประเมินนี้มีลักษณะไม่แตกต่างจากกฎทางภาษา ที่เรียกกันว่า ไวยากรณ์และกฎเหล่านี้เกิดจากการเรียนรู้

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ถือว่า การตัดสินใจทางจริยธรรมเป็นกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับความผิดถูกของการกระทำตามกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่แต่ละคนคิดว่าเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจซึ่งมีจำนวนมาก ได้แก่

- 1) ลักษณะของผู้กระทำต้องดูว่าเป็นเด็กหรือเป็นผู้ใหญ่
- 2) ขณะกระทำนั้น มีสติหรือไม่
- 3) ลักษณะพฤติกรรมและผลที่เกิดตามมาทั้งในระยะสั้นและระยะยาวว่าเป็น

อย่างไร

- 4) สภาพแวดล้อมของการกระทำนั้นๆ เป็นอย่างไร
- 5) จะต้องคำนึงถึงความรู้สึกของผู้กระทำคิดว่าได้รู้สึกสำนึกผิดหรือยัง
- 6) จะต้องคำนึงถึงจำนวนบุคคลและประเภทบุคคลต่างๆ ที่ได้รับผลกระทบกระเทือนจากการกระทำ

กฎเกณฑ์การตัดสินใจเหล่านี้เกิดจากการเรียนรู้ ทั้งที่เรียนรู้ด้วยประสบการณ์ตรง เรียนรู้จากการสังเกต และเรียนรู้จากคำบอกของบุคคลอื่นๆ ในสังคม ประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ได้รับทำให้คนเราเกิดความเข้าใจว่า การตัดสินใจพฤติกรรมหนึ่งๆ จะต้องคำนึงถึงเกณฑ์อะไรบ้าง และจะให้น้ำหนักแก่เกณฑ์ต่างๆ เหล่านี้อย่างไร เนื่องจากพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมใช้เกณฑ์ที่แตกต่างกันและมีการให้น้ำหนักแก่เกณฑ์ที่ต่างกัน

4. ทฤษฎีจริยธรรมของ Bronfenbrenner

Bronfenbrenner (1986, pp. 31-36 อ้างถึงใน จรุงรัตน์ สีมันตา, 2554, หน้า 102) นักจิตวิทยาสังคม ได้ศึกษาจริยธรรมของเด็กในโรงเรียน โดยศึกษาเปรียบเทียบในวัฒนธรรมที่หลากหลาย และได้สรุปเป็นทฤษฎีพัฒนาการด้านจริยธรรม โดยอธิบายในอีกมุมมองหนึ่ง ดังนี้

รูปแบบที่ 1 จริยธรรมโดยยึดถือตนเอง คือการยึดถือและให้ความสนใจอยู่ที่ความพึงพอใจของตนเองและจะพิจารณาสิ่งอื่นๆ ออกไปจากตนเองในบริบทว่าตนได้รับประโยชน์หรือถูกขัดขวางผลประโยชน์

รูปแบบที่ 2 จริยธรรมโดยยึดถือผู้มีอำนาจในขั้นนี้ เด็กรวมถึงผู้ใหญ่จะมีจุดที่ตกลงร่วมกันอยู่ในตัวตนของอำนาจนับจากพ่อแม่จนถึงหัวหน้างานและผู้มีอำนาจระดับประเทศ ศาสนา มาเป็นตัวอธิบายความถูกต้องหรือความผิด

รูปแบบที่ 3 จริยธรรมโดยยึดถือเพื่อน เป็นจริยธรรมที่ยึดถือความสอดคล้องกับกลุ่ม ไม่ใช่ด้วยอำนาจจากใคร แต่ด้วยเพื่อนเป็นผู้ตัดสินว่าถูกหรือผิดส่วนใหญ่จริยธรรมในระดับนี้ จะพบมากในวัยรุ่นเนื่องจากเป็นวัยที่ต้องการการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน

รูปแบบที่ 4 จริยธรรมโดยยึดถือกลุ่ม เป็น จริยธรรมที่ยืนอยู่ข้างกลุ่มคนส่วนใหญ่ที่บุคคลนั้นดำเนินชีวิตอยู่โดยไม่ได้คำนึงถึงตัวบุคคลหน้าที่ของบุคคลในสังคมนั้นเป็นเกณฑ์ที่กำหนดให้เป็นจุดยืนที่ต้องคำนึงถึง

รูปแบบที่ 5 จริยธรรมโดยยึดถืออุดมการณ์เป็นจริยธรรมที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับผู้ใด หรือกลุ่มสังคมใด แต่จะเป็นจริยธรรมที่เป็นจริงในตัวเอง

กล่าวสรุปได้ว่า ทฤษฎีทางจริยธรรมจะเป็นหลักให้ผู้บริหารสถานศึกษาผู้บริหารการศึกษา และบุคลากรทางการศึกษา ได้เข้าใจถึงแนวความคิดของบุคคลในสถานภาพที่แตกต่างกัน การพิจารณาจริยธรรมและการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลตามแนวคิดจากทฤษฎีเหล่านี้ อาจเกิดขึ้นกับผู้บริหารได้ตลอดเวลาในสถานการณ์ที่หลากหลาย จึงขึ้นอยู่กับว่าจะใช้รูปแบบใดเป็นหลักในการพิจารณาในการบริหารของผู้บริหาร

และกล่าวสรุปแนวคิดเกี่ยวกับจิตสำนึกของผู้บริหารได้ว่า ด้านจิตใจของนักวิชาการ ที่กล่าวมาผู้บริหารควรใช้จิตวิทยาแบบยั่งยืนมีผลกับการบริหาร ผู้บริหารควรตระหนักกับความรู้เรื่องเกี่ยวกับธรรมชาติของจิตและพฤติกรรมในขั้นนำมาใช้ประโยชน์ พุทธศาสนาถือว่าเป็นเรื่องจริยธรรมทั้งหมด การใช้ความรู้ทางจิตวิทยาให้เป็นประโยชน์ในเชิงปฏิบัติ นั่นเอง คือจริยธรรม คือ จะทำอย่างไรให้ชีวิตเป็นอยู่ดีงาม หรือให้ดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องบรรลุประโยชน์สุข

แนวคิดเกี่ยวกับจิตสำนึกของผู้บริหารด้านพฤติกรรม

ด้านพฤติกรรมนั้นมีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวไว้ ดังนี้

Bandura (1977, pp. 12-29 อ้างถึงใน จรุงรัตน์ สีมันตา, 2554, หน้า 69) ได้เสนอแนวคิดกับการพัฒนาการทางจริยธรรม ตามแนวทางการเรียนรู้ทางสังคม ดังนี้ การตัดสินใจทางจริยธรรมเป็นกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับ ความผิดถูกของการกระทำ ตามหลักของการประพฤติพฤติกรรมของบุคคลมีความแตกต่างกัน ดังนั้นการตัดสินใจความถูกผิดของพฤติกรรมจึงใช้หลักเกณฑ์ที่แตกต่างกันและน้ำหนักต่างกัน

Kalish (1981, pp. 61-72 อ้างถึงใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2544, หน้า 292) ได้อธิบายจริยธรรมในแง่ของพฤติกรรมที่ติงามที่บุคคลพึงปฏิบัติในสังคมนั้นสามารถพัฒนาขึ้นได้โดยอาศัยหลักการปรับพฤติกรรมซึ่งหมายถึงการนำพฤติกรรมมาประยุกต์ใช้อย่างเป็นระบบ ในการเปลี่ยนพฤติกรรม

Wundt (1879, pp. 161-178 อ้างถึงใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2544, หน้า 293) มีความเชื่อว่า จิตของคนเป็นจิตรู้สำนึกเป็นจิตที่ประกอบด้วยองค์ประกอบต่างๆ เขาใช้วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบ วุนด์ท์เรียกจิตวิทยาตามแนวความคิดนี้ว่า จิตวิทยาโครงสร้างคือการศึกษาจุดมุ่งหมายในการค้นหาชิ้นส่วน และหลักการรวมตัวของชิ้นส่วนจะเป็นการรู้สำนึกของจิตเข้าด้วยกันเป็น โครงสร้างของจิต

คุณธรรมและจริยธรรมเป็นเสมือนบทบาทบัญญัติของความดี และความงามของจิตใจที่ส่งผลให้บุคคลประพฤติดีประพฤติชอบ คุณธรรมและจริยธรรมจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อการประกอบวิชาชีพ ดังจะเห็นได้จากภารกิจงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนได้กำหนดให้จริยธรรมเป็นคุณลักษณะร่วมประการหนึ่งที่ข้าราชการพลเรือนไทยทั้งระบบจะต้องมี ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้บริหารทางการศึกษาจึงต้องแสดงพฤติกรรมที่บ่งบอกถึงคุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณของวิชาชีพ ซึ่งไม่ใช่เพียงความถูกต้องตามหลักกฎหมายนั้น แต่ต้องเป็นพฤติกรรมที่ถูกต้องภายในกรอบของคุณธรรมและจริยธรรมที่คนในสังคมโดยทั่วไปยอมรับได้ นักบริหารที่มีคุณธรรม จริยธรรม เหมาะสมกับวิชาชีพ จะก่อให้เกิดความศรัทธา ความเชื่อถือ และความเชื่อมั่นในตัวผู้นำ ซึ่งจะเป็แรงจูงใจสำคัญในการสร้างความสามัคคี ความร่วมมือร่วมแรงรวมใจในการปฏิบัติงาน เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกันดังนี้

1. จรรยาบรรณต่อตนเอง

พฤติกรรมตามจรรยาบรรณของวิชาชีพผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารการศึกษา ต้องมีวินัยในตนเอง พัฒนาตนเองด้านวิชาชีพ บุคลิกภาพและวิสัยทัศน์ให้ทันต่อการพัฒนาทางวิชาการ

เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอยู่เสมอ โดยต้องประพฤติและละเว้น การประพฤติตามแบบแผน พฤติกรรม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1) พฤติกรรมที่พึงประสงค์

- 1.1) ประพฤติตนเหมาะสมกับสถานภาพและเป็นแบบอย่างที่ดี
- 1.2) ศึกษา ค้นคว้า ริเริ่มสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนาวิชาชีพอยู่เสมอ
- 1.3) ส่งเสริมการใช้นวัตกรรมเพื่อพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพ
- 1.4) นำแนวทางหรือรูปแบบใหม่มาใช้ในการปฏิบัติงานจนเกิดประโยชน์ต่อ งานในหน้าที่และองค์การ
- 1.5) สามารถใช้นวัตกรรมเทคโนโลยีในการปฏิบัติงาน
- 1.6) สร้างผลงานที่แสดงถึงการค้นพบและพัฒนาความรู้ ความคิดในวิชาชีพ
- 1.7) เป็นผู้นำในการจัดทำแผนปฏิบัติการให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันและ ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

2) พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์

- 2.1) เกี่ยวข้องกับอบายมุขหรือเสพสิ่งเสพติดจนขาดสติหรือแสดงกิริยามา สภาพเป็นที่น่ารังเกียจในสังคม
- 2.2) ประพฤติผิดทางชู้สาวหรือมีพฤติกรรมล่วงละเมิดทางเพศ
- 2.3) ไม่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ไม่กระตือรือร้น ไม่เอาใจใส่งานปฏิบัติงานไม่ แล้วเสร็จทันเวลาหรือเป้าหมายที่กำหนดและทำให้เกิดความเสียหายต่องานในหน้าที่

2. จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ

ผู้บริหารการศึกษาต้องรัก ศรัทธา ซื่อสัตย์สุจริต รับผิดชอบต่อวิชาชีพ และเป็น สมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพโดยต้องประพฤติและละเว้นการประพฤติตามแบบแผนพฤติกรรมดัง ตัวอย่างต่อไปนี้

1) พฤติกรรมที่พึงประสงค์

- 1.1) แสดงความชื่นชมและศรัทธาในคุณค่าของวิชาชีพ
- 1.2) รักษา ชื่อเสียงและปกป้องศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพ
- 1.3) ยกย่องและเชิดชูเกียรติผู้มีผลงานในวิชาชีพให้สาธารณชนรับรู้
- 1.4) ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริต ตามกฎ ระเบียบแบบ แผน ของทางราชการ
- 1.5) ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความมุ่งมั่น ตั้งใจ และใช้ความรู้ ความสามารถในการ พัฒนาครูและบุคลากร

1.6) ให้ความร่วมมือจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนางานที่ตนปฏิบัติ หรืองานที่รับผิดชอบ โดยไม่เรียกร้องผลประโยชน์ต่อวิชาชีพ

1.7) สนับสนุน ส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ วิจัย และนำเสนอผลงานที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อวิชาชีพ

1.8) สร้างสรรค์เทคนิค วิธีการใหม่ทางการศึกษาเพื่อพัฒนาวิชาชีพ

1.9) เข้าร่วมส่งเสริมและประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวิชาชีพหรือองค์กรวิชาชีพอย่างสร้างสรรค์

2) พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์

2.1) วิพากษ์หรือวิจารณ์องค์กรหรือวิชาชีพ จนทำให้เกิดความเสียหาย

2.2) คูหมีนเหยียดหยาม ให้อายผู้ร่วมประกอบวิชาชีพศาสตร์ในวิชาชีพหรือองค์กรวิชาชีพ

2.3) ประกอบกรงานอื่นที่ไม่เหมาะสมกับการเป็นผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา

2.4) ไม่ซื่อสัตย์สุจริต ไม่รับผิดชอบหรือไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบหรือแบบแผนของทางราชการ จนก่อให้เกิดความเสียหาย

2.5) ละเลยเพิกเฉยหรือไม่ดำเนินการต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพที่ประพฤติผิดจรรยาบรรณ

2.6) คัดลอกหรือนำผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตน

2.7) บิดเบือนหลักวิชาการในการปฏิบัติงาน จนก่อให้เกิดความเสียหาย

2.8) ใช้ความรู้ทางวิชาการวิชาชีพหรืออาศัยองค์กรวิชาชีพหรืออาศัยองค์กรวิชาชีพแสวงหาประโยชน์เพื่อตนเองผู้อื่นโดยมิชอบ

3. จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ

ผู้บริหารการศึกษา ต้องรัก เมตตา เอาใจใส่ ช่วยเหลือ ส่งเสริม ให้กำลังใจ แก่ศิษย์และผู้รับบริการตามบทบาทหน้าที่โดยเสมอหน้า ผู้บริหารการศึกษาต้องส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ทักษะ และนิสัยที่ถูกต้องดีงามแก่ศิษย์และผู้รับบริการตามบทบาทหน้าที่อย่างเต็มความสามารถด้วยความบริสุทธิ์ใจ ผู้บริหารการศึกษาต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งทางกายวาจาและจิตใจ ผู้บริหารการศึกษาต้องไม่กระทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อความเจริญทางกายสติปัญญา จิต อารมณ์ และสังคมของศิษย์และผู้รับบริการ และผู้บริหารการศึกษาต้องให้บริการด้วยความจริงใจและเสมอภาค โดยไม่เรียกรับหรือยอมรับผลประโยชน์จากการใช้ตำแหน่งหน้าที่โดยมิชอบโดยต้องประพฤติและละเว้นการประพฤติตามแบบแผนพฤติกรรม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1) พฤติกรรมที่พึงประสงค์

1.1) ปฏิบัติงานหรือให้บริหารอย่างมีคุณภาพ โดยคำนึงถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน
ของผู้รับบริการ

1.2) ส่งเสริมให้มีการดำเนินงานเพื่อปกป้องสิทธิเด็ก เยาวชน และ
ผู้ด้อยโอกาส

1.3) บริหารงานโดยยึดหลักการบริการกิจการบ้านเมืองที่ดี

1.4) รับฟังความคิดเห็นที่มีเหตุผลของผู้รับบริการ

1.5) ปฏิบัติหน้าที่อย่างมุ่งมั่น ตั้งใจเพื่อให้ผู้รับบริการพัฒนาตนเองได้เต็มตาม
ศักยภาพ

1.6) ทำให้ผู้รับบริการได้ร่วมวางแผนการปฏิบัติงานและเลือกวิธีการ
ปฏิบัติงานและเลือกวิธีการปฏิบัติที่เหมาะสมกับตนเอง

1.7) เป็นกัลยาณมิตรกับผู้รับบริการ

2) พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์

2.1) ปฏิบัติงานมุ่งประโยชน์ส่วนตัวหรือพวกพ้องไม่เป็นธรรมหรือมีลักษณะ
เลือกปฏิบัติ

2.2) เรียกร้องผลประโยชน์ตอบแทนจากผู้รับบริการในงานตามบทบาท
หน้าที่

4. จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ

ผู้บริหารการศึกษา พึงช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างสร้างสรรค์ โดยยึดมั่นใน
ระบบคุณธรรมสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ โดยพึงประพฤติและละเว้นการประพฤติตามแบบ
แผนพฤติกรรมดังตัวอย่างต่อไปนี้

1) พฤติกรรมที่พึงประสงค์

1.1) ริเริ่มสร้างสรรค์ในการบริหารเพื่อให้เกิดการพัฒนาทุกด้านต่อผู้ร่วม
ประกอบวิชาชีพ

1.2) ส่งเสริมและพิทักษ์สิทธิของผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ

1.3) เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนา

1.4) ใช้ระบบคุณธรรมในการพิจารณาผลงานของผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ

1.5) มีความรัก ความสามัคคี และร่วมใจกันผลึกกำลังในการพัฒนาการศึกษา

1.6) ขอมรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ

2) พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์

- 2.1) นำเสนอแง่มุมทางลบต่อวิชาชีพ ข้อเสนอไม่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา
- 2.2) ปกปิดความรู้ ไม่ช่วยเหลือผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ
- 2.3) แนะนำในทางไม่ถูกต้องต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพจนทำให้เกิดผลเสียต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ
- 2.4) ไม่ให้ความช่วยเหลือหรือร่วมมือกับผู้ร่วมประกอบวิชาชีพในเรื่องที่ตนมีความถนัดแม้ได้รับการร้องขอ
- 2.5) ปฏิบัติหน้าที่โดยคำนึงถึงความพึงพอใจของตนเองเป็นหลัก ไม่ตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ
- 2.6) ใช้อำนาจหน้าที่ปกป้องพวกพ้องของตนที่กระทำผิด โดยไม่คำนึงถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นกับผู้ร่วมประกอบวิชาชีพหรือองค์กร
- 2.7) ขอมรับและชมเชยการกระทำของผู้ร่วมประกอบวิชาชีพที่บกพร่องต่อหน้าที่หรือศีลธรรมอันดี
- 2.8) วิพากษ์ วิจารณ์ผู้ร่วมประกอบวิชาชีพในเรื่องที่ก่อให้เกิดความเสียหายหรือแตกความสามัคคี

5. จรรยาบรรณต่อสังคม

ผู้บริหารการศึกษา พึงประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้นำในการอนุรักษ์และพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา สิ่งแวดล้อม รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยพึงประพฤติและละเว้นการประพฤติตามแบบแผนพฤติกรรม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1) พฤติกรรมที่พึงประสงค์

- 1.1) ยึดมั่นสนับสนุนและส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- 1.2) ให้ความร่วมมือและช่วยเหลือในทางวิชาการหรือวิชาชีพแก่ชุมชน
- 1.3) ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมเพื่อให้ศิษย์และผู้รับบริการเกิดการเรียนรู้และสามารถดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง
- 1.4) เป็นผู้นำในการวางแผนและดำเนินการเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พัฒนา เศรษฐกิจภูมิปัญญาท้องถิ่น และศิลปวัฒนธรรม

2) พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์

2.1) ไม่ให้ความร่วมมือหรือสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนที่จัดเพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาทั้งทางตรงหรือทางอ้อม

2.2) ไม่แสดงความเป็นผู้นำในหารอนุรักษ์หรือพัฒนาเศรษฐกิจสังคมศาสตร์ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาหรือสิ่งแวดล้อม

2.3) ไม่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการอนุรักษ์หรือพัฒนาสิ่งแวดล้อม

2.4) ปฏิบัติตนเป็นปฏิปักษ์ต่อวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนหรือสังคม

สรุปได้ว่าองค์ประกอบจิตสำนึกผู้บริหาร คือ

- (1) มีความเชื่อมั่นในตนเอง หนักแน่น ไม่อ่อนไหว
- (2) รู้จักตนเอง ยอมรับข้อบกพร่องของตนเองและผู้อื่น
- (3) รู้สิ่งที่ถูกและสิ่งที่ผิด
- (4) มีสุขภาพดี ไม่หวั่นไหว มองโลกในแง่ดี
- (5) มีความกระตือรือร้น รับผิดชอบทั้งตนเองและผู้อื่น
- (6) สามารถควบคุมตัวเองได้ เป็นตัวของตัวเอง
- (7) มีจิตใจเข้มแข็ง อดทน อดกลั้น มานะ พยายาม
- (8) เป็นผู้ที่มีความรู้ รู้จักฟัง รู้จักคิดในทางสร้างสรรค์
- (9) มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความจริงใจ
- (10) เป็นผู้ที่ยืดหยุ่นเป็น รู้จักผ่อนปรน
- (11) มีความสามารถในการจูงใจผู้อื่น

จากนักวิชาการทั้งหลายที่ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับจิตสำนึกผู้บริหารข้างต้น จิตสำนึกผู้บริหาร คือ เป็นหลักการที่ทำให้ การพัฒนาบุคคลให้เป็นผู้นำที่มีจิตสำนึกได้นั้น ต้องเลือกสรรบุคคลที่จะรับการพัฒนา ในเวลาเดียวกันต้องพิจารณาสติปัญญา ลักษณะบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยโดยรวม มีความตั้งใจที่จะพัฒนาตนเองควบคู่ไปกับการยอมให้ความร่วมมือให้ผู้อื่นพัฒนาไปด้วย

ดั่งนักวิชาการข้างต้นที่ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับองค์ประกอบจิตสำนึกผู้บริหารแล้วนั้น ซึ่งเป็นความหมายที่มีเนื้อความที่คล้ายคลึงกัน แต่ผู้วิจัยได้ให้ความสนใจ จิตสำนึกผู้บริหารของนิภา พงศ์วิรัตน์ (2550, หน้า 1-18) มี 3 ด้าน 10 องค์ประกอบ คือ

1. จิตสำนึกผู้บริหารหมายถึง การตระหนักรู้ถึงระดับจิตใจของผู้บริหารหรือจิตวิญญาณผู้บริหาร โดยมุ่งในเรื่องการพัฒนาหรือยกระดับจิตใจ สติปัญญาและพฤติกรรมการเป็นผู้บริหาร

1.1 ด้านจิตใจและคุณธรรม มี 3 องค์ประกอบย่อย คือ

1.1.1 พรหมวิหาร 4 หมายถึง มีความเมตตาต่อลูกศิษย์และลูกน้องมีความกรุณาเอื้ออาทรต่อทุกคนอยู่เสมอไม่มีความอิจฉาริษยาเมื่อผู้อื่นได้ดีกว่าตนมีความวางเฉยได้เมื่อจำเป็น

1.1.2 ทศพิธราชธรรม หมายถึง ให้อภัยแก่ลูกศิษย์และลูกน้องได้เสมอสามารถบังคับตนให้อยู่ในศีลได้ยินดีเสียสละให้ปันแก่ผู้อื่นได้โดยเต็มใจมีความสุขจิตซื่อตรง โปร่งใสตรวจสอบได้มารยาทงามสุภาพอ่อนโยนทั้งกาย วาจาใจมีความพากเพียรพยายามทำสิ่งยากให้สำเร็จสามารถระงับอารมณ์โกรธเกลียดเคียดแค้นได้ไม่โลภมากและไม่เบียดเบียนผู้อื่นมีความมานะอดทน อดกลั้นและอดออมมีความมั่นคงบริสุทธิ์และเที่ยงธรรม

1.1.3 สังคหวัตถุ 4 หมายถึงยินดีในการให้ทานและบริจาคสิ่งของมีวาจาอ่อนหวาน ไพเราะสุภาพ นุ่มนวลปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมแก่กาลเวลาและ โอกาสมีความเสมอต้นเสมอปลายไว้วางใจได้

2. ด้านปัญญา คือ

2.1 ความสามารถด้านการบริหาร มี 4 องค์ประกอบย่อย คือ

2.1.1 บริหารวิชาการหมายถึงสามารถริเริ่มสร้างสรรค์พัฒนาหลักสูตรได้ดีสามารถวิจัยพัฒนากระบวนการจัดการศึกษาได้ดีสามารถพัฒนาการวัดและประเมินคุณภาพการศึกษาได้ดี

2.1.2 บริหารงบประมาณหมายถึงสามารถบริหารจัดการเงินงบประมาณได้สามารถบริหารจัดการเงินนอกงบประมาณได้สามารถรักษาระเบียบวินัย ประเมินและปฏิบัติตามกฎหมายได้

2.1.3 บริหารงานบุคคลหมายถึงสามารถสรรหาและบรรจุแต่งตั้งได้อย่างเหมาะสมสามารถดูแลรักษาส่งเสริมให้ขวัญกำลังใจได้สามารถรักษาระเบียบวินัย ประเมินและปฏิบัติตามกฎหมาย

2.1.4 บริหารทั่วไปหมายถึงสามารถวางแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการสู่ความก้าวหน้าสามารถริเริ่มสร้างสรรค์วิธีการปฏิบัติงานทั่วไปอย่างมีคุณภาพได้สามารถวิจัย นวัตกรรมติดตามและประกันคุณภาพได้

2.2 ความสามารถด้านจิตวิทยา มี 3 องค์ประกอบย่อย คือ

2.2.1 ทฤษฎีมนุษยนิยมหมายถึงสามารถจัดการกับสภาพมนุษย์รอบตนได้สามารถพัฒนาบุคลิกภาพตนเองได้เต็มที่สามารถใช้ศักยภาพตนเองได้เต็มที่

2.2.2 ทฤษฎีพฤติกรรมนิยมหมายถึงสามารถสร้างแรงจูงใจการทำงานได้สามารถสร้างพลังขับเคลื่อนการทำงานได้สามารถปรับพฤติกรรมตนเองและเพื่อร่วมงานได้

2.2.3 ทฤษฎีปัญญานิยมหมายถึงสามารถรู้รอบ คิครอบและมองไกลได้ สามารถสร้างปัญญาให้คนรอบข้างได้สามารถสร้างสรรค์สิ่งใหม่ในการทำงานได้

2.3 การบริหารตามแนวศาสนา มี 3 องค์ประกอบย่อย คือ

2.3.1 การบริหารตามแนวพุทธหมายถึงมีความ پاکเพียรในการทำจิตให้บริสุทธิ์ ทำความดีทุกชนิดได้ละเว้นความชั่วทุกชนิดได้

2.3.2 การบริหารตามแนวคริสต์หมายถึงมีความเกรงกลัวต่อการทำผิดทุกชนิดมีความรัก ความเมตตา เอื้ออาทรต่อเพื่อร่วมงานมีความอดทน แน่วแน่ แข็งแกร่งต่อการทำดี

2.3.3 การบริหารตามแนวอิสลามหมายถึงมีบุคลิกภาพงดงามทั้งกาย วาจา ใจ มีความเชื่อมั่น ยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรมมีความสมถะ อดทน พากเพียรพยายาม

3. ด้านพฤติกรรม มี 5 องค์ประกอบย่อย คือ

3.1 จรรยาบรรณต่อตนเองหมายถึงมีวินัยในตนเอง ควบคุมพฤติกรรมตนเองได้ พัฒนาตนเองด้านวิชาการ เศรษฐกิจ สังคมและการเมืองอยู่เสมอ

3.2 จรรยาบรรณต่อวิชาชีพบริหารหมายถึงมีใจรัก ศรีทธา ซื่อสัตย์สุจริตต่อวิชาชีพ บริหารมีความรับผิดชอบและเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร

3.3 จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการหมายถึงมีความรัก เมตตา เอาใจใส่ลูกน้อง โด ยุติธรรมเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งกาย วาจา ใจ สังคมและอารมณ์ไม่มุ่งประโยชน์ตนโดยขัดขวางความ เจริญของผู้อื่น

3.4 จรรยาบรรณต่อร่วมประกอบวิชาชีพหมายถึงช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่ง สร้างสรรค์ยึดมั่นระบบคุณธรรมและสร้างความสามัคคีในองค์กร

3.5 จรรยาบรรณต่อสังคมหมายถึงเป็นผู้นำในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นผู้นำใน การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา และศิลปวัฒนธรรมรักษาประโยชน์ส่วนรวม ยึดมั่นในระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

จิตสำนึกผู้บริหาร 3 ด้าน 18 ข้อนั้นจัดได้ว่าเป็นหลักวินัยที่สุดยอดของนักบริหารถ้า บุคคลใดนำเอาไปใช้ได้ครบทุกข้อ หรือว่าข้อใดข้อหนึ่ง ย่อมจะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งโดย ส่วนรวม และส่วนบุคคล และยังเป็นองค์ประกอบที่ส่งเสริมให้บุคคลเป็นคนดีของชาติและสังคม ต่อไปอีกด้วย

กล่าวสรุปได้ว่า จากจิตสำนึกผู้บริหารที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า จิตสำนึกของผู้บริหารนั้นจะมีความสำคัญต่อผู้บริหารนั้นอย่างไร จึงนำไปสู่การศึกษาค้นคว้า เกี่ยวกับเรื่องความสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษาต่อไปนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศไทย

ดิเรก ทวยมีฤทธิ์ (2543, หน้า 155) ได้ศึกษาปัญหาการปฏิบัติงานตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษาและขั้นตอนการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเอกชน ประเภทสามัญศึกษา ระดับประถมศึกษา จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า ระดับปัญหาการปฏิบัติงานตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษาและขั้นตอนการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเอกชนพบว่า ด้านกิจการนักเรียน ด้านบุคลากร ปรัชญาและเป้าหมายของโรงเรียน ทรัพยากรเพื่อการเรียนการสอน การจัดการการบริหารผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนตามหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน อยู่ในระดับปานกลาง

นิภาพร รุ่งโรจน์สาคร (2546, หน้า 141) ได้ศึกษาพฤติกรรมทางคุณธรรมตามระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีของผู้บริหารสถานศึกษาจังหวัดสมุทรสาครพบว่าผู้บริหารสถานศึกษาจังหวัดสมุทรสาครในภาพรวมมีระดับพฤติกรรมทางคุณธรรมตามระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีอยู่ในระดับมากและมีระดับพฤติกรรมทางคุณธรรมในกลุ่มพฤติกรรมการพัฒนาและฝึกฝนตนเองกลุ่มพฤติกรรมการดำรงตนให้เหมาะสมกับฐานะและกลุ่มพฤติกรรมการประเมินตนเองจากมากไปน้อยตามลำดับและพบว่าพฤติกรรมทางคุณธรรมตามระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีของผู้บริหารสถานศึกษาจังหวัดสมุทรสาครตามทฤษฎีของนักบริหารสถานศึกษาผู้บริหารสถานศึกษาและข้าราชการครูมีความแตกต่างกัน

ละเอียด แซ่ถู่ (2546, หน้า 183) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาตามทัศนะครูผู้สอนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมาจำแนกตามเพศและประสบการณ์ในการทำงานผลการวิจัยพบว่า 1) คุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารตามทัศนะของครูผู้สอนอยู่ในระดับมากทุกมาตรฐานด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือด้านเลี้ยงชีพชอบ 2) การเปรียบเทียบคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารตามทัศนะของครูผู้สอนเปรียบเทียบตามเพศและประสบการณ์ระหว่างผู้ที่มีประสบการณ์ต่ำกว่า 15 ปีและ 15 ปีขึ้นไปไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ .05

พนา จินดาศรี (2546, หน้า 163) ศึกษากระบวนการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนต้นแบบสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่นพบว่าโรงเรียนต้นแบบดำเนินการตามกระบวนการที่สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่นพัฒนาขึ้นสามารถพัฒนาเข้าสู่ระบบการประกันคุณภาพภายในได้ในระดับหนึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ซึ่งพบปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการประกันคุณภาพภายในคือผู้รับผิดชอบ

ในการดำเนินการประกันคุณภาพภายในขาดความรู้ความเข้าใจการนิเทศติดตามการมีส่วนร่วมของบุคลากรภายในโรงเรียนและขนาดของโรงเรียน

อภิชาติ เตยวิเศษ (2546, หน้า 126) ได้ศึกษาเรื่องการประกันคุณภาพภายในที่ส่งผลต่อการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ระดับประถมศึกษาใน โรงเรียนเอกชนที่เป็นแกนนำปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้พบว่า การปฏิบัติการประกันคุณภาพภายในและการปฏิรูปกระบวนการการเรียนรู้ของโรงเรียนทั้งโดยภาพรวมและทุกรายด้านอยู่ในระดับมากและการประกันคุณภาพในด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนกับด้านกิจการนักเรียนส่งผลต่อการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้โดยภาพรวมมัธยมศึกษาโดยภาพรวมและด้านลักษณะองค์การแตกต่างกันปัจจัยองค์การ โดยภาพรวมและด้านลักษณะบุคคลส่งผลต่อการประกันคุณภาพการศึกษาโดยภาพรวมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ธเนศ ไพรสุน (2547, หน้า 158) ศึกษาการศึกษาธรรมที่วัดใช้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ศึกษากรณีวัดในเขตอำเภอเมืองจังหวัดนครปฐมพบว่า 1) ด้านธรรมที่วัดใช้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ส่วนใหญ่ประกอบด้วยศีลพรหมวิหาร 4 2) ด้านการรับรู้ของชุมชนเกี่ยวกับธรรมที่วัดใช้เผยแผ่พระพุทธศาสนาชุมชนมีการรับรู้ธรรมที่วัดนำมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่ครอบคลุมตามที่วัดได้เผยแผ่พระพุทธศาสนา 3) ด้านธรรมที่ชุมชนต้องการให้วัดนำมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาส่วนใหญ่เป็นกลุ่มธรรมเพื่อส่งเสริมชีวิตที่ดีร่วมกันประกอบด้วยความกตัญญูและกลุ่มธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นมนุษย์ประกอบด้วยศีล 4 ด้านสื่อชุมชนที่ต้องการให้วัดใช้เผยแผ่ก็คือรูปแบบการเทศน์แบบบรรยายธรรมและการเทศน์ผ่านหอกระจายข่าว

จากที่กล่าวมาจากรักวิชาการในประเทศไทย ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ผู้บริหารทั้งหลาย ทั้งทางด้านสถานศึกษาและครูผู้สอน ควรเป็นผู้นำที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพื่อการบริหารงานในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ และเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป เพราะว่าผู้บริหารเหล่านี้ นับว่าเป็นบุคลากรที่มีบทบาทที่สำคัญที่สุดในการบริหารประเทศ และบริหารสถานศึกษาในการบริหารงานต่าง ๆ เช่น งานวิชาการ งานงบประมาณ งานบุคคล หรืองานทั่วไป ย่อมขึ้นอยู่กับผู้บริหารเป็นหลัก เพื่อพัฒนามาตรฐานให้กับสถานศึกษาให้มีคุณภาพให้กับนักเรียนต่อไป

2. งานวิจัยในต่างประเทศ

งานวิจัยในต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนักผู้บริหาร มีดังนี้

Houchard (2005, p. 86-A อ้างถึงใน บวรศักดิ์ อูวรรณ โณ, 2542, หน้า 44-45) ศึกษาภาวะผู้นำของครูใหญ่ คุณธรรมของครู ในโรงเรียนของนอร์ธคาโรไลน่า พบว่า ภาวะผู้นำของครูใหญ่ เกิดจากการฝึกอบรมมากกว่าเกิดจากจิตใจ ในขณะที่คุณธรรมของครูเกิดจากความยุติธรรมมากกว่าเกิดจากเงินเดือน

Taff (1998, p. 2486-A อ้างถึงใน บุญจันทร์ ประเสริฐสังข์, 2544, หน้า 37) ได้ทำการศึกษาความเข้าใจของครูเกี่ยวกับบทบาทพฤติกรรมของผู้บริหารและความสำเร็จ ของโรงเรียน ผลการศึกษาพบว่า บทบาทพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียน มีผลต่อการประสบความสำเร็จของโรงเรียน

Clarke (2001, p. 198 อ้างถึงใน บุญจันทร์ ประเสริฐสังข์, 2544, หน้า 37) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาการบริหารกิจการที่ดีในประเทศกานาประเทศทวีปแอฟริกา โดยให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจ โดยเชื่อว่าการกระจายอำนาจแบบประชาธิปไตย จะนำมาซึ่งเกิดการบริหารกิจการที่ดี โดยรัฐบาลกานาได้จัดตั้ง หน่วยงานดูแล โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมมีประสิทธิภาพ มีประสิทธิผล ตรวจสอบได้ความรับผิดชอบความมีเสถียรภาพ และการพัฒนา

Putnam (1993, pp. 156-162 อ้างถึงใน บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2542, หน้า 44-45) ทำการวิจัยการปกครองท้องถิ่นในอิตาลี พบว่า แม้ในประเทศเดียวกันมีกฎหมายและการกระจายอำนาจเหมือนกัน แต่การบริหารท้องถิ่นในภาคใต้ของอิตาลีกลับมีปัญหาอิทธิพลและการทุจริตมาก ผิดกับการปกครองท้องถิ่นทางตอนเหนือที่ประสบความสำเร็จสูงกว่าและมีการทุจริตน้อยมาก โดยพัฒนาได้แสดงผลการวิจัยไว้ว่า ความสัมพันธ์แนบแน่นที่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มและบุคคลต่างๆ คลอดจนความร่วมมือกันและความเข้มแข็งของกลุ่มประชามในภาคเหนือ ทำให้การบริหารท้องถิ่นภาคเหนือของอิตาลีทั้งในการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน ตลอดจนธรรมาภิบาลดีกว่าในภาคใต้ซึ่งมีความสัมพันธ์แบบแนบแน่นระหว่างเจ้าพ่อหรือผู้มีอิทธิพล

จะเห็น ได้ว่าการศึกษาเพื่อหาข้อค้นพบเกี่ยวกับจิตสำนึกของผู้บริหารในการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาในโรงเรียน ดังจะนำไปสู่การพัฒนาให้สถานศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น มีหลายด้าน โดยเฉพาะด้านการบริหารงานให้มีคุณภาพในการประกันคุณภาพภายในและภายนอกให้กับสถานศึกษาให้มีคุณภาพที่มุ่งให้สถานศึกษามีคุณภาพมาตรฐานให้กับสถานศึกษาได้สูงขึ้น

จากที่กล่าวมาจากนักวิชาการต่างประเทศนั้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ผู้บริหารทั้งหลาย ควรเป็นผู้นำที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพื่อการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพ และเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป เพราะว่าผู้บริหารเป็นบุคลากรที่มีบทบาทที่สำคัญที่สุดในการบริหารประเทศ ย่อมขึ้นอยู่กับการบริหารเพื่อพัฒนามาตรฐานในการบริหารงาน